

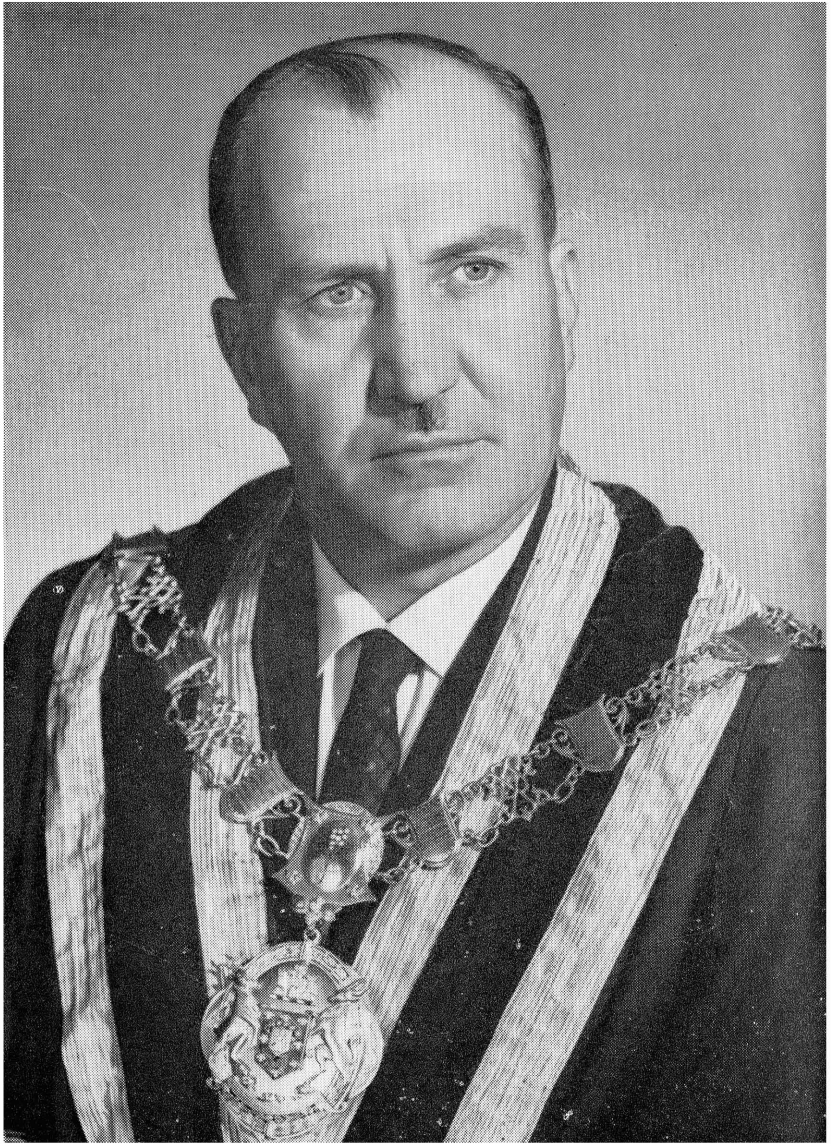
Pretoriana

MERENSKAP-BIBLIOTEK
 OUD-PRÆTORIA
 20-12-1966
 Klasnommer 2A.05/66
 Registrernommer P '66/52

TYDSKRIF VAN DIE GENOOTSKAP OUD-PRÆTORIA
 VERSKYN IN APRIL, AUGUSTUS EN DESEMBER
 MAGAZINE OF THE OLD PRÆTORIA SOCIETY
 PUBLISHED IN APRIL, AUGUST AND DECEMBER

Pretoriana=uitgawe 1951—1966 **Pretoriana** Edition
 Prys : 25c : Price

RAADSLID|COUNCILLOR J. F. BECKER

Burgemeester van Pretoria — 1965|6 — Mayor of Pretoria

CONGRATULATORY MESSAGE FROM THE MAYOR

“PRETORIANA” was born 15 years ago out of love for the history of Pretoria. Because there are not a great many enthusiasts in this field the periodical made its appearance in slightly hesitant fashion. Its founders and their successors were, however, resolute people. As a result “Pretoriana” has successfully overcome the obstacles inseparable from such an undertaking and can, with this issue, look back proudly upon 15 years of existence.

“Pretoriana’s” pages are full of interesting information about the city’s colourful past and give, now and again, a glimpse of the present. The facts that have been so lovingly gathered and carefully recorded will always be a valuable source of information.

The City Council, appreciating the periodical’s value, has lent a hand and has, practically from its beginning, provided financial and other aid to ensure its continued existence.

In the circumstances it is a great pleasure for me to congratulate “Pretoriana” on its 15th birthday. I trust that it will continue to mirror the administrative capital’s past and make it better known.

J. F. BECKER, *Mayor of Pretoria.*

BOODSKAP VAN GELUKWENSING VAN DIE BURGEMEESTER

UIT liefde vir die geskiedenis van Pretoria is „Pretoriana” 15 jaar gelede gebore. Omdat entoesiaste op hierdie gebied nie baie talryk is nie, het die tydskrif sy verskyning met onsekere skrede gemaak. Sy stigters en diegenes wat hulle opgevolg het, is egter taai mense, met die gevolg dat „Pretoriana” die probleme wat altyd met so ’n onderneming gepaard gaan, te bowe gekom het en met hierdie uitgawe met trots op ’n vyftienjarige bestaan kan terugkyk.

„Pretoriana” se bladsye is vol interessante gegewens oor die stad se veelbewoë verlede, met so af en toe ’n blik in die hede. Die besonderhede wat met liefde versamel en met deeglikheid geboekstaaf is, sal altyd ’n waardevolle bron van inligting bly.

Omdat hy die waarde van die tydskrif besef, het die Stadsraad hand bygesit en feitlik vanaf die begin geldelik en andersins bygedra om die bestaan daarvan te verseker.

In die omstandighede is dit vir my baie aangenaam om „Pretoriana” met sy 15de verjaardag geluk te wens. Ek vertrou dat hy steeds sal voortgaan om die administratiewe hoofstad se verlede uit te beeld en beter bekend te stel.

J. F. BECKER, *Burgemeester van Pretoria.*

Dr. N. A. COETZEE

BOODSKAP VAN DR. N. A. COETZEE

VIERDE VOORSITTER, GENOOTSKAP OUD-PRETORIA, 1966.

DIE herdenking van die vyftienjarige bestaan van „Pretoriana” is ’n belangrike gebeurtenis wat deur hierdie gedenkuitgawe op paslike wyse onder die aandag van die volk van die Republiek van Suid-Afrika gebring word.

Die Genootskap Oud-Pretoria is in 1948 deur private onderneming deur belangstellende inwoners van Pretoria gestig met die doel om die historiese verband van ons mooi stad vir die nageslag te bewaar. In 1951 het die Genootskap die tydskrif „Pretoriana” begin publiseer en vir vyftien jaar het die blad gereeld verskyn volgens die oorspronklike beplanning met minstens drie uitgawes per jaar. Dit is voorwaar ’n prestasie in sigself om hierdie voorneme uit eie krag gestand te doen.

Pretoria het hiermee ’n voorbeeld aan die ander stede en dorpe in Suid-Afrika gestel. ’n Geskiedkundige vereniging waarin albei seksies van die blanke bevolking betrek word, kon ongesteurd met die werk van nasiebou voortgaan en daarbenewens die bande met die verlede verstewig, sodat ons alles wat mooi

en edel uit die verlede as fondamentstene vir die toekoms kan gebruik.

Die standaard van „Pretoriana” het steeds ’n baie hoë peil gehandhaaf, sodat die blad vandag oral as *Africana* beskou word. Die blad word genoem in feitlik alle bibliografieë oor die Suid-Afrikaanse geskiedenis, danksy die konsensieuse werk van die redakteurs wat deur die jare die materiaal wat skrywers deur navorsing kon skep, geredigeer het.

’n Mooi gedrukte blad, met ’n konstruktiewe inhoud en doel is ’n sieraad vir enige volk. Dit word op sigself ’n historiese erfenis. So is „Pretoriana”!

Dit was vir my ’n eer om gedurende die Republiekfeesjaar 1966 so nou verbonde te wees met die Genootskap Oud-Pretoria en met sy tydskrif „Pretoriana”.

Mag dit ons volk nog baie jare dien en aanspoor tot die verwesening van ons edele strewe.

N. A. COETZEE.

3/11/1966.

GELUKWENSING VAN DR. WILLEM PUNT

STIGTER EN EERSTE VOORSITTER VAN DIE
GENOOTSKAP OUD-PRETORIA (1948 - 1959)

DIE Genootskap Oud-Pretoria en die redaksie van „Pretoriana” word hiermee hartlik gelukgewens

met die 15-jarige bestaan van ons tydskrif „Pretoriana”. Dit is nou 18 jaar gelede dat die Genootskap

Oud-Pretoria by my aan huis tot stand gekom het met die doel om 'n wakende oog oor die geskiedenis van ons mooi stad te hou. Veël is sedertdien deur ons lede bereik maar nog veel meer moet gedoen word om die geskiedenis van die Hoofstad in woord en beeld lewend te hou.

Vroeg reeds in die bestaan van die Genootskap het die behoefte aan 'n eie blad ontstaan. Dr. Jan Ploeger was 'n sterk voorstander vir 'n eie blad en was bereid om as redakteur op te tree. Hy het sy sienswyse oor 'n kwartaalblad aan die bestuur gestel en in 1951 is toe besluit om 'n blad onder die naam „Pretoriana” uit te gee.

Maar daar was 'n groot struikelblok om te oorkom. Die geldmiddele vir die publikasie het op daardie

tydstip ontbreek. Na oorweging het ek besluit om die alombekende firma „De Bruyn se Skoenwinkels” te nader met die versoek om dié uitgawe deur 'n advertensie te borg. Die versoek is gunstig oorweeg en „Pretoriana” Deel 1, Nr. 1 kon in September 1951 verskyn. Hierdie metode van finansiering — dit was harde werk — kon ek as sakebestuurder ook op latere uitgawes toepas sodat ons blad gereeld verskyn het. „Pretoriana” het in omvang toegeneem sodat meer geld nodig was en weereens het ons Stadsraad en goedgesinde sakelui van Pretoria gehelp. Dit strek ons Stadsraad en Pretoriase firmas tot eer dat hulle soveel vir die optekening en bewaring van die geskiedenis van ons stad gedoen het.

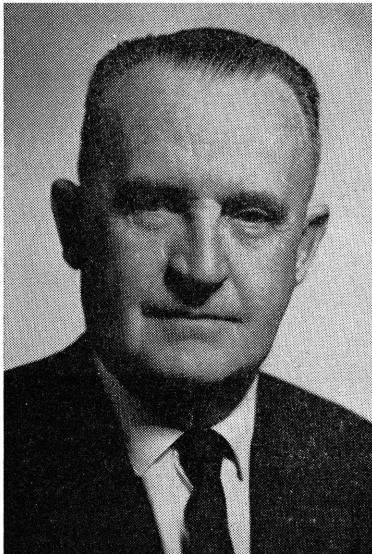
So het „Pretoriana” tot stand gekom en onder die bekwame redaksie van dr. Jan Ploeger, T. S. van Rooyen en mnre. A. M. Davey en H. M. Rex, en in sommige jare bygestaan deur redaksiekomitees, bly voortbestaan sodat die blad vandag gesogte *Africana* is.

Aan die Stadsraad van Pretoria 'n

besondere woord van dank, want dit is grootliks aan agtereenvolgende simpatieke Stadsrade van Pretoria te danke dat die Genootskap deur 'n jaarlikse hulptoelaag oor fondse beskik om sy administrasie- en druk-koste te dek. Ook het ons lede en 'n hele aantal sakelui van Pretoria die Genootskap deur die jare getrou gebly sodat hierdie belangrike kultuurliggaam tans 'n gevestigde organisasie in ons samelewing is.

W. PUNT.

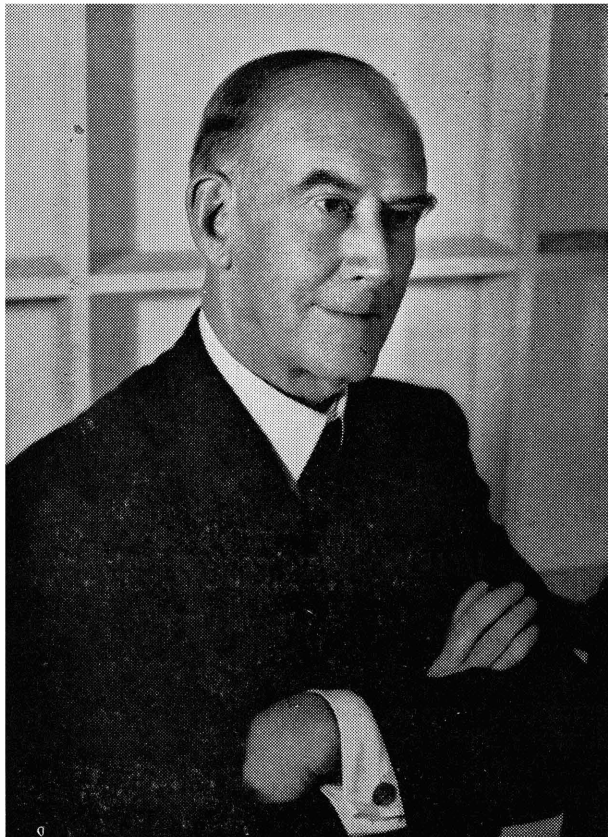
3/11/1966.

Dr. WILLEM PUNT

NA VYFTIEN JAAR

BOODSKAP VAN DIE TWEDE VOORSITTER VAN DIE
GENOOTSKAP OUD-PRETORIA (1960 - 1964)

Dr. G. v. W. EYBERS

EK is dankbaar vir die geleentheid wat mnr. Rex my aangebied het om na 'n tydperk van skeiding—of liever stilte—weer deur middel

van „Pretoriana” kontak te maak met die ou vriende van die Genootskap Oud-Pretoria. Die onderbreking was te wyte aan die geweldige

eise wat my werk die laaste paar jaar op my tyd gemaak het.

In die eerste plek wil ek my dankbaarheid betuig teenoor al die ou medewerkers wat die vaandel van die Genootskap hoog gehou en veral in die afgelope 15 jaar die belange van „Pretoriana” bevorder het. In die Genootskap se vergaderings en in sy amptelike mondstuk het hulle die gedagte aan 'n saambindende Kultuurhistoriese en Opelugmuseum bepleit en voortgedra. En nou staan die verwesenliking daarvan voor die deur. Selfs is ons nou verseker van die toekenning van die nodige terrein in die Fonteinedal. Hartlik geluk daarmee, Genootskap Oud-Pretoria!

Dit is 'n eindelose besieling dat 'n nasie is wat sy voorsate van hom gemaak het. En . . . geen nasie werk en bou tevergeefs nie, want ons arbeid en die vrugte daarvan is die rigsnoer vir dié wat na ons kom. Hulle leer van ons om te dink, en te

doen, en reg te wandel. Daarin lê die groot waarde van die historiese kennis wat die Genootskap soek om te bekom en vir die ganse volk toeganklik te maak — kennis wat die geslag van vandag motiveer en tot aksie dwing.

Dus, dit is oor en oor die moeite werd om te volhard selfs al is daar soms kille onverskilligheid en luiheid waar 'n mens dit, die minste verwag. Dit is dan ook die besielende taak van die Genootskap om die onverskilliges ook mee te neem en tot studie te lei — daardie studie wat lewe en strewe verwek vir altyd.

Die Genootskap besit tot ons groot vreugde die nodige leiers wat die vrug van die vereiste studie beseff en na waarde skat. Ons groet al die lede van die Genootskap en ons dank hulle vir hul inspanning en hulle liefde en hul leiding.

G. v. W. EYBERS.
28/10/1966.

DR. T. S. VAN ROOYEN — 'N WAARDERING

**REDAKTEUR, PRETORIANA. BESTUURSLID EN VOORSITTER
GENOOTSKAP OUD-PRETORIA**

TOE Thomas Stephanus van Rooyen, T.H.O.D., M.A., D.Phil., tydens die Jaarvergadering van die Genootskap Oud-Pretoria in 1952 tot Redakteur van Pretoriana verkies is, het hierdie taak op die skouers geval van iemand wat reeds ruime ervaring van die joernalistiek en van redaksionele werk gehad het. Daarom sou hy hierdie amp beklee tot aan die einde van 1956, en weer vir die boekjaar 1964/65 tot lid van die Redaksiekomitee aangewys word.

Hierbenewens was hy van 1952 tot 1956 Bestuurslid van die Genootskap Oud-Pretoria. Tot einde 1960, toe hy weer tot lid van die Bestuur van die Genootskap verkies word, bepaal hy hom hoofsaaklik by sy werk as Assistent-Hoofskakelbeampte van die destydse Departement van Naturellesake, en is hy verantwoordelik vir al die pers-skakelwerk van die Departement.

Dr. T. S. VAN ROOYEN

Dit spyt die Redaksiekomitee van „Pretoriana” dat hy nie daarin kon slaag om die medewerking van dr. Van Rooyen, tweede Redakteur van „Pretoriana”, 1952–1956, lid van die Redaksiekomitees van 1964/5, en Voorsitter van die Genootskap Oud-Pretoria, 1964/5, vir hierdie uitgawe te verkry nie. In die plek van ’n artikel *deur hom*, het mnr. J. H. Hattingh op spesiale versoek van die Redakteur op kort kennisgewing ingewillig om onderstaande artikel *oor dr. Van Rooyen* en sy bydrae tot ons Genootskap en sy mondstuk te skrywe.

ment Aan die einde van 1962 word hy verkies tot Ondervoorsitter van die Genootskap en in 1964 tot Voorsitter. Hierdie amp beklee hy tot aan die einde van 1965 wanneer hy hom nie weer verkiesbaar stel nie.

Gebore in Pietersburg op 2 Februarie 1922, matrikuleer hy in 1939, behaal die B.A.-graad in 1942, T.H.O.D. in 1944 en M.A. oor „Die Sendeling Alexander Merensky”, in 1948. Hy promoveer in 1951, op 29-jarige ouderdom, op die proefskrif „Verhoudinge tussen Boere, Engelse en Naturelle in die Oos-Transvaal tot 1882.” Hy gee gedurende 1944 onderwys op Pietersburg en Koedoesrand en doen van 1944 tot einde 1948 die navorsingswerk vir sy proefskrif in Sekoekoenieland. Tydens hierdie jare gee hy ook lesings aan die Naturelle-onderwyskollege aldaar.

Na verkryging van die M.A.-graad in 1948, gee hy vir drie jaar onderwys in Johannesburg, word in 1951 tydelik aangestel as lektor in geskiedenis aan die Universiteit van Pretoria. In 1961 — nadat hy vanaf 1954 elders werksaam was — kry hy ’n aanstelling as senior-lektor aan dieselfde universiteit — die pos wat hy tans nog beklee.

Sedert 1951, toe hy by sy terugkeer in Pretoria lid word van die Genootskap Oud-Pretoria, verskyn daar uit sy pen ’n twintigtal artikels in Pretoriana, waaronder die belangrikste die artikelreeks oor Wallmannsthal, die sendingstasie van die Berlynse Sendinggenootskap noord van Pretoria, die foto-uitgawe oor die geskiedenis van Pretoria wat in April 1965 verskyn; sy bydrae in verband met die omskepping van die historiese

Kerkplein in Pretoria, te wete „Kerkplein — verandering of stagnasie”, „How much longer?”, sy roerende pleidooi in verband met die Bras Perreirahuis en „Dieper waardes uit ons verlede”, ’n artikel oor die faktore wat die geskiedenis bepaal.

Benewens sy belangstelling en aktiewe meelewing in die doelstellinge en werksaamhede van die Genootskap Oud-Pretoria en Pretoriana, het

J. H. HATTINGH

daar ongeveer 120 artikels oor uiteenlopende onderwerpe van kulturele en wetenskaplike aard, uit die pen van dr. Van Rooyen verskyn, dien hy reeds sedert 1961 op die Redaksie van *Historia*, was hy van 1953 tot 1958 lid van die Redaksiekomitee van *Sabra* se „Tydskrif vir Rasse-aangeleenthede” en was hy ook, tydens sy dienstyd by die Departement van Naturellesake, redakteur van *ba’Ntu*. Hierbenewens was hy Transvaalse sowel as Uniale Hoofbestuurslid van *Sabra* van 1953 tot 1958 en is hy ook Fakulteitslid van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns.

Pretoriana wil graag by geleentheid van die herdenking van sy vyftiende bestaansjaar, nie net sy dank betuig aan dr. Van Rooyen vir die jarelange troue diens as Redakteur en lid van die Bestuur van Genootskap Oud-Pretoria en later Vise-Voorsitter en Voorsitter, nie, maar hom ook voorhou as ’n liefhebber van ons eie en as yweraar vir die kweek van ’n groter liefde en waardering by ons volk vir sy erfenis en historiese gefundeerdheid.

J. H. HATTINGH.

Bestuurslid, Genootskap Oud-Pretoria en Lid van die Redaksiekomitee, Pretoriana, 1964/5.

AN APPRECIATION OF PRETORIANA, 1951 - 1966

MR. HAROLD MACMILLAN, former Prime Minister of the United Kingdom, says in his recently published autobiography, "Winds of Change 1914-1939", that in his experience there is nothing which causes so many difficulties and so much friction as a number of amateurs trying to enter the exacting field of newspaper, periodical or book publishing.

A publisher as well as a politician, Mr. Macmillan knows what he is talking about. Many a periodical launched with much enthusiasm and the highest hopes has perished ingloriously after the briefest existence because the difficulties and friction have proved too great.

Not so Pretoriana, in spite of the fact that its editors, while anything but amateurs in their own fields, have not for the most part, been professional journalists. Add the fact that local history is a specialised and, therefore, limited interest and it redounds greatly to their credit and that of their editorial committees that Pretoriana has now completed 15 years and has run to over 50 numbers—and has been kept up to a commendable high standard.

There may be in South Africa similar local historical society publications with a longer record of existence, but I do not know of any. Pretoriana's performance is indeed a most praiseworthy one.

It is with considerable diffidence that I venture to write an appreciation, however cursory, of the 51 numbers of Pretoriana that have

preceded this issue, for I am no old Pretorian, steeped in the city's history, but the veriest newcomer.

On reflection, however, I have been emboldened to do so by that very fact, for in one way at least Pretoriana means more to me than it can to any inhabitant of long standing — it is helping me with every issue to learn more and more about the great and historic capital city that is now my home, telling me things about it and its history that I might never learn otherwise, leading me very pleasantly along by-ways of the past, giving me fascinating glimpses of people and events long forgotten.

The then Mayor of Pretoria, Mr. J. H. Visse, was indeed right when he said in greeting the first number of Pretoriana (now a piece of Africana) that old Pretorians knew how to live!

It is, of course, impossible to do justice in any detail to all contributors and contributions over 15 years. In general, however, paging through the imposing pile of little volumes, I would say without hesitation that, almost without exception, the articles have stood the test of time—they were well worth publishing, they are well worth re-reading today and it is a cause for great satisfaction that the facts of local history that they enshrine have been placed on record for all time.

That a newcomer, viewing the periodical fairly dispassionately, should find this to be so is a tribute both to the writers and those who

W. S. ROBERTSON

selected the material for publication, for it is particularly easy in the recording of local history to allow enthusiasm to outrun discretion and to accord to the purely ephemeral and trivial an importance that it does not deserve.

It is difficult to believe that any editor of *Pretoriana* will ever be reduced to such straits as long as we have contributors of the calibre of the last 15 years, notably such men as Mr. A. M. Davey, Dr. J. Ploeger, Dr. W. Punt, Mr. H. M. Rex, Dr. F. J. du T. Spies and Dr. T. S. van Rooyen. A glance at the index for the first 10 years is alone sufficient to indicate the tremendous contribution they have made.

Our subject, too, the capital city of our country, is an almost inexhaustible one. And then, known sources apart, we all wonder, as one contributor did a few years ago,

how many diaries, letters and other documents lie awaiting discovery in some Pretoria garage or attic.

I have written of *Pretoriana*'s particular value to a newcomer. Its greatest value is, of course, not to be assessed in such limited terms, nor even in terms of what it means to all members of the Old Pretoria Society. Its primary purpose is to record Pretoria's history for posterity and in doing so to stimulate among all readers an interest in that history so that they may realise that they are citizens of no mean city and live their lives accordingly.

There is much still to record, many fields still to be explored, but I would say that so far *Pretoriana* has served its purpose admirably. In its 15 years it has already recorded much that might otherwise never have been put on paper in easily accessible form, much that might never have been recorded at all but for the periodical's existence and much that would by now have been lost because of the writer's death. In this latter category one thinks of contributions by, among others, J. C. Vlok, Norman Eaton, A. A. Roberts and Heloise Greenlees.

As it is, a full set of *Pretoriana* is today a veritable mine of information about the city on an astonishingly wide range of subjects. It goes without saying that over the years much has been written about the city's origins; there is an impressive corpus of information about its buildings and early citizens; and the seeker of knowledge about street names will not be disappointed.

The 15 years under review have

witnessed some notable occasions and these have been marked by special numbers (frequently double numbers) that are highlights of Pretoriana's existence. Soon after it was born there was the Van Riebeeck tercentenary, followed three years later by Pretoria's own centenary. A special edition in 1958 commemorated the Old Pretoria Society's tenth birthday and then, in 1960, came the Union's jubilee.

The Republic Festival is still fresh in our memory.

The 15 years have not been easy; only the editors and their collaborators can know how thankless the task has at times seemed to be. It was well worth it. May Pretoriana go from strength to strength.

W. S. ROBERTSON.

*Member, Editorial Committee,
Pretoriana, 1966.*

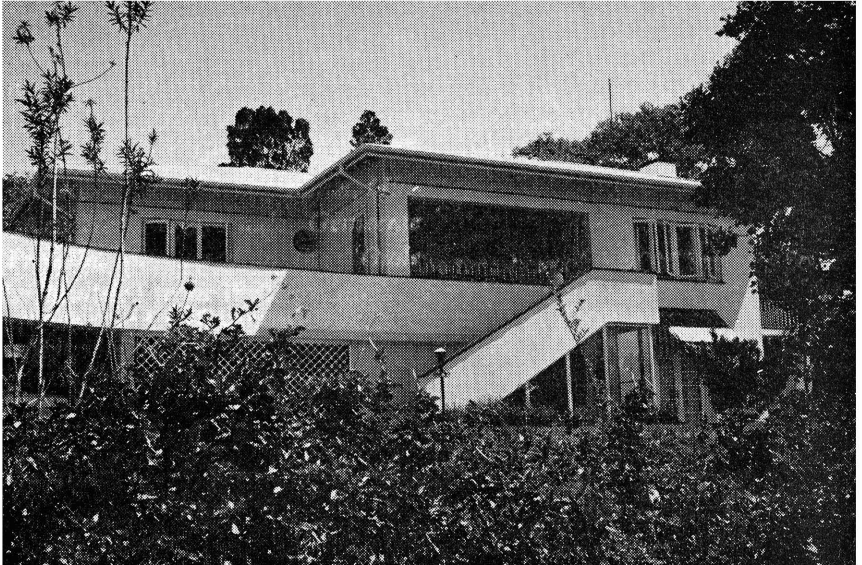
VYFTIEN JAAR, MEER AS VYFTIG UITGAWES VAN „PRETORIANA”

IN die geskiedenis van ons tydskrifwese is vyftien jaar 'n lang tydperk. Sommige tydskrifte verdwyn onmiddellik na hul verskyning, ander bestaan 'n paar jaar, terwyl aan slegs 'n geringe aantal die gelukkige lot beskore is om geruime tyd binne die gesigskring en die bereik van die lesers te kom en te bly. Tot laasgenoemde, fortuinlike kategorie behoort ongetwyfeld die Genootskap se bekende tydskrif „Pretoriana”.

Beskeie van opset, uitvoering en omvang het „Pretoriana” nou vyftien jaar gelede sy verskyning gemaak om geleidelik uit te groei tot wat dit vandag is, nl. 'n volwaardige tydskrif met 'n uitermate belangstellende en terselfdertyd gespesialiseerde leserskring. Belangstellend, nl. in die verlede van die stad van geboorte of inwoning; gespesialiseerd omrede ons so graag sou wil sien dat dié soort belangstelling wat ons in gedagte het met rasse skrede toeneem. Die skakels met die ou verlede van ons stad verminder en die tyd word kort. Mag die vyftienjarige bestaan van „Pretoriana” u oortuig van 'n blywende belangstelling wat gepaard gaan met 'n blywende behoefte. Sonder hierdie blywende behoefte sou die tydskrif wat tans die onderwerp van ons bespreking is, sy bestaansreg ongetwyfeld nie geregverdig het nie. Dat dit wel die geval is, gee voldoende hoop op en vertroue in die toekoms om met die krag van die oortuiging verder te gaan.

Dit is hierdie krag en vertroue waarvan 'n onlangs heengegane en geesdriftige ondersteuner van die doelstellings van die Genootskap, mnr Norman. Eaton, in 1958 getuig het: „First and simplest don't believe anyone who says it is unattainable.”

VYFTIEN JAAR lê tussen die verskyningsdatum van die eerste uitgawe van „Pretoriana” en die verskyning van hierdie uitgawe. Feitlik onopgemerk het die gekombineerde nrs. 50 en 51 aan die vooraand van die

„Bergloo”, St. Patrickweg 251, Muckleneuk, Pretoria. Woning van dr. Willem Punt waar die Genootskap Oud-Pretoria in 1948 gestig is.
„Bergloo”, 251 St. Patrick Road, Muckleneuk, Pretoria. Residence of Dr. Willem Punt where the Old Pretoria Society was founded in 1948.

Republiekfees die lig gesien in die Victoriadruckery wat die druk en uitvoering van die tydskrif reeds etlike jare versorg, nadat dit aanvanklik deur Trio, in Vermeulenstraat, gedoen is.

In meer as een opsig was dit ’n gebeurtenis om onthou te word. Die Genootskap het op 22 Maart 1948 vorm en gestalte gekry ten huise van die eerste voorsitter, dr. Willem H. J. Punt. Die grondwet het in 1949 gevolg, die doelstellings is omskrywe en in art. 3(d) is verklaar:

„Om geskiedkundige feite in geskrif, beeld of andersins te verewig en af te rond, ter bevordering van ’n getroue daarstelling van die geskiedenis van die stad en distrik van Pretoria.”

Om hierdie doelstelling te kan verwesenlik was die totstandkoming van ’n eie tydskrif ’n gebiedende eis en in 1951 het die toenmalige bestuur daarin geslaag om die nodige fondse te vind. Die ledetal was klein, die finansiële draagkrag ontoereikend, maar veral danksy die gewaardeerde geldelike steun van die bekende plaaslike firma „De Bruyn se Skoenwinkels” het die eerste uitgawe van „Pretoriana” in September 1951 sy verskyning gemaak.

Dat die firma „De Bruyn se Skoenwinkels” bereid gevind is om die koste van die eerste jaargang te dra, is tot vandag toe ’n gebaar wat stof tot dankbaarheid bied. Die eerste voorsitter, dr. Willem H. J. Punt, verdien ook die welgemeende dank van almal met betrekking tot die onderhandelings wat tussen hom en die reeds genoemde firma gevoer is. Ook dink ons aan ons heengegane kunstenaar van groot formaat, J. H. Pierneef, wat die skets op die omslag — die eerste kerkgebou op Kerkplein — geteken het. Tot tyd en wyl die Genootskap in later jare oor sy eie wapen sou beskik, het Pierneef se tekening op die omslag van „Pretoriana” bly verskyn.

DIE EERSTE JAARGANG

In sy boodskap, wat hy op 11 September 1951 opgestel het, het die toenmalige burgemeester van die Hoofstad, mnr. J. H. Visse, o.m. verklaar:

„Wat my betref wens ek die Genootskap Oud-Pretoria alle sukses in hierdie onderneming en wil by diegenes wat iets interessants uit daardie verlede kan vertel, sterk aandrang dat hulle dit op skrif stel en aan die redakteur van „Pretoriana” stuur.”

Dat daar gedurende die afgelope vyftien jaar by voortdoring geantwoord is op die roepstem van die toenmalige burgemeester van ons stad stem ongetwyfeld tot dankbaarheid. Kosbare gegewens omtrent die verlede van ons stad is tydens die afgelope vyftien jaar aan die spreekwoordelike vergeetheid ontruk; gegewens wat tot op daardie datum nog nie op skrif gestel was nie, gegewens wat tydelik in die vergeetboek geraak het en nou in ’n tydskrif van beskeie omvang vasgelê kon word. In dié verband noem ons, met verwysing na die eerste uitgawe o.m. dr. Punt se artikel oor Du Preezhoek, mej. J. H. Davies se bydrae „The origin of Palace Street”, dr. V. Fitzsimons se beskouing „Historical Collections of the Transvaal Museum”, prof. dr. F. J. du Toit Spies se artikel oor die oorsprong van ons straatname en mnr. J. P. („Oom Hansie”) Kleynhans se geselsie „Ek onthou.”

Op dié beskeie wyse is daar dan in September 1951 begin om, in die woorde van dr. Punt, „gegewens uit die verlede vir die toekoms te bewaar.”

DIE BESTUUR IN 1951

In 1951 was die bestuur wat, verantwoordelik was vir die eerste uitgawe van „Pretoriana”, soos volg saamgestel: W. Punt (voorsitter), prof. dr. A. N. Pelzer (onder-voorsitter), dr. F. J. du Toit Spies (sekretaris), mej. J. H. Davies (onder-sekr.), dr. J. Ploeger (penningm.-argivaris), mnr. J. P. Kleynhans, dr. W. J. de Kock, dr. V. Fitzsimons, mnre. P. J. H. Basson, J. P. Jooste, en J. C. Vlok. Die stadsraad is verteenwoordig deur: mnr. H. P. H. Behrens (eerste sekretaris van die Genootskap) en raadslid F. H. le Roux, terwyl die redaksieraad bestaan het uit mej. J. H. Davies, dr. F. J. du Toit Spies, dr. J. Ploeger en mnr. J. C. Vlok.

deer is en word nie, maar ook dat die Raad steeds van die standpunt dr. De Kock het sy eertydse werksaamhede op Pretoria aan die suidpunt van ons land voortgesit, terwyl mnre. Jooste, Kleynhans en Vlok, wat almal as gebore Pretorianers oor 'n rykgeskakeerde kennis van die plaaslike verlede beskik het, heengegaan het. Dit was hierdie bestuur wat onder die besielende leiding van dr. Punt en geldelik gesteun deur die firma „De Bruyn se Skoenwinkels” die grondslae vir die verskyning van „Pretoriana” gelê het.

Die feit dat die Stadsraad van Pretoria op die bestuur verteenwoordig is, bewys dat die Raad van die begin af die strewende van die Genootskap toegejuig en hom daarmee vereenselwig het. Dat dieselfde Raad by voortdurende geldelike steun aan die Genootskap bly verleen het, is die beste bewys dat die werksaamhede van die bestuur en sy lede nie alleen gewaar-

Dr. Punt sou die voorsitterskap tot 1959 beklee, terwyl prof. dr. F. J. du Toit Spies eers as sekretaris en daarna as hulpsekretaris die belange van die Genootskap jarelang sou behartig. Mej Davies het mettertyd as gevolg van haar amptelike werksaamhede Pretoria met Londen verwissel, uitgegaan het dat die Genootskap in 'n dringende behoefte voorsien. In hierdie verband is 'n woord van innige dank en waardering ongetwyfeld van pas. Mag die Raad ook in die toekoms 'n vereniging bly steun wat hom by voortdurende beywer om die verlede van Pretoria te boekstaaf en op daardie wyse die belangstellende medeburgers van ons stad vervul met 'n gevoel van geregverdigde trots ten opsigte van hul stad wat, gegroei uit 'n kerkplaas, soveel jare die setel van die Regering van die Republiek van staatsresident Kruger was en tans die waardige administratiewe hoofstad van die jong, lewenskragtige Republiek van Suid-Afrika is.

DIE UITGAWES VAN 1952

Klein van omvang en beskeie in sy verskyningsvorm het „Pretoriana” in 1952 (nrs. 3-4) ook hulde gebring aan Jan van Riebeeck. In dié verband het dr. Punt verklaar:

„Vir die eerste keer in die geskiedenis van ons stad is „Pretoriana” in die geleentheid om 'n eeufees van die stigting van Suid-Afrika te vier.”

Dr. Punt het voortgegaan:

„Oor drie jaar is Pretoria honderd jaar oud, maar dit pas ons as burgers om tans aan die 300-jarige bestaan van ons volksplanting te te dink, destemee daar daar 'n opvallende ooreenkoms en nou verband tussen die stigting van Kaapstad en Pretoria bestaan.”

Vergeet is vandag die wrywing wat ontstaan het na aanleiding van die

JACOB HENDRIK PIERNEEF (1886-1957)

besluit om die huidige nuwe Provinsiale Gebou te laat verrys in 'n boustyl wat „nie by die argitektuur en geskiedenis van die Kerkplein sal aanpas nie”, aldus die voorsitter in 'n verklaring wat in die vorm van 'n los blaadjie onder die opskrif „Moderne Argitektuur gaan ons Kerkplein skend” aan bogenoemde uitgawe van „Pretoriana” toegevoeg is. Nog 'n toegif wat die lede van die Genootskap by dieselfde uitgawe ontvang het, was 'n afbeelding in twee kleure van die wapen van Jan van Riebeeck, terwyl sowel mnr. C. J. Beanes as dr. T. S. van Rooyen verantwoordelik vir bydraes was en prof. dr. F. J. du Toit Spies een en ander oor straatname aan die lesers voorgelê het.

In September 1952 het die tweede jaargang van „Pretoriana” begin. Nou was dit die firma „De Loor's Bpk.” en die Stadsraad wat geldelike steun aan die bestuur toegesê het, terwyl dr. T. S. van Rooyen die redak-

Dr. T. S. VAN ROOYEN

sionele pligte op sy skouers geneem het. In 'n boodskap by geleentheid van die verskyning van jaargang 2, nr. 1 het dr. Punt verklaar:

„We are convinced that 'Pretoriana' with the active help of the citizens and the City Council will be able to appear for many years to come. The continuance of our paper is assured under the editorship of Dr. T. S. van Rooyen.”

Die jaar 1952 het ten einde geloop terwyl die Genootskap sy standpunt in verband met die Krugerstandbeeld en die toekoms van Kerkplein gelug het en die voorsitter o.m. namens die Genootskap daarop aangedring het „dat die Stadsraad ons Kerkplein voor die Eeufees in 1955 so sal verfraai dat Pretorianers met trots na die Kerkplein as 'n voorbeeld van 'n werklike Afrikaanse plein sal kan verwys.” In dieselfde uitgawe het mnr. R. Peacock een en ander oor die geskiedenis van Hercules geskrywe, terwyl H. M. Rex die geskiedenis van twee plaaslike erwe en 'n straat op grond van argivale gewens aan die lesers voorgelê het. J. M. H. van Aardt het gewens oor

die onderwerp „Vier Bestuursvorme binne een Dekade” verstrek terwyl Heloise Greenlees ’n outydse troue in Pretoria (1880) beskrywe het.

DIE UITGAWES VAN 1953

In jaargang 2, nr. 3, van April 1953, kom o.m. die teks van ’n rede van prof. dr. C. M. van den Heever by geleentheid van die onthulling van die Maria van Riebeeck-straatnaamplaat en ’n naamlys van gewone lede van die Genootskap in daardie jaar voor. Op hierdie namlys, wat in die volgende uitgawes voortgesit is, verskyn o.m. die volgende name: dr. Coenraad Beyers, dr. P. J. du Toit, prof. dr. S. P. Engelbrecht, mnr. Myles Bourke, dr. J. H. Breytenbach, mnr. J. H. Pierneef, mnr. H. W. A. Cooper, mev. H. de Zwaan, mnr. C. W. Clark, mnr. en mev. Walter Battis, dr. W. E. Bok, mnr. A. W. J. de Bruyn, mnre. L. L. Steen en H. de V. du Toit, mnre. H. de Bruyn, Gerard Rissik, C. L. de Bruyn, prof. en mev. Weiss, dr. Bigalke en oud-hoofregter N. C. de Wet.

Dat sommige adverteerders die tydskrif op ’n onbaatsugtige wyse bly steun en op dié wyse die verskyning van „Pretoriana” makliker gemaak het, is — in die Desemberuitgawe van 1953 — deur die toenmalige redakteur (dr. T. S. van Rooyen) duidelik gestel toe hy o.m. verklaar het:

„Hierdie firmas plaas nie advertensies met die oog op geldelike wins nie, maar suiwer en alleenlik omdat hulle daardeur die voortbestaan van ons blad wil verseker. In hierdie materialistiese eeu van ons is soiets byna ongehoords.”

Dr. van Rooyen het verder geskryf:

„Ons kan verder ook nie nalaat om ’n woordjie van hartlike dank te rig aan ons stadsvaders vir die geldelike hulp wat ons van hulle gedurende die jaar ontvang het nie. Die Stadsraad van Pretoria is kultuurbewus.”

In dieselfde uitgawe het die jongste seun van G. A. A. Middelberg, L. R. Middelberg, vertel van ’n gedeelte van sy jeug- en skooljare wat hy op Pretoria deurgebring het, terwyl dr. Van Rooyen met sy reeks „Die Kronieke van Wallmannsthal” begin het.

DIE BESTUUR EN BYDRAES IN 1954

In sy jaarverslag oor 1953 het prof. dr. A. N. Pelzer (onder-voorsitter) o.m. meegedeel dat die Genootskap se ledetal tot 110 toegeneem het. Dr. Punt het in die buiteland vertoef toe op 24 November 1953 die nuwe bestuur soos volg saamgestel is: Ere-President—Die Burgemeester van Pretoria; ondervoorsitter—Dr. V. Fitzsimons; sekretaris—Dr. F. J. du Toit Spies; penningmeester—mnr. G. Rissik; argivaris—kapt. H. de V. du Toit; lede—dr. T. S. van Rooyen, mej. J. H. Davies, mnre. H. A. de Loor en R. Peacock, dr. G. W. Eybers, mnr. H. M. Rex, Raadslid W. J. Seymore het, in hierdie bestuur, die Stadsraad verteenwoordig.

In dieselfde uitgawe (deel 3, nr. 3) het mnr. H. M. Rex besonderhede met betrekking tot die voormalige „Gouvernements Ingenieur en Architect” Sytze Wierda verstrek. Hierdie bydrae kan beskou word as die begin van die skrywer se belangstelling in ’n onderwerp wat hom ook gedurende die volgende jare tot hede toe sou bly boei en waarvan die resente artikel „Die Neo-Renaissance-Boukuns in die Zuid-Afrikaansche Republiek en die Oranje-Vrystaat” (Bewaring van Ons Erfenis-publikasie, 1966) ’n mooi voorbeeld van verdieping en rypwording van die vrugte van ’n omvangryke studieveld en intense belangstelling vorm.

Die verskuiwing van die standbeeld van die onvergeetlike staatspresident S. J. P. Kruger is een van die onderwerpe waaraan aandag in „Pretoriana” van September 1954 gewy is.

„PRETORIANA” IN 1955

In ’n hoopgewende groen omslag lê deel 4, nr. 3, ma.w. die uitgawe van April 1955 van „Pretoriana”, voor ons. En tog word daar in die hoofartikel van dieselfde uitgawe ’n versugting geslaak wanneer die onder-tekenaar *Inertia* in die hoofartikel skrywe:

Ontwerp deur / Designed by

J. H. PIERNEEF

1951

„Inertia also means the inability to act The Russians have a word for it. They call it ‘Oblomovism’, In our daily lives Oblomovism is self-evident. Our refusal to face life, our refusal to do anything more than existence demands, i.e. eat, drink, sleep and daily office or lecture work, has become so self-evident that we have taken it for granted as the natural thing to do”

Hierdie klag het in verband gestaan met die aanstaande verdwyning van die bekende Hollardhuis op die hoek van Andries- en Jacob Maréstraat, ’n gevoelige verlies vir die Hoofstad, ofskoon ’n gedeelte van die binnebetimmering gered en heropgestel kon word. Hollard se statige, rykversierde lusoord het verdwyn, ander kosbare erfenisse op argitektoniese gebied in die Hoofstad en elders sou volg. Soms was dit noodsaak, dan weer „oblomovism”, maar steeds het die Genootskap sy stem laat hoor en meer as eenkeer as die spreekbuis van dié Pretorianers opgetree wat wou behou en red waar en wanneer dit moontlik was.

Terselfdertyd het die bestuur van die Genootskap gebou. So lees ons in die voorsitter se verslag oor 1954 o.m.:

„Die Stadsraad van Pretoria het die Genootskap se aanbod om ’n Opelugmuseum op te rig, besonder gunstig ontvang en ’n stuk grond in die Fonteinedal sal vir hierdie doel afgestaan word. Tans word oor die samestelling van die raad van kuratore vir die Opelugmuseum tussen die Genootskap en die Stadsraad onderhandel . . . Die Burgemeester, dr. H. Muller, het u Genootskap uitgenooi om aan die Eeufeestviering-reëlings deel te neem. Die bestuur het ’n reeks voorstelle in verband met die Eeufees ingedien.”

Van **oblomovism** was daar van die kant van die bestuur en sy lede dus geen sprake nie. Die ledetal het tot 130 uitgebrei en die werk is voortgesit. En nie alleen voortgesit nie, maar die volgende uitgawe van „Pretoriana” het in ’n nuwe feesgewaad verskyn. Vir die eerste keer het die Genootskap se betekenisvolle wapen met die leuse „Praesens in Praeterito” op die omslag van die Eeufeessuitgawe (nrs. 16 en 17, Julie-September 1955) verskyn. Hierdie uitgawe waarvan die inhoud gewy is aan die Eeufees van ons stad sal altyd as een van die puik uitgawes van die Genootskap bekend bly. In sy voorwoord het mnr. H. A. de Loor, die toenmalige onder-voorsitter, die vetroue uitgespreek

„dat hierdie spesiale uitgawe die belangstelling in die geskiedenis van Pretoria sal laat toeneem en dat die publiek ons sal bystaan en help om dié dinge uit ons verlede wat van waarde is, te bewaar vir die nageslag.”

Die Stadsraad van Pretoria en verskillende sake-ondernemings het die nodige geldelike steun vir die uitgawe verleen en op dié wyse het die voor-

treklike uitgawe tot stand gekom waarvan die inhoud vandag nog met vrug en genot gelees kan word.

FLITSE UIT DIE UITGAWES VAN 1956

Die eeufees van ons stad het verbygegaan. Die tyd het nie stilgestaan nie en steeds dringender word die stryd vir die behoud van ons erfenisse. Dit is die grondtoon van 'n redaksionele bydrae wat in die uitgawe van Oktober 1956 verskyn het, 'n lesenswaardige artikel waarin die toenmalige redakteur (dr. T. S. van Rooyen) verder o.m. verklaar het:

„The Association Old Pretoria was founded on the 22nd of March, 1948, with as principal aim the preservation of the past for the future of our city and district. This was as far as we know the only association of its kind at that time.”

In die uitgawe van Desember 1956 het die voorsitter die hoop uitgespreek dat die eerste Suid-Afrikaanse Opelugmuseum binne afsienbare tyd sou verrys en o.m. daaraan toegevoeg dat dié gedagte ongeveer drie jaar vantevore in die bestuurskring van die Genootskap ontstaan het. Prof. dr. F. J. du Toit Spies het verder op hierdie aangeleentheid ingegaan, terwyl die direkteur van die Nederlandse Opelugmuseum in sy bydrae „The Netherlands Open-Air Museum” die ontstaan en groei van dié inrigting geskets het.

Die jaar 1956 het ten einde geloop. Die eerste vyf jaar van die bestaan van die tydskrif het tot die verlede behoort.

UIT DIE SESDE JAARGANG

In die eerste uitgawe van 1957 (nr.23, April) het die voorsitter, dr. W. H. J. Punt, lof toegeswaai aan dr. T. S. van Rooyen wat van 1952–1956 die redaksionele werksaamhede in verband met „Pretoriana” behartig het en sy opvolger, mnr. H. M. Rex, verwelkom. Mnr. Rex sou tot hede as redakteur van die tydskrif optree, wat van nou af drie keer per jaar sy verskyning sou maak.

'n Groot verskeidenheid kenmerk die inhoud van die eerste nommer van „Pretoriana” wat onder leiding van die nuwe redakteur verskyn het. Ons noem o.m. 'n ongetekende bydrae oor die besoek van Prins Bernhard van die Nederlande aan die Hoofstad en 'n besonder waardevolle artikel aangaande die groot onderskeiding wat 'n wêreldberoemde seun van Pretoria, Jacob Hendrik Pierneef, te beurt geval het toe hy deur die Universiteit van Pretoria met 'n ere-doktorsgraad vereer is (30.3.1957). Terselfdertyd het prof. dr. F. J. du Toit Spies met sy reeks waardevolle besonderhede, aan briewe ontleen, oor sir Arnold Theiler, die „vader van Onderstepoort”, begin. Sowel Pierneef as Theiler het deur hul skeppende arbeid die naam en faam van Pretoria tot ver oorkant die grense van ons land versprei. En aan hierdie twee verdienstelikes kan ons ongetwyfeld ook Klaas van Rijsse Jr., in lewe staatsampenaar en boukundige van

H. M. REX

*Redakteur/Editor, Pretoriana,
1957-1960; 1962-1964, 1966; Sub-
redakteur/Assistant Editor, 1961.*

formaat uit die dae van die ou Republiek, toevoeg. O.m. was hy die ontwerper van die sierlike kerkgebou van die Gereformeerde Gemeente van Pretoria in Kerkstraat-Wes wat, teenoor die voormalige Presidentswoning, nog steeds die bewondering afdwing van almal wat die boukuns van die verlede innig liefhet. Saam met 'n ander bekende boumeester, J. B. Wijers, was Van Rijsse ook verantwoordelik vir die ontwerp van die indrukwekkende kerkgebou van die Ned. Geref. Gemeente op die hoek van Bosman- en Vermeulenstraat.

Die tweede uitgawe van 1957 voer ons terug na die outydse Silverton waarvan David Alwyn Botha die eerste eenaar was en die historiese woning van Hans Heinrich Mundt, en na die voortsetting van die besonderhede oor dr. Arnold Theiler, die eerste Staatsveearts van die Zuid-Afrikaansche Republiek, terwyl besonderhede oor die Vrymesselaarsbeweging in die outydse Pretoria in dieselfde uitgawe voorkom.

Henk Pierneef is, so lees ons in die vyf-en-twintigste uitgawe van „Pretoriana” (Des. 1957) 'n paar maande gelede ter ruste gelê en in 'n kort, maar gevoelvolle bydrae het dr. Punt tot die gevolgtrekking gekom dat Pretoria en Suid-Afrika in hom 'n man verloor het wat ons land op kunsgebied 'n hoë aansien laat verwerf het.

In dieselfde uitgawe voer dr. H. Hanisch, 'n kenner van die plaaslike argeologie, ons terug na die ver verlede, na die ver vervloë eeue waarin klipwerktoeie op 'n groot skaal vervaardig is. Daaraan herinner die opspraakwekkende ontdekking deur dr. Hanisch van 'n groot hoeveelheid

klipwerk tuie naby die hedendaagse Wonderboom Hoërskool. Dr. Fitzsimons verstrek in dieselfde nommer besonderhede oor die Krugerhuismuseum, terwyl mnr. Rex herinneringe aan (prof.) Walter Battiss se sesjarige verblyf op Rustenburg (1923–1929) aan die lesers voorgelê en daarin o.m. vermeld het dat hierdie skilder in die loop van 1927 sy eerste kunsuitstalling op hierdie bekende Transvaalse dorp gehou het.

Dat die bestuur van die Genootskap ook sy deel tot die verfraaiing van die Hoofstad bygedra het, blyk uit die jaarlikse skooltuinewedstryd. In 1957 het die Pretoria Tuine-laerskool die wisselskild vir die tweede keer verower.

GENOOTSKAP OUD PRETORIA TIEN JAAR OUD

Tien jaar gelede het 'n twintigtal Pretorianers byeengekom om sake in verband met die geskiedenis van ons stad te bespreek, aldus dr. Punt in die April-Augustusuitgawe van 1958 van „Pretoriana”. En het hy daaraan toegevoeg: „Uit die bespreking het dit geblyk dat die tyd ryp was om 'n liggaam in die lewe te roep wat oor die geskiedenis van Pretoria en distrik sou waak.” Van 22 stigterslede in 1948 het die ledetal van die Genootskap in 1958 tot ongeveer 200 aangegroei. Dr. Punt het op voortdurende waaksaamheid aangedring. Outydse wonings, die laaste herinneringe aan die rustige Pretoria van weleer, het aanhoudend verdwyn . . .

Van dr. G. v. W. Eybers is die volgende gedagtes in dieselfde uitgawe afkomstig: „There is great cause to take courage from the first ten years of the life of the Society Old Pretoria, for in those years we have become conscious of our purpose and we have begun to formulate our aims. Now we are girding our loins for their achievement.”

Die bekende, onlangs ontslape Pretoriase argitek, mnr. Norman Eaton, 'n besonder begaafde restourateur van ou geboue, het die vergaderdes op die herdenkingsbyeenkoms van die stigtingsaand van die Genootskap toegesprek oor die toekomstige Pretoria.

Besonderhede oor 'n simposium aangaande 'n geskikte terrein vir die Pretoriase Kunsmuseum kan in dieselfde uitgawe aangetref word. Tydens hierdie bespreking is 'n pleidooi gelewer ten gunste van Arcadiapark. In dié verband het mnr. J. J. de Jong, seun van die boukontraakteur wat in 1925 verantwoordelik was vir die oprigting van die Krugerstandbeeld voor die stasie, o.m. verklaar: „Ek wil dan ook by hierdie geleentheid die hoop en vertroue uitspreek dat die gebou in elke opsig 'n pronkstuk en 'n juweel sal wees.’ ’ Die Kunsmuseum het verrys. Hoeveel Pretorianers onthou nog dat die Genootskap ook aandag aan hierdie onderwerp geskenk het?

Op watter wyse die Staatsbiblioteek tot stand gekom en gegroei het, is deur dr. G. v. W. Eybers in dieselfde uitgawe beskrywe, terwyl dr. Punt besonderhede oor 'n inspeksieverslag van Pretoriase plase van 1841 verstrek het. In hierdie verslag verskyn die name van die eerste eienaars van plase in die distrik Pretoria. So was D. J. Erasmus „de Oude” eienaar van Swartkop en het die plaas „de onderste Poort”, wat op 10 Augustus 1841

deur G. J. Kruger, M. J. Redelinghuys en W. J. Grobber geïnspekteer is, aan Susara Magritha Jacobs behoort.

In dieselfde jaargang (nr. 28) kan nie alleen die geskiedenis van die bekende „Eendrachtschool” nagegaan word nie, maar ook die verlede van die bekende Fontaine. Dr. W. J. de Kock het die lesers teruggevoer na die gedenkwaardige dag waarop die Vrede van Vereniging in die bekende Melrosehuis, die lusoord van mnr. George Heys, onderteken is. Dr. Bigalke het in sy bydrae „History of the National Zoological Gardens” veral nadruk op die verdienstes van dr. J. W. B. Gunning gelê terwyl H. M. Rex die vestiging van die Indiërs op Pretoria toegelig het.

So het 'n jaar vol bedrywighede in die geskiedenis van die Genootskap ten einde geloop. Die ledetal het op 170 te staan gekom, 13 skole het vir die tuinewedstryd ingeskryf, werksaamhede in verband met die verkryging van 'n opelugmuseum is voortgesit, prof. dr. S. P. Engelbrecht het die lede oor die verlede van die Hoofstad toegespreek . . . „Pretoriana” het tien jaar bestaan en in April 1959 het die nege-en-twintigste uitgawe in die Victoriadrukkery tot stand gekom.

'N JAAR VOL VERANDERINGS

Die jaar 1959 was, met betrekking tot die bestuur van die Genootskap vol veranderings. Nadat die voorsitter, dr. Punt, deur die Transvaalse Onderwysdepartement vir die tydperk van ses maande gesekondeer is na die pasgestigte Stigting Simon van der Stel, het sy aftrede as eerste voorsitter van die Genootskap in die loop van dieselfde jaar gevolg.

Van die aftredende voorsitter het mej. J. H. Davies o.m. getuig: „Without in any way being an autocrat Dr. Punt supplied the motive power for the committee: most of the ideas were his and, what is more, he was always willing to do the lion's share of the work involved in carrying them out . . . I feel sure that we shall remember with gratitude all that he has done for the Association Old Pretoria and that our good wishes will follow him in his new work. May the Simon van der Stel Foundation go from strength to strength!”

Ook prof. dr. F. J. du Toit Spies het die verdienstes van die aftredende voorsitter geskets terwyl sy opvolger, dr. G. v. W. Eybers, in dieselfde verband o.m. verklaar het: „Sy belangstelling in ons ryke volksverlede is grenseloos, sy energie en werkvermoë is eindeloos . . . Gelukkig is die liggaam aan wie dr. Punt sy hulp verleen en gelukkig is die Volk van Suid-Afrika by wie hy hom onvoorwaardelik in diens gestel het. Ons het meer sulke manne nodig.” Dr. Punt het 'n bestuurslid gebly en aan die einde van 1959 was die Genootskap se bestuur soos volg saamgestel: Dr. G. v. W. Eybers, voorsitter; mej. J. H. Davies, ondervoorsitster; dr. J. M. H. van Aardt, sekretaris; mnr. G. Rissik, penningmeester; mnr. A. M. Davey, argivaris; mnr. H. M. Rex, redakteur; dr. W. H. J. Punt, mnr. J. Preller en N. A. Coetzee, dr. W. J. de Kock, lede; en burgemeester dr. J. C. Otto verteenwoordiger van die Stadsraad.

Dr. WILLEM PUNT.
Stigter en Eerste Voorsitter, Genootskap Oud-Pretoria.
Founder and First Chairman, Old Pretoria Society.

1860 - 1910 - 1960

Pretoria het feesgevier, feesgevier omdat dit 'n eeu gelede was dat die toenmalige klein Voortrekkerdorpie tot setelplaas van die Regering van die Zuid-Afrikaanse Republiek verhef is, feesgevier omdat die jong stad in 1910 aangewys is as die administratiewe hoofstad van die jong Unie van Suid-Afrika. En in 1960 het dieselfde Unie reeds weer vyftig jaar bestaan. Die bestuur van die Genootskap, die redakteur en verskillende medewerkers was vasbeslote om hierdie drievoudige jubeljaar nie onopgemerk te laat verbygaan nie. Die resultaat van hierdie gedagte was 'n uitgawe van „Pretoriana” van 132 bladsye, 'n puik uitgawe waartoe die Stadsraad van Pretoria bo en behalwe die gewone jaarlikse geldelike toekening nog 'n bedrag van £100 bygedra het.

Dit sou ons te ver voer om al die bydraes en skrywers te noem. Neem hire die uitgawe (nrs. 32 en 33) selfs nou, ruim ses jaar na sy verskyning ter hand en oortuig uself. Vir 'n aantal bestuurslede van die Genootskap was 1960 ook 'n jaar om te onthou. Mnr. N. A. Coetzee het sy doktorsgraad verwerf, mnr. J. F. Preller is bevorder tot Eerste Argivaris, dr. W. J. de Kock is aangestel as hoogleraar aan die kollege van Wes-Kaapland. Dr. Punt is aangestel as direkteur van die Stigting waarvan hy vandag nog die stukrag is, terwyl mnr. A. M. Davey sy aanstelling as senior-lektor aan die Universiteit van Suid-Afrika ontvang het.

Andersyds moes die Genootskap van nou af die dienste van sy bekwame sekretaris, prof. dr. F. J. du Toit Spies, ontbeer. Meer as tien jaar het prof. Spies die Genootskap op 'n uitstekende wyse gedien, terwyl sy waardevolle bydraes steeds groot belangstelling geniet het. Dr. van Aardt het die afgetrede sekretaris opgevolg.

Die reeds genoemde uitgawe van „Pretoriana” het die Genootskap tydelik in 'n moeilike geldelike toestand laat beland. Op die reuse-uitgawe het nr. 34 gevolg, 'n uitgawe waarin o.m. die oprigting van gedenkplate op Pretoria bepleit is, 'n gedagte wat byna ses jaar later vir die eerste keer

deur die Genootskap verweselik kon word. In dieselfde uitgawe het dr. L. E. Codd oor die onderwerp „The Flora of Pretoria” geskrywe en is deur mnr. H. M. Rex die historiese besienswaardighede in en rondom Pretoria geskets. In dieselfde uitgawe is laasgenoemde skrywer gelukkig met sy publikasie „Pretoria—Van Kerkplaas tot Regeringsetel 1838–1860,” dr. T. S. van Rooyen met sy aanstelling as senior-lektor aan die Universiteit van Pretoria en mnre. G. Rissik en Norman Eaton met toekennings in die vorm van ’n silwermedalje en die erepenning van die Suid-Afrikaase Akademie. Die voorsitter, dr. G. v. W. Eybers, kon in sy jaarverslag die heuglike nuus meedel dat die ledetal die 200-kerf verder oorskry en dat die pogings om ’n opelugmuseum vir Pretoria te verkry, verder gevorder het.

'N REGISTER EN 'N AANTAL WAARDEVOLLE VONDSTE

In 1961 het die bestuur van die Genootskap besluit om ’n register te publiseer wat die inhoud van die vorige tien jaargange van „Pretoriana” op ’n voortreflike wyse dek, terwyl mnr. T. E. Andrews ’n aantal voorstedelike name soos Annlin, Claudius, Erasmia, Eldoraigue en Meyerspark, met betrekking tot hul herkoms, op ’n besonder bekwame wyse verduidelik het. Mnr. Davey het in dieselfde uitgawe van „Pretoriana” (nr. 35), aandag op die Ryalldokumente, die Faulknerfoto’s en die nagelate handelsaantekeninge e.d.m. gevestig wat kort na ’n verwoestende brand in die voormalige woning van Bras de Pereira aangetref en gelukkig gered kon word.

In die loop van dieselfde jaar het die bestuur planne beraam om die oorblyfsels van laasgenoemde outydse Pretoriase woning te red. Die toenmalige verkeersplan van Pretoria en die toekoms van Kerkplein het ruimskoots aandag geniet, terwyl die tekort aan fondse met betrekking tot die voorkoms van die tydskrif geleidelik iets van die verlede begin word het. In 1962 sou die ou voorkoms weer herlewe en het gedrukte en verlugte uitgawes weer hul verskyning begin maak. Die ledetal van die Genootskap het tot 240 gestyg, dr. Eybers het sy werksaamhede as voorsitter voortgesit en is deur mnr. Normal Eaton as vise-voorsitter bygestaan. Mnr. G. Rissik (penningmeester), dr. Punt, dr. A. N. Coetzee, dr. T. S. van Rooyen en mnr. J. F. Preller was ou, bekende bestuurslede; mnr. J. D. Bodel het die sekretariële werksaamhede behartig, mnr. Davey het as redakteur en mnr. Rex as assistent-redakteur opgetree, mnr. T. E. Andrews was sakebestuurder en maj. H. de V. du Toit het die Genootskap as argivaris gedien.

VERKEERSPLANNE EN BEKENDE PRETORIANERS

’n Gedeelte van die inhoud van nr. 38 van „Pretoriana” (April 1962) is gewy aan ’n bespreking aangaande die toenmalige verkeersplan van Pretoria wat tydens ’n spesiale algemene vergadering van die Genootskap, op 23 Februarie 1962 gehou is en waaraan o.m. die toentertydse burgemeester, raadslid T. H. Janse van Vuuren, deelgeneem het. In dieselfde uitgawe verskyn, van die hand van dr. J. J. N. Cloete, ’n memorandum of liewers ’n kommentaar oor die plan wat hy vir die Genootskap opgestel het.

In 1962 het die stadsklerk van die Hoofstad die Genootskap voorgelig in verband met die voorgestelde parkeergarage onder Kerkplein, terwyl argitek P. Roelf Botha op die Genootskap se jaarvergadering van 21 November 1961 sy mening oor die toekoms van Kerkplein gelug het.

Die artikel van mnr. C. J. Beanes oor die oorsprong van die naam Colbyn lei die leser in rustiger vaarwater, terwyl mnr. H. M. Rex se pleidooi vir die behoud van die Wierdabrug oor die bekende Sesmylspruit ons terugvoer na die dae van die Republiek. Gelukkig het hierdie histories waardevolle brug, waarvan die onderbou deur mnr. John Johnston Kirkness gebou is, tot vandag toe behoue gebly en sal dit binnekort as nasionale monument geproklameer word.

Vir die bestuur en die lede van die Genootskap was dit 'n besondere eer dat, nog in die loop van dieselfde jaar, die penningmeester, mnr. (later dr). Gerard Rissik, as President van die Suid-Afrikaanse Reserwebank benoem is. „Met trots”, aldus dr. W. H. J. Punt in sy huldeblyk aan die nuwe President, „dink ons daaraan dat mnr. Gerard Rissik nie alleen een van die eerste en aktiewe lede van die Genootskap Oud-Pretoria is nie, maar dat die familie Rissik alreeds vir drie geslagte prominente inwoners van Pretoria is.” Tien jaar het mnr. Rissik op daardie stadium die penningmeesterskap van die Genootskap behartig en dit is met dankbaarheid dat ons hier melding maak van die feit dat hy ook tans nog die spreekwoordelike koorde van die beurs van die Genootskap onder sy hoede het.

In dieselfde nommer het prof. dr. F. J. du Toit Spies se sesde bydrae in verband met sir Arnold Theiler verskyn, terwyl mnr. C. C. F. Whitcomb die geskiedenis van die Veerartsenykundige Navorsinginstituut op Onderstepoort vir die tydskrif opgestel het. 'n Artikel van adv. A. A. Roberts, meer besonderhede oor die historiese besienswaardighede in en rondom Pretoria (mnr. H. M. Rex) en mnr T. E. Andrews se lesenswaardige bydrae „The Union Buildings on Meintjeskop” sluit die ryk gevarieerde inhoud van nrs. 39 en 40 (Aug.–Des. 1962) af.

Die bestuur en die lede kon op 'n vrugbare en bedrywige jaar terug sien. Die ledetal het op ongeveer 225 gestaan en die voorsitter, dr. Eybers, het aan die slot van sy jaarverslag oor 1962 dan ook sy waardering uitgespreek aan al die lede van die komitee vir hul ondersteuning gedurende 'n waarlik veeleisende jaar.

Voordat die jaar ten einde geloop het, was 'n aantal lede van die Genootskap aanwesig by die onthulling van 'n bronsplaat ter ere van komdt.-genl. Andries W. J. Pretorius op die oostelike gedeelte van die bekende Grootplaas. „Sonder hom”, aldus onderburgemeester raadslid L. R. Bester, wat die aanwesiges by die gedenkpoort op Grootplaas toegesprek het, „sou nie net die geskiedenis van ons volk veel armer gewees het nie, maar ook ons volk self.”

Ten slotte kan nog vermeld word dat aan die einde van 1962 die bestuur

van die Genootskap soos volg saamgestel was: Dr. G. v. W. Eybers, voor-
sitter; dr. T. S. van Rooyen, ondervoorsitter; mnr. G. Rissik, penning-
meester; mnr. A. M. Davey, waarn. sekretaris; mnr. T. E. Andrews, hulp-
sekretaris en sakebestuurder; mnr. H. M. Rex, redakteur; dr. N. A. Coetzee,
argivaris; dr. W. H. J. Punt, dr. J. J. N. Cloete, mnr. A. M. Davey, mnr.
F. J. Wepener, lede. Burgemeester E. Smit het die Stadsraad verteenwoordig
en was terselfdertyd Ere-president van die Genootskap.

PROKLAMASIEHEUWEL, DIE „BOYS' HIGH SCHOOL”, DIE GESKIEDENIS VAN IRENE

Begenoemde twee onderwerpe is in uitgawe nr. 41 van „Pretoriana”
ter sprake gebring, ’n uitgawe waarin ook besonderhede oor die ontstaan
van die Kleintheater, die Paleis van Justisie en die eerste Registrateur van
Aktes van die Zuid-Afrikaanse Republiek, mnr. Jacobus J. Meintjes,
voorkom. Van groot waarde is adv. D. G. van der Bijl se boeiende oorsig
oor die geskiedenis van Irene, dr. T. S. van Rooyen se beskouing oor die
dieper waardes van ons verlede, mnr. H. M. Rex se bydrae oor die Bronk-
horstspruitse tydperk uit die lewe van Eugene Nielen Marais en die beson-
derhede oor die amptelike onthulling van die gedenkplaat wat op 20 Mei
1963 by die Staatsmodelskool aangebring en deur die toenmalige voorsitter
van die H.M.K., dr. P. J. du Toit, onthul is. Uit die jaarverslag, wat in
hierdie uitgawe van „Pretoriana” (nrs. 42 en 43) afgedruk is, blyk dat die
bestuur ’n besonder bedrywige jaar (1963) agter die rug gehad het

DIE KERKPLEIN-UITGAWE, GEDENKPLATE, OPELUGMUSEUMS

Die drie uitgawes van „Pretoriana” wat in 1964 verskyn het (nrs. 44-46)
en redaksioneel deur dr. T. S. van Rooyen versorg is, staan grotendeels in
die teken van bogenoemde onderwerpe. Die uiteindelike bestemming van
Kerkplein het weer onder bespreking gekom, Bras Perreira se huis is
afgebreek en die boumateriaal gebêre, prof. dr. F. J. du Toit Spies het die
aanbring van gedenkplate bepleit om „die opmerksame verbyganger ’n
oomblik te laat stilstaan”, om sy aandag te vestig op wat eendag was en
op dié wyse o.m. sy regmatige trots in die verlede van sy stad nuwe bronne
van besieling te gee. Dr. T. S. van Rooyen het die geskiedenis van die
Standardbank weergegee, terwyl J. W. Kew die aandag van die leser op
die invoering van tikmasjiene in die Staatsdiens van weleer beskrywe het.
Prof. dr. P. J. Coertze het in die uitgawe van Desember 1964 oor die
Nasionale Kultuurhistoriese- en Opelugmuseum geskrywe, mev. Kotie
Roodt-Coetzee het, ook met betrekking tot Pretoria, dieper op hierdie
belangrike aangeleentheid ingegaan, voorbeelde uit ander lande aangehaal
en o.m. stilgestaan by die vereistes waaraan ’n opelugmuseum in ons land
moet voldoen. Ons is dankbaar dat mnr. P. K. E. Sack meer wetenswaardig-
hede oor Skoolplaas opgestel het. Wie onthou vandag nog die ou kerkie
naby die Dieretuin wat in die dertiger jare afgebreek is?

DIE FOTO-UITGAWE, 'N VERSKEIDENHEID VAN BYDRAES, JOHANN RISSIK HERDENK.

In 1965 het 'n gedeeltelik nuwe bestuur, met dr. T. S. van Rooyen as voorsitter, die werksaamhede van die Genootskap voortgesit. As ondervoorsitter het dr. N. A. Coetzee opgetree, adv. D. G. van der Bijl het die sekretarisskap van mnr. J. H. Mienie oorgeneem en is ter syde gestaan deur prof. dr. F. J. du Toit Spies, terwyl dr. M. C. van Zyl as argivaris opgetree prof. dr. P. C. Coetzee, mnr. E. de V. Stegmann, mnr. J. H. Hattingh en mnr. J. P. Lotz sitting geneem het in die bestuur wat met 'n redaksiekomitee bestaande uit prof. dr. F. J. du Toit Spies en dr. T. S. van Rooyen die drie uitgawes van 1965 beplan het wat deur laasgenoemde versorg.

'n Woord van dank en waardering kom ongetwyfeld toe aan die tweede voorsitter van die Genootskap, dr. G. v. W. Eybers wat, na dr. Punt, op 'n onbaatsugtige wyse gedurende 'n lang tydperk die belange van die Genootskap gedien en aanhoudend die doelstellings van die Genootskap meer bekendheid gegee het.

Die foto-album van April 1965 roep nie alleen die outydse Pretoria in herinnering op nie, maar bied terselfdertyd 'n oorsig van al die veranderinge wat in die loop van die jare deur 'n steeds groeiende stad ondergaan is.

In die Augustusuitgawe van 1965 is o.m. mnr. H. P. H. Behrens, die eerste sekretaris van die Genootskap en een van die stigterslede geluk gewens met sy aanstelling as Direkteur van Kulturele Aangeleenthede van ons stad. Mnr. J. P. Lotz het besonderhede in verband met die tuinbouwedstryd van 1964, soos georganiseer deur die Genootskap, meegedeel. 'n Nuttige lys van handelings en proefskrifte aangaande plaaslike geskiedenis is in dieselfde uitgawe weergegee, terwyl die tragiese einde van die boumateriaal van die reeds genoemde Perreirahuis deur dr. Van Rooyen beskrywe is. Van A. F. M. Müller se hand het die geskiedenis van die Duitse skool op Pretoria die lig gesien, prof. dr. F. J. du Toit Spies het die gesneuweldes op Spioenkop in herinnering geroep en meer besonderhede aangaande 'n aantal gesneuweldes van die Pretoria-kommando gevra.

Treffende hulde is in uitgawe nr. 49 (Desember 1965) aan dr. Gerrit Hendrik Rissik se seun Johann Friedrich Bernhard, die latere administrateur van Transvaal (1910-1917) deur mnr. Ulrich Rissik gebring. Dit is 'n besonder waardevolle uitgawe, ookal waar dit verskeie waardevolle foto's betref wat in mnr. Rissik se bydrae vermoedelik vir die eerste keer gepubliseer is.

UITGAWES 50 EN 51

Bogenoemde uitgawes het in die vorm van die Republiekfeesuitgawe in een band verskyn. Binne die bestek van 72 bladsye is allereers die Republikeinse strewe in die geskiedenis van Suid-Afrika en daarna die Transvaalse kommandante-generaal, die Vrystaatse en Transvaalse Staatspresidentse. administrateur N. C. Gey van Pittius, president L. J. Meyer van die Nuwe

-Republiek, president Stafford Parker (deur mnr. W. S. Robertson), adminstrateur G. J. van Niekerk (deur prof. dr. W. J. de Kock) en staats-president C. R. Swart (deur mnr. Jannie Kruger) geskets. Geskiedkundiges van naam soos prof. dr. F. J. du Toit Spies, dr. M. C. van Zyl, dr. M. C. van Schoor, prof. dr. W. J. de Kock, prof. dr. F. A. van Jaarsveld, mnr. H. M. Rex en dr. J. J. Rademeyer het daartoe bygedra dat hierdie uitgawe —wat deur 'n redaksiekomitee bestaande uit dr. N. A. Coetzee, mnre. H. M. Rex en W. S. Robertson, en prof. dr. F. J. du Toit Spies saamgestel is — die eerste vyftig uitgawes van „Pretoriana” op 'n waardige wyse afgesluit en mooi beloftes vir die tweede skof op die pad na die eerste honderd ingehou het.

Die huidige bestuur, met dr. N. A. Coetzee as voorsitter, prof. dr. P. C. Coetzee as ondervoorsitter, dr. G. Rissik as penningmeester, adv. D. G. van der Bijl as sekretaris, prof. dr. F. J. du Toit Spies as hulpsekretaris, mnr. H. M. Rex as redakteur, dr. M. C. van Zyl as argivaris en dr. F. C. L. Bosman, mnre. C. A. Cilliers, J. H. Hattingh, J. P. Lotz, W. S. Robertson en E. de V. Stegmann as lede verdien dan ook in hierdie verband die innige dank en waardering van almal wat die strewe van die Genootskap ondersteun.

Dat hierdie uitgawe terselfdertyd ook gedien het as 'n besonder bruikbare gids van die tentoonstelling wat onder die naam „Republieke en onafhanklike gemeenskappe in Suid-Afrika” tydens die Republiekfees deur die Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum, Boomstraat, Pretoria, georganiseer is, verdien 'n besondere vermelding.

SLOT

Ons het aan die einde gekom van 'n weliswaar onvolledige oorsig met betrekking tot die eerste vyftig uitgawes van „Pretoriana”, maar ons reken dat dit voldoende is om elke belangstellende van die feit te oortuig dat die Genootskap se agtereenvolgende besture sowel as die groot aantal medewerkers en die onderskeie redakteurs en hul helpers deur middel van „Pretoriana” waardevolle bydraes gelewer het en nog lewer om die verlede van ons stad lewendig te hou deur dieselfde verlede in ons herinneringe op te roep en die dikwels verborge skatte van dieselfde verlede na te gaan, op skrif te stel en vir die nageslag te bewaar.

As een van die lede van die eerste redaksieraad en een van die stigterslede van die Genootskap is dit vir my 'n behoefte om die huidige en toekomstige besture van die Genootskap alle sukses toe te wens. Mag die Genootskap in die komende jare steeds meer en meer ondersteuning geniet en by voortdoring 'n stewiger plek in die harte van ons mede-Pretorianers inneem.

Meer lede en meer ondersteuning sal ongetwyfeld tot nog groter kragontploffing van die Genootskap lei. Veel en besonder waardevolle werk is reeds verrig in die jare wat agter ons lê, veel goeds het reeds tot stand gekom. Sukses is behaal!

MEJ. H. M. JACOBS

Die Bestuur van die Genootskap Oud-Pretoria wil hiermee graag sy opregte dank en waardering betuig teenoor mej. H. M. Jacobs van die Suid-Afrikaanse Reserwebank, wat nou alreeds vir baie jare op 'n voortreflike en onbaatsugtige wyse aan dr. G. Rissik, Penningmeester van die Genootskap, bystand verleen met die penningmeesterswerk. Die Bestuur wil haar die versekering gee dat haar liefdestaak in belang van die finansies van die Genootskap nie onopgemerk verby gegaan het nie.

Foto: Dotman Pretorius, Centenary-gebou, Kerkplein, Pretoria.

Mag die suksesse van die verlede almal wat hulle in die loop van die jare met hart en siel agter die vaandel van die Genootskap geskaar het, hulle ook in die komende jare besiel en mag die Genootskap sowel as „Pretoriana” van krag tot krag gaan.

Tereg het die voorsitter in die jongste uitgawe verklaar: „Pretoria has proved to the other towns in South Africa that a local historical society can be a success and can do its share to preserve our cultural heritage.”

Sukses is behaal, 'n tradisie is geskep en die grondslae vir toekomstige suksesse is gelê. Bou dan, getrou aan die tradisie en besiel deur dieselfde ideale wat die stigters van die Genootskap besiel het, op dieselfde grondslae voort!

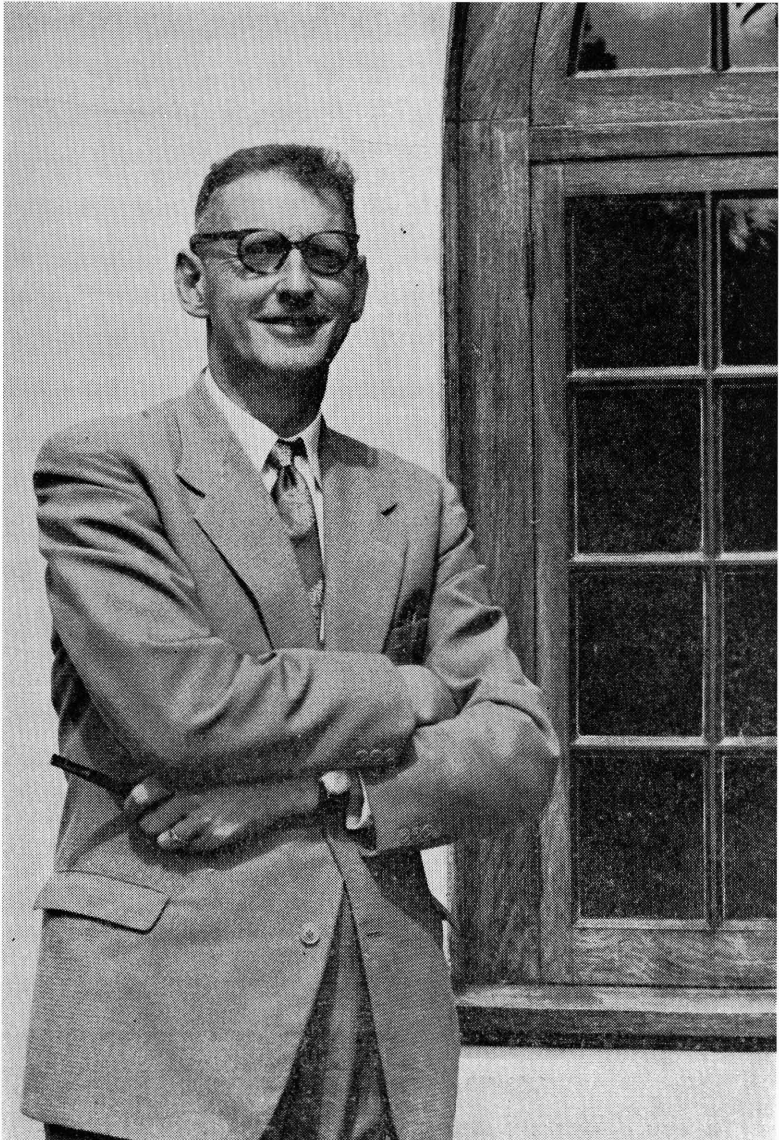
JAN PLOEGER,

Eerste Redakteur van Pretoriana, 1951-1952.

Pretoria, Okt. 1966.

SIMPATIEBETUIGING

Meegevoel word hiermee deur die Genootskap Oud-Pretoria aan mnr. F. W. Beezhold, sy kinders en ander familiebetrekkings betuig met die afsterwe van mev. P. M. Beezhold in Maart 1966.

*Dr. JAN PLOEGER.
Die geestelike vader en eerste Redakteur van Pretoriana.*

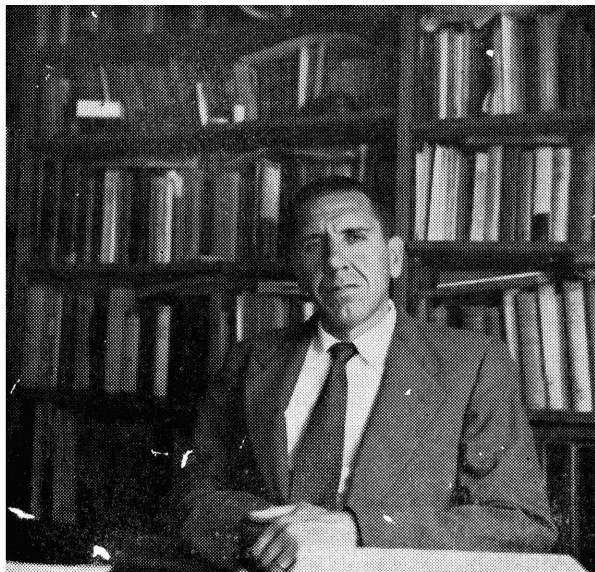
Dr. Jan Ploeger en „Pretoriana“

IN 1951 het dr. Jan Ploeger, destyds penningmeester van die Genootskap Oud-Pretoria, op 'n bestuursvergadering met 'n voorstel voor die dag gekom wat almal, altans die sekretaris, laat opkyk het. Dit was nl. dat 'n tydskrif deur die Genootskap uitgegee moet word, waarin die doel en strewe daarvan na sy lede en die algemene publiek uitgedra en waarin interessante wetenswaardighede uit die ryk verledede van ons stad opgeteken sou word.

Die Genootskap Oud-Pretoria het toe reeds drie jaar bestaan maar het dit finansiële nie breed gehad nie — soos trouens dwarsdeur al die jare

van sy bestaan die geval was. Daarom het dadelik die vraag ontstaan hoe so 'n blad bekostig sou word. Ook daarvoor het dr. Ploeger raad gehad: die firma „De Bruyn se Skoenwinkels“, een van die oudste besighede in die stad, het die eerste jaargang van die blad gewaarborg. Op dieselfde vergadering is ook besluit wat die naam van die blad sou wees. Ek meen dit was mnr. H. P. H. Behrens wat die naam „Pretoriana“ voorgestel het.

So is „Pretoriana“ dan gebore en aan dr. Ploeger kom die eer toe om die vader daarvan te wees. Die begin was beskeie, 'n blaadjie van 24 bladsye, volgens 'n goedkoop proses

Prof. Dr. F. J. DU TOIT SPIES

uitgevoer deur die drukkers *Trio* in Vermeulenstraat.

Hoewel die naam van dr. Ploeger op die eerste jaargang slegs as lid van die „redaksieraad” voorkom, was hy in werklikheid die redakteur wat die opstel van die blad gedurende die eerste jaar van sy bestaan waargeneem het. Self het hy nie op die voorgrond getree nie. In die eerste nommer verskyn 'n verwelkoming deur die toenmalige burgemeester, raadslid J. H. Visse, en 'n voorwoord deur die toenmalige voorsitter, dr. W. Punt.

Tog het dr. Ploeger gereeld sy hidrae gelewer, wat gewoonlik die weergawe van een of ander dokument uit die verlede van die stad was. In die eerste jaargang vind ons die volgende: *A Wanderer's Rhymes* (Albert Brodrick), *Vondste in die Staatsmodelskool*, *Two telegrams to*

Pretoria, en Uit bewoë tye (herinneringe van Hendrik Stiemens).

Na die eerste jaar het dr. Ploeger as redakteur (en ook as penningmeester van die Genootskap) bedank weens ander verpligtings. Maar sy belangstelling in „Pretoriana” het gebly, soos talle artikels uit later jaargange getuig. Dr. Ploeger was deur al die jare 'n getroue en gewaardeerde medewerker. Dat die blad na vyftien jaar nog ononderbroke voortbestaan, oortref seker die stoutste verwagtings van destyds. Daarom pas dit ons om die ontstaan daarvan en die man wat dit begin het, in herinnering te roep.

F. J. DU T. SPIES.

Lid van die Eerste Redaksieraad, Pretoriana, 1951/52 en van die Redaksiekomitees van 1964-1966.

FREDERIK WILLEM BEEZHOLD SR. EN JR.

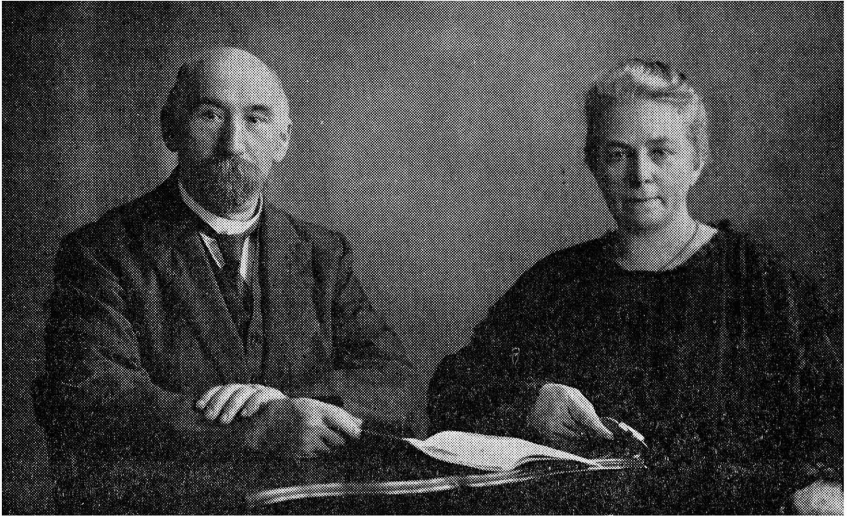
DIE lewe en werk van Frederik Willem Beezhold Sr. en Jr. omspan twee Suid-Afrikaanse republieke. F. W. Beezhold Sr. was as drukker in diens van die Zuid-Afrikaansche Republiek toe dit in die negentiger jare van die vorige eeu op baie terreine tot opbloeï gekom het en in 1902 deur militêre geweld vernietig is, terwyl F. W. Beezhold Jr. vanaf 1949 in Pretoria as drukker gevestig, die herryzenis van die eertydse Zuid-Afrikaansche Republiek in 1961 belewe het en sy drukkers-

Two geslagte van „Kruger se Hollanders” in diens van die Suid-Afrikaanse Drukkersbedryf

loopbaan hopelik in die Republiek van Suid-Afrika sal beëindig.

F. W. BEEZHOLD SR.

F. W. Beezhold Sr. is op 20 Februarie 1869 in Almelo, Nederland, gebore waar sy vader 'n fabrieksarbeider was. Op jeugdige leeftyd het hy op sy geboortedorp as 'n drukkersleerling by die firma Mendels in diens getree en mettertyd

*Mnr. en Mev. F. W. Beezhold, ouers van mnr. F. W. Beezhold Jr.
Mr. and Mrs. F. W. Beezhold, parents of Mr. F. W. Beezhold Jun.*

'n deeglike opleiding as lettersetter geniet.

Op ongeveer 22-jarige leeftyd het hy na Amsterdam verhuis waar hy by verskillende firmas, onder andere Ellerman Harms, gewerk het.

In Amsterdam het Beezhold Sr. in die huwelik getree met Geurdina Maria Agatha Jacoba Lebbink, wat uit Amsterdam afkomstig was. In die negentiger jare het die gesin aan die Prinsengracht, in die sentrum van die stad en nie vêr van die Westerkerk nie, gewoon.

Lettersetter in diens van die Staatsdrukkery, Pretoria.

Terwyl Beezhold Sr. in Amsterdam sy vak op 'n bekwame en deeglike wyse verrig het, het daar in 1895

in die verre stamverwante Zuid-Afrikaansche Republiek 'n dringende behoefte aan meer geskoolde vakmanne in die Staatsdrukkery in Pretoria ontstaan.

Op 1 November 1895, nege dae voor die geboorte van F. W. Beezhold Jr., het P. W. T. Bell, Direkteur van die Staatsdrukkery te Pretoria aan die Staatsekretaris geskrywe dat die werk in sy kantoor hoe langer hoe meer ophoop en dat hy met die personeel tot sy beskikking dit onmoontlik vind om al die agterstallige werk af te handel. Op daardie stadium het hy behoefte gehad aan tenminste tien lettersetters, ses boekbinders en drie drukkers. Hy was oortuig daarvan dat die „uiterst bekwame werklieden”

wat hy nodig gehad en verkies het, grotendeels in Europa gewerf sou moes word.

Volgens art. 747 het die Uitvoerende Raad op 4 November toestemmend besluit dat die personeel wat deur Bell aangevra is, op die gebruikelike wyse in Europa gewerf kon word.

Omdat dit vir Bell onmoontlik was om tien bekwame lettersetters in Suid-Afrika te kry, a.g.v. gebrekkige bekwaamheid en geen of weinig kennis van die Hollandse taal — „welke laatste een hoofvereishte ten mijnen kantore is” — was hy genoodsaak om terwille van die „goede gang van zaken” die tien lettersetters in Nederland te werf met behulp van die Gevolmagtigde Minister van die Zuid-Afrikaansche Republiek in Nederland, soos vantevore ook alreeds gebeur het.

Sy versoek is op 19 November goedgekeur en ’n brief in dier voege aan jhr. G. J. T. Beelaerts van Blokland in Den Haag geskrywe. Hierin word gevra, eerstens vir die aanstelling van ’n deskundige om die keuse uit die aansoekers te maak, en tweedens om tien persone in diens te neem wat aan alle gestelde vereistes moes voldoen en in elk geval die bekwaamste van die aspirante moes wees. Die Gesant is verder gevra dat „bij de keuze en aanstelling vooral gelet moge worden op de bekwaamheid des personen, als zijnde een hoofvereishte en van het grootste belang.”

Die advertensies vir die betrekings in Pretoria is vervolgens in Nederlandse koerante gepubliseer en op 27 Desember het die Gesant geskrywe: „Met bijzondere zorg

hoop ik er voor te waken dat alleen personen, die ten volle aan de gestelde eischen van bekwaamheid voldoen, worden aangenomen”, terwyl hy op 14 Februarie 1896 aan die Staatsekretaris berig het dat „na het afleggen van deugdelijke proeven van bekwaamheid” sewe lettersetters aangestel is. In die getal wat uitge-soek moes word, het intussen ’n verandering gekom nadat vroeg in 1896 in Pretoria besluit is dat sewe lettersetters op daardie stadium genoeg sou wees. Die Gesant het homself gevelei met die gedagte dat dié wat aangestel is, behoorlik aan al die gestelde vereistes van bekwaamheid voldoen.

Goëie voorsorg is in Nederland getref dat net die bestes aangestel sou word. Die ondersoek na die bekwaamheid van die 29 aspirante is vir daardie rede dan ook in die hande van die heer W. J. H. van Beusekom geplaas. Oor ’n tydperk van 20 dae is die ondersoek in Januarie en Februarie 1896 deur hom „met veel ijver en degelijkheid geleid” nadat ’n drukkery spesiaal vir dié doel gehuur is. Tydens die ondersoek het elke aspirant 4½ guldens per dag ontvang.

Met die volgende sewe lettersetters is vervolgens op 15 Februarie 1896 kontrakte vir indiensneming aangegaan: E. L. Boekhout, G. J. J. Bielen, F. W. Beethold (destyds so geskrywe), J. C. Heise, H. de Graaf, W. T. P. Visée en P. J. E. van den Bergh. Die ondersoek wat na die bekwaamheid van die sewe lettersetters ingestel is, was van so’n deeglike aard dat die bekwaamheid van die betrokkenes bo alle twyfel verhewe was. In latere jare het De Graaf

Woonhuis van mnr. F. W. Beezhold Sr. in Schubartstraat, waar die drukkerij „Lebbink & Co.” gevestig was.

Residence at Schubart Street where Mr. F. W. Beezhold Senior had his printing firm of “Lebbink & Co.”

uitmuntende werk as drukker en uitgewer op Potchefstroom gedoen.

Met die uitsondering van Van den Bergh sou die res van die groep op 7 Maart 1896 met die Roslin Castle vanaf Southampton vertrek het. Van den Bergh sou in die loop van April vertrek het nadat hy eers geloofsbedenis in Nederland afgelê het.

In sy kontrak word na Beezhold Sr. verwys as 'n lettersetter van beroep „en voor dat beroep in al zijne verschillende onderdelen bekwaam”. Hy, soos die ander ses, het hom verbind om vir vyf jaar vanaf sy aankoms te Pretoria aan die Staatsdrukkery werksaam te wees. Van elkeen is verwag om 7½ uur per dag te werk. Die Direkteur het egter

die reg gehad om van aspirante te verwag om soms oortyd te werk sonder ekstra vergoeding. Die salaris sou £300 p.j. bedra, maandeliks betaalbaar vanaf hulle aankoms te Pretoria. Van die Gesant het elkeen van die sewe lettersetters 'n tweedeklas reiskaartjie op 'n stoomskip tussen Londen en Kaapstad ontvang, benewens 'n tweedeklas reiskaartjie vir die trein tussen Kaapstad en Pretoria. Daarby het elkeen £10 ontvang vir die reis vanaf Nederland na Londen en vir verdere uitgawes tot in Pretoria.

Die eerste ses van die groep het hulle verbind om op 7 Maart 1896 vanaf Londen na Kaapstad met die Grantully Castle, wat in die plek van

die Roslin Castle gekom het, af te reis. Die kontrak kon op grond van onbekwaamheid, diensweiering, ens. deur die Republikeinse Regering verbreek word. Verder was daar ook nog 'n bepaling dat hulle hulle onmiddellik na hulle aankoms in Pretoria vir naturalisasie sou aanmeld en dat hulle alle opgelegde pligte sou uitvoer.

Lettersetter Van den Bergh het op 3 April 1896 met die Hawarden Castle vertrek nadat hy eers belydenis van die geloof afgelê het; van watter Kerk word nie vermeld nie. Beezhold self was toe alreeds vir geruime tyd lidmaat van die Nederlandsche Hervormde Kerk.

Die Beezhold-gesin in Pretoria.

Die aanstellings wat in Februarie 1896 in Den Haag geskied het, is in die loop van Junie gefinaliseer en die kontrakte deur die Landdros van Pretoria op 11 Junie 1896 bekragtig, afskoon ses van die groep toe alreeds vanaf 1 April in diens van die Staatsdrukkery getree het en Van den Bergh vanaf 27 April. Briewe van naturalisasie is op 22 Junie 1896 uitgereik.

Die Beezhold-gesin het aanvanklik in Kerkstraat-Wes in die sewende huis wes van die Staatspresidentswoning, gaan woon. Vanaf 1 April 1896 tot met die oorgawe van Pretoria in Junie 1900 het Beezhold Sr. sy opgelegde pligte as een van die groot aantal vakmanne in diens van die Staatsdrukkery met groot ywer, nougeseheid en deeglikheid verrig en die vertrouwe wat die owerheid in hulle gestel het, nooit geskok nie.

Toe hy by die Staatsdrukkery in diens getree het, was die drukkery

nog in Kerkstraat-Oos, in die omgewing van die teenswoordige Burlington-deurloop, gevestig, maar in die loop van 1897 het die personeel verhuis na die nuwe Staatsdrukkery op die hoek van Koch- (Bosman-) en Vermeulenstraat. As een van meer as 30 lettersetters het hy daar bly werk tot in Junie 1900. Tydens die oorlog het hy in opdrag van Bell banknote gedruk. Die Engelse besetting van Pretoria het ook outomaties die einde van sy drukkersloopbaan in diens van die Zuid-Afrikaanse Republiek beteken en is hy as lettersetter ontslaan.

Eie Besigheid.

Terwyl Beezhold Sr. in die Staatsdrukkery werksaam was en die gesin nog in Kerkstraat-Wes, wes van Potgieterstraat gewoon het, het hy vanaf 1898 'n deelydse drukkery behartig onder die naam van Lebbink & Co. Die drukkery was in 'n koetsstal langs sy woning ingerig en saands in sy vrye tyd, met die hulp van sy vrou, het hy sy eie drukkersbesigheid begin. Na die Vrede van Vereeniging het hy voltyds voortgegaan met sy eie besigheid, mettertyd tot in 1905 gevestig in Schubartstraat 88, 'n klein endjie noord van Kerkstraat.

Drukwerk wat deur Lebbink & Co. in daardie jare behartig is, en bewaar gebly het, is o.a. die „Notulen van de Buitengewone Algemene Vergadering der Ned. Hervormde Kerk van Zuid-Afrika”, gehou op 13 Julie e.v.d. op Pretoria wat hy in 1904 gedruk het, 'n netjiese stuk werk van 39 bladsye.

Terug in Nederland.

In 1905 het hy sy drukkery verkoop en hy en sy gesin is toe weer terug na Nederland. Op daardie stadium was daar drie kinders.

In Hilversum, waar die gesin hulle gaan vestig het, het Beezhold Sr. weer met 'n drukkery begin en tot in 1925 daarmee voortgegaan.

Vir 'n tweede keer na Pretoria.

In daardie jaar is hy vir 'n tweede keer na Pretoria. Aanvanklik het hy by 'n drukkery gaan werk totdat hy die „Heraldic Press” oorgeneem en dit bestuur het tot in ongeveer 1945 toe hy dit verkoop het.

F. W. Beezhold Sr. is in 1948 op 79-jarige leeftyd oorlede en sy eggenote, wat op 9 Maart 1871 gebore is, in 1953. Albei lê in die Rebeccastraatse Begraafplaas begrawe.

F. W. BEEZHOLD JR.

F. W. Beezhold Jr. wat vanaf 1952 tot op datum „Pretoriana” op so'n uitmuntende wyse druk en die lig laat sien, is op 10 November 1895 in Amsterdam aan die Prinsengracht gebore, feitlik op dieselfde tyd toe in Pretoria stappe begin neem is om lettersetters uit Nederland te laat kom.

In Pretoria het hy aanvanklik die Oosteindskool, wat toe nog in Prinsloostraat teenoor die mark gevestig was—die eertydse skoolgebou van „Meester” Wessel Louis — bygewoon. Later is die nuwe skoolgebou in Meintjesstraat, Sunnyside, betrek en daar, terwyl mnr. Klooster aan die hoof van die skool gestaan het, het hy tot in 1905 skoolgegaan.

F. W. BEEZHOLD.

Eienaar/Owner: Victoria Drukkery.

Drukker/Printer: Pretoriana

1952-1966.

Toe hy ongeveer in St. II was, is die gesin terug na Nederland en in Hilversum het hy tot ongeveer 1909 sy skoolloopbaan verder voortgesit. Op 13-jarige leeftyd het hy as drukkersleerling by sy vader se drukkery, „De Atlas” in Neuweg, Hilversum, begin werk.

In 1925, toe sy vader na Pretoria teruggekeer het, het hy en sy broer George die drukkery van sy vader oorgeneem en tot in 1930 saam bestuur.

Nadat hy en sy broer se paaie uitmekaar gegaan het, het hy in die dertiger jare as bestuurder in diens getree van die firma P. van Dijk in Warmoesstraat, naby die Amster-

H. M. REX
1966

damse Beursgebou. Die firma het handel gedrywe in grafiese masjinerie en materiale.

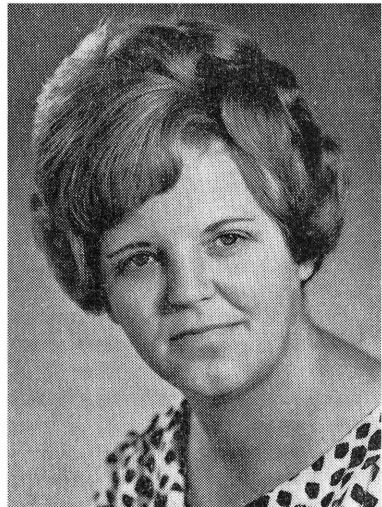
In 1939 het hy egter na sy eerste liefde teruggekeer toe hy direkteur geword het van die drukkerij „Cuperus” in De Bilt, waar hy werksaam was tot in 1946 toe hy na ’n veertigjarige afwesigheid en twee jaar voor sy vader se oorlye, weer ’n keer na Pretoria teruggekeer het.

In 1946 het hy aanvanklik in diens getree van die „Heraldic Press”.

Toe het hy op 7 Junie 1949 die Victoria Drukkery tot stand gebring

op ’n perseel in Swemmerstraat 504, Gezina, Pretoria, waar sy bekende drukkerij tans nog gevestig is.

Dit is hier waar drr. Ploeger en Spies in 1952 die druk van „Pretoriana” aan sy sorg toevertrou het. In die jare daarna het hy op sy kenmerkende vriendelike manier die verskillende redakteurs ontvang en te woord gestaan en die uitgawes met hulle beplan en bespreek. Van die kant van die redakteurs was daar nooit een keer enige rede tot klagtes en ontevredenheid nie en steeds het mnr. Beezhoud hulle met die grootste tegemoetkoming behandel sodat daar deur al die jare nooit enige voorneme by die Bestuur van die Genootskap OudPretoria was om die druk van „Pretoriana” aan ander Pretoriase firmas toe te vertrou nie.

Mev./Mrs. E. M. JOUBERT

F. W. Beezhold Jr. is in Hilversum getroud met Petronella Maria Swart wat hom deur al die jare in Nederland en Suid-Afrika trou bygestaan het tot met haar oorlye in Maart 1966 in Pretoria. Uit die huwelik is twee kinders gebore, 'n dogter, Adriana Petronella, wat as hoofteatersuster verbonde is aan die Andrew McCole-hospitaal in Pretoria, en 'n seun, Frederik Willem III, wat in Johannesburg as 'n bedryfspsigoloog werksaam is.

Vir 'n groot gedeelte van die veertien jaar waartydens die druk van „Pretoriana” deur die Victoria Drukkery behartig is — vanaf 1952

tot op datum — was mev. E. M. Joubert die drukkersassistente wat mnr. Beezhold op 'n getroue en bekwame wyse bygestaan het.

As die redakteur wat vanaf die begin van 1957 tot op datum ongeveer 26 van die 52 uitgawes van „Pretoriana” versorg het, wil ek namens die Genootskap Oud-Pretoria my waardering en dank teenoor mnr. Beezhold uitspreek vir die voortrefflike wyse waarop hy „Pretoriana” gedruk het. Mag die Genootskap Oud-Pretoria nog vir baie jare van sy deskundige diens gebruik maak.

H. M. REX.

JOAN HOSKYN DAVIES

Lid van die Eerste Redaksieraad van „Pretoriana”.

Member of the First Editorial Board of "Pretoriana", 1951/52.

DIE huidige Hoofargivaris van die Kaapse Argiefbewaarplek, mej. J. H. Davies, onderskei haar op verskeie punte van alle amptenare wat tans in die Suid-Afrikaanse Staatsargief werksaam is. Eerstens is sy, omdat sy op Robbeneiland gebore is, een van die weinige „uitlanders” onder die argiefpersoneel. Dan het sy haar akademiese kwalifikasies aan die Rhodes Universiteit op Grahamstad behaal—die enigste oud-student van dié inrigting onder die argiefpersoneel — en tans beklee sy die hoogste pos waarin enige vrou nog in die Suid-Afrikaanse argiefdiens aangestel is.

Lewensloop en Opleiding.

Joan Hoskyn Davies is op 2

Desember 1909 op Robbeneiland gebore waar haar vader, dr. T. S. Davies, indertyd 'n geneesheer was. Haar skoolopleiding het sy by die volgende skole geniet: Tot st. V by die „Robben Island Public School”, van st. VI tot VIII by die „Ellerslie Girls' High School” in Seepunt, Kaapstad, en st. IX en X by die „Girls' High School” in King William's Town.

Aan die Rhodes Universiteit het sy die B.A.- en toe die M.A.-graad met die proefskrif, „Palgrave in Damaraland”, wat in die Argiefjaarboek 1942(ii) gepubliseer is, verwerf.

Argiefloopbaan.

Wat haar argiefloopbaan betref,

kan die volgende genoem word: Sy het op 15 Julie 1935 as Argiefassistent gr. II onder dr. Graham Botha begin werk. Met die verskuiwing van die argiefdiens se hoofkantoor na Pretoria in 1944, het sy saamgetrek. In Pretoria was sy aanvanklik aan die Transvaalse Argiefbewaarplek verbonde maar in 1957 is sy in beheer gestel van die nuutgestelde Skakelafdeling, 'n seksie wat vandag as Seksie Rekordbeheer bekend staan. Hierdie laasgemelde pos het sy beklee tot in 1962 toe sy na Engeland is waar sy vir ongeveer vier jaar lank die pos van Argivaris vir Bronnenavorsing van die Suid-Afrikaanse Staatsargief beklee het. In April 1966 het sy na die Republiek teruggekeer om haar huidige betrekking te vul.

Veelsydige Diens.

Soos uit bostaande opsomming van mej. Davies se argiefloopbaan blyk, het sy 'n besonder veelsydige dienservaring gehad. Met haar diensaanvaarding en ook gedurende haar eerste jare in Pretoria, was argiefamptenare nog maar dun gesaai en was sy genoodsaak om van tyd tot tyd naastenby alle moontlike tipe werk te doen, d.w.s. van die fisiese aandra van dokumente vir navorsers tot die ordening en beskrywing van argiefgroepe. Wat laasgenoemde betref, staan onder andere die ordening en beskrywing van die Argief van die Kaapse Sekretaris van Naturellesake, die Maclear-Mann Papers (Kaapstad) en die Anderson-Papers (Transvaalse Argiefbewaarplek), tot haar krediet.

Mej. Davies se hoogtepunt in haar argiefloopbaan het sy ongetwyfeld

bereik met die uitbouing van die Seksie Rekordbeheer en met haar werk in Engeland.

Toe die Seksie Rekordbeheer ontstaan het, was die paaie waarlangs gewandel sou word, nog baie onbekend. Met die ontwikkeling van 'n projek soos hierdie was dit ook nie raadsaam om te eksperimenteer nie en alles moes deeglik beplan word. Dit was onder dié omstandighede waar die voormalige Robbeneilander haar krag en vermoë getoon het en saam met die Direkteur en Adjunk-Direkteur van Argiewe die leiding gegee het om die nuwe rig-

JOAN HOSKYN DAVIES.

Foto/Photo: The Pretoria News.

ting op 'n vaste fondament te plaas.

Haar werk as Argivaris vir Bronnenavorsing in Engeland het haar voor 'n nuwe uitdaging te staan gebring. Sy het wel 'n aantal jare voor haar aanvaarding van die oorsese betrekking 'n voorganger in Engeland gehad in die persoon van wyle mnr. F. A. Steytler, maar vir haarself was dit 'n nuwe en beteklik onbekende taak. Sy moes in hoofsaak ondersoek watter dokumente in die „Public Record Office” en by ander inrigtings vir die Suid-Afrikaanse Argiefdiens gereproduseer moes word en die reëlings vir die reprodusering en die oorplasing van die reproduksies na die Republiek tref. Net soos in die geval van die ontwikkeling van die Seksie Rekordbeheer het haar deeglike beplanning, volharding en meer bepaald haar geesdrif, grootliks tot die suksesvolle voortsetting van die projek gelei.

Tracing material of S.A. historical interest.

Die volgende interessante berig oor haar verblyf in Engeland het op 28 Februarie 1964 in „The Pretoria News” verskyn:—

Miss Joan Davies is a Pretorian who has an intensely interesting job. An archivist in the South African Archives, she is currently in London doing source research. Beginning with Colonial Office records, she is looking for all documents she can find which have a bearing on South African history.

When Miss Davies left school she went to Rhodes University and in 1935, armed with an M.A. she started work in the Cape Archives.

In 1962 she was sent to London by the Director of Archives, Dr. A. Kieser, and was given her the tremendous task of tracing material of South African historical interest. Her job is one that could conceivably never end.

She is concentrating on 19th century Cape history. She has lists of documents running hundreds of volumes which are to be micro-filmed for the Government Archives. The search through old dispatches from long dead Governors of the Cape, reports of commissions of inquiry and the great books so painstakingly copied out by clerks, has proved tremendously fascinating. “Sometimes I feel like a child in a sweet shop” says Miss Davies. “I find a reference to a journal or book which I feel I must investigate, and then something even more exciting comes up and I don't know which way to turn.”

Has she come across anything that will change South African history books? She feels that the pattern has been more or less set. Her work may fill in details here and there, and there may be a slightly different focus on some events, but she does not think that there will be any startling revelation. Asked if she could single out a particularly interesting discovery, Miss Davies smiled and said that she has proof that Colonial Office officials actually read the Governors' reports, contrary to the popular belief in Cape Town at the time.

She spends most of her time out of her office, of course, and has found the London Missionary Society a mine of information. The

Society's South African records begin in 1797 when Dr. J. T. van der Kemp was sent to this country. In a letter written soon after his arrival at the Cape, he said that if ever he made the trip again he would travel light. The passage in his letter — in Dutch — reads: "Ignorance caused me to burden myself with so much unnecessary baggage on the journey, and experience has taught me that if I journey again I should take nothing except a small Bible, a few school books and a knapsack of clothing."

In the Society's records there are special sections on Livingstone and Dr. John Philip, and on Holland. Before they established their own Society, Dutch missionaries served through London.

Miss Davies, if she has the time, has many other leads to follow. She knows that the John Rylands Library in Manchester has Lady Anne Barnard's journal, and that there is much information in the British Museum about Baden-Powell, Balfour and Gladstone, who all left their mark on South African affairs. And there is the Rhodes House Library, Oxford, where there are boxes of documents on Cecil Rhodes, and other items of South African interest.

All this research will take many years and Miss Davies hopes that she will remain in London until she goes on pension in about 10 years' time. Then she wants to live in the Cape.

How does she spend her spare time? She has a passion for cathedrals and buys books about how they were built. She likes Exeter

J. H. MIENIE

Cathedral best, but thinks Canterbury is magnificent. Bath Abbey, which is not really a cathedral, fascinates her.

Verenigingslewe, Vryetydsbesteding en Belangstellings.

Aansluitend by haar amptelike aktiwiteite in die Staatsargief, kan vermeld word dat sy in 1960 'n stigterslid van die Suid-Afrikaanse Vereniging van Argivarisse was en ook vir etlike jare 'n bestuurslid van die vereniging.

In haar vrye tyd het mej. Davies haar gewig veral op die volgende terreine ingegooi: In die eerste instansie was sy 'n besonder aktiewe voorsitster van die Pretoriase vroue-afdeling van dié vereniging en vir ongeveer 13 of 14 jaar lank lid van die vroue-afdeling van die vereniging se sentrale komitee. Dan was sy oor 'n lang tydperk sowel in Pretoria as in Londen 'n geesdriftige lid en medewerkster van die Church Women's Society van die Anglikaanse Kerk waarvan sy 'n lidmaat is.

Ook was sy vir 'n geruime tyd 'n bestuurslid van die Genootskap Oud-Pretoria. Tot in 1951 het sy as hulpsekretaris opgetree, was daarna vir twee jaar argivaris en vanaf 1954 tot 1959 een van die vier gewone lede van die Bestuur. In 1960, tydens die regime van dr. G. W. Eybers, was sy die eerste vrou wat die eer te beurt geval het om vise-voorsitter van die Genootskap te word.

Tans is sy 'n lid van 'n vereniging van vroeëre bewoners van Robben-eiland.

Wat belangstellings betref, vertel mej. Davies dat sy veral in *Africana*, ou geboue en die teater geïnteres-

seerd is. Sy hou die meeste van die Kaapse Argiefbewaarplek maar wil nie bra sê watter een van haar amptelike take haar belangstelling die meeste geprikkel het nie. Sy sê dat die besondere taak waarmee sy op 'n gegewe oomblik besig was, haar altoos op daardie tydstip die meeste geïnteresseer het.

J. H. MIENIE.

*Sekretaris, Genootskap
Oud-Pretoria, 1963-64.*

*Met enkele wysigings en byvoegings,
o.a. artikel in „The Pretoria News”,
oorgeneem uit „Argiefnuus”, Jrg. IX,
Nr. 3, Sept. 1966.*

Mr. T. E. Andrews, Pretoria's specialist on South African place-names, writes appreciatively on the value of local historical societies and refers more specifically to the Old Pretoria Society and to

MY INDEBTEDNESS TO PRETORIANA

HISTORY is becoming a dead subject among the students of the world, perhaps because it is nearly impossible to keep pace with the fast changing events of today.

But not so with South Africa, especially Pretoria. We have a steady social and political history but a fast growing economy, bringing in thousands of new settlers filling the new townships laid out on our vast open veld around our cities.

New settlers with new ideas, new customs and new names. But what of the old names of pioneers, townships, streets and buildings? Lost in the dust of time and demolishers' mechanical shovels, or the whims of a new generation to have a change. This is as it always has been, but thanks to "*Pretoriana*" these changes are recorded in various articles by those who knew Old Pretoria.

The romance, the drama and the comical events of our past is found in the origin of our place-names recorded for future researchers in "*Pretoriana*". At the turn of each page the history of those people and the background to the origins of places and place-names are being unfolded.

An article in the "Sunday Tribune" of the 27/9/1964 refers to another article in "Africana Notes and News" by Anna Smith, Director of the

Africana Museum in Johannesburg in which she writes about the great increase of interest in recent years taken in Africana, not only in other countries by foreign universities and other learned institutions seeking to acquire books and objects relating to Africa, but more particularly in South Africa.

This trend, declares the erudite head of the Johannesburg Public Library, first became noticeable when local historical societies began to be established in many parts of the country. In some towns such a society soon started publishing a journal devoted to the history and antiquities of the vicinity.

There are societies in Pretoria, Simons Town, the West Rand, East Rand, East London, the Border and Port Elizabeth, and their journals such as the "*Pretoriana*" are being eagerly collected all over the country.

It is not surprising, she adds, "that other collectors wish to preserve these journals of local history containing information which virtually is unobtainable elsewhere.

"Family histories, information on local architecture, byways of local history, and accounts of visits to historical battlefields or cemeteries are frequently of general interest to historians in other parts of the country."

The article ends off with the following two paragraphs (which I have taken the liberty of changing very slightly to suit our environment): "The people are too modest about their contribution to Pretoria's heroic past, and to its progress and present prosperity. Pretoria is a gateway through which flowed a great many of the people who made that contribution.

"The citizens of Pretoria — and all of us — need to be reminded of this; and the enthusiasts of the *Old Pretoria Society* by their activities and

T. E. ANDREWS

their journal, are ensuring that what their forebears wrought is not forgotten."

"*Pretoriana*" has been an inspiration to many to delve into the past for the bits and pieces that may fit together and solve a historical mystery. In "*Pretoriana*" we have a mouth-piece to state a case and have it broadened until the picture becomes clear.

In my personal study in the origin of place-names, I am indebted to the many contributors for their articles on this subject but to name a few I must include C. J. Beanes, J. D. Bodel, A. M. Davey, R. Peacock, W. Punt, and F. J. du T. Spies.

My sincere congratulations to the Old Pretoria Society and to "*Pretoriana*", for the wonderful work done over the past fifteen years. May it go from strength to strength, doing a good job today for those who follow tomorrow.

T. E. ANDREWS.

JOHAN CHRISTIAAN VLOK IN MEMORIAM

Lid van die Eerste Redaksieraad van „*Pretoriana*".
Member of the First Editorial Board of "*Pretoriana*", 1951/52.

MET die heengaan van mnr. J. C. Vlok, vermoedelik beter bekend as Oom Vlokkie, het Pretoria op 23 Mei 1966 een van die beste keners van die stad se verlede sien heengaan.

Mnr. Vlok was vir ongeveer nege jaar as joernalis werksaam op die redaksie van „*The Pretoria News*” terwyl hy na sy aftrede nog gereeld bydraes oor Ou Pretoria vir die blad gelewer het. In die uitgawe van 24 Mei is die verdienstes van die oorledene kortliks beskrywe in ’n artikel wat ek graag in sy geheel wil aanhaal:

City Historian J. C. Vlok Dies.

Mr. Johan Christiaan Vlok (71), former M.P.C., one of the city's best known sportswriters and an old

Pretorian died in Pretoria early this morning after a long illness.

“J.C.” or Oom Vlokkie as he was fondly known among his colleagues and friends, was the son of Mr. A. C. Vlok and Miss Hannie du Toit, who came to Pretoria in 1888. He was educated at the Eendracht School and the Boys’ High School in Worcester.

In 1914 he joined the public service and from 1914 to 1915 he served on the staff of General Louis Botha. During the Second World War he was a member of the Civilian Guard.

From 1918 to 1922 he was a teacher and from 1930 to 1933 he represented Pretoria Central as South African Party M.P.C. In 1922 he joined the staff of *Die Volkstem*

J. C. VLOK

and he was on the sports staff of The Pretoria News from 1951 until his retirement in 1960.

He had a profound knowledge of Old Pretoria, its history and its people, and he contributed numerous articles to publications. Sport, however, was his main interest.

A Great Friend of Rugby.

He was a member of both the Pretoria Rugby and the Pretoria Cricket Clubs. On his insistence the Northern Transvaal Rugby Football Union inaugurated and established the under 19 league. He was the first club secretary to keep minutes in Afrikaans and English alterna-

tively, and the first person to publish a club rugby annual report in both official languages.

Mr. Vlok recently completed the history of Northern Transvaal rugby which is so comprehensive that only extracts will be published in due course. The major work will follow in later years.

His history deals with the game from the first match, played on Church Square, and the formation of the first club, Pretoria, till the present and gives a full story of the breakaway of the Pretoria Sub-Union from Transvaal to form the Northern Transvaal Rugby Union as a separate province in 1938.

Those who have read the script of Mr. Vlok's book describe it as the most interesting analysis of rugby ever written.

Prof. Fritz Eloff, president of the Northern Transvaal Rugby Union, said: "Mr. Vlok was a great friend of rugby — someone who knew the game well and made a great contribution to Northern Transvaal rugby firstly as a writer and later as a person who accomplished the very great task of writing the history of Northern Transvaal rugby to be issued in book form.

"One cannot really realise the amount of work it took to assemble this history.

"I feel the death of Mr. Vlok is a personal loss to Northern Transvaal rugby as he was such a popular and well-known figure."

A Great Cricket Enthusiast.

Mr. Vlok was a great cricket enthusiast and did a great deal to

foster cricket in the capital, being particularly interested in schoolboy and university cricket. In 1953 he was a national selector for the Nuffield Week when it was held in Pretoria.

He was an honorary life member of the Northern Transvaal Cricket Association.

Mr. Jimmy Potts, honorary president of the South African Cricket Association, said: "I was associated with Mr. Vlok for many years and he was a great friend of mine. He was always keenly interested in cricket and mostly associated with the Pretoria Cricket Club of which he was life president.

"He helped other cricket clubs, too, and for that matter any other sport, but cricket always seemed to be his first love. He did a good job of work for this game."

His Surviving Wife and Children.

He is survived by his wife, formerly Thelma Dyason, a daughter and two sons. The funeral will take place at 3 p.m. tomorrow at the Rebecca Street Crematorium.

In die aangehaalde artikel word die verdienstes van die heengegane hoofsaaklik met betrekking tot die beoefening van verskillende sportsoorte en die geskiedkundige verloop daarvan geskets, terwyl minder aandag aan Johan Christiaan Vlok as een van die beste kenners van Ou Pretoria gewy is.

In 1946 het skrywer die voorreg gehad om met „Oom Vlokkie”, toentertyd reeds sedert 1922 een van die redaksielede van „Die Volkstem”, in aanraking te kom. As 'n

veelsydige rubriekskrywer was Oom Vlokkie o.m. verantwoordelik vir diverse sportverslae, terwyl hy ook die historiese brokstukkies oor die Transvaalse en stedelike gebeure van 'n halwe eeu of 75 jaar gelede versorg het.

Waardeur ons altyd die meeste getref is, was deur Oom Vlokkie se bykans onbegrensde kennis en voorliefde vir die anekdotiese en die persoonlike in die geskiedenis, 'n voorliefde waarin hy sy sin vir die humoristiese volkome uitgelewe het.

Op laasgenoemde gebied sal sy bydrae „Pretoria had its characters” in die stedelike eeufeedsgedenkboek van 1955 altyd as 'n juweeltjie bly uitblink.

Hoe onderhoudend kon hy vertel oor hulle wat hy as redaksielid van „Die Volkstem” goed geken het soos dr. G. S. Preller vir wie se werk as geskiedskrywer hy 'n groot verering gekoester het. Hy kon vertel oor die skrywer Louis Leipoldt, oor sy kollega Nathan Levi, oor Markus Viljoen, die latere redakteur van „Die Huisgenoot”, oor sy voormalige hoofredakteur dr. F. V. Engelenburg of „dokter” soos Oom Vlokkie hom genoem het. Wanneer Oom Vlokkie die voormalige editeur van „Die Volkstem” beskrywe het, dan het sy heimlike bewondering altyd uitgegaan na die verfynde aristokraat vir wie hy 'n groot verering gekoester het.

Die sin vir die anekdotiese het ongetwyfeld die lewensaand van Oom Vlokkie verlig. Sels gedurende sy langdurige siekte het sy liefde vir die verlede meer as eenkeer sy aandag van die hede af weggetrek. Dan het hy homself weer verlustig, hom-

self weer ingelewe in al die komiese situasies waarin hy sommige van die hooffigure van sy Pretoriase skou-toneel op grond van eie ervaring of oorlewerings laat beland het.

Om só die verlede van Pretoria weer te laat herlewe was die gawe van Oom Vlokkie, daardie seun van dié Pretoria wat ons nie meer geken het nie, maar wat in die loop van sy

menigvuldige verhale weer deur hom tot nuwe lewe gewek is.

So sal ons dan, saam met ander Pretorianers, Johan Christiaan Vlok tot in lengte van dae bly onthou as een van hulle wat sy ou geboortestad innig liefgehad het en terselfdertyd daardie liefde in die harte van ander kon oorplant.

JAN PLOEGER

It is with the deepest regret that the members of the Old Pretoria Society learnt of the tragic death of Mr. Norman Eaton, the eminent South African architect and well-known Pretoria citizen. Mr. Eaton was for many years a valued member of the Society in whose activities he took the greatest interest and to whose work he made a valuable contribution as a member of its Executive Committee in 1961/2.

A tribute to Mr. Eaton by Prof. A. L. Meiring, Head of the Department of Architecture, University of Pretoria, is published in this issue and it is hoped to pay further tribute to him and his work in a later issue.

— EDITOR.

NORMAN EATON WAS THE FINEST ARCHITECT IN THE COUNTRY

WITH the tragic death of Norman Eaton, our city and our country have lost their finest architect. He was trained in the strict classic tradition under Dr. Gordon Leith (also an old Pretorian) and, as Herbert Baker scholar, at the British School of Architecture in Rome, but when he started practice in Pretoria in the thirties the new era in architecture had arrived. He was, therefore, never called upon to design in the style in which he was trained.

Nevertheless he used the disciplines of his classic education, especially as regards architectural scale and proportion and the correct use of materials.

He thus soon developed into being the link between the old and the new, and, in fact, was instrumental in showing the whole country how the transition from the old to the

new should be accomplished.

Thereafter he developed his own individual style, following neither the European (Corbusier) nor the American (Frank Lloyd Wright) trends so popular 20 years ago. In this he proved his worth as an independent thinker and designer, relying all the time on architectural perfection which he carried through

into every detail of his buildings.

He stood head and shoulders above the body of architects in our country in two respects.

The first was his ability to give each of his buildings its own distinctive character, painstakingly but beautifully developed.

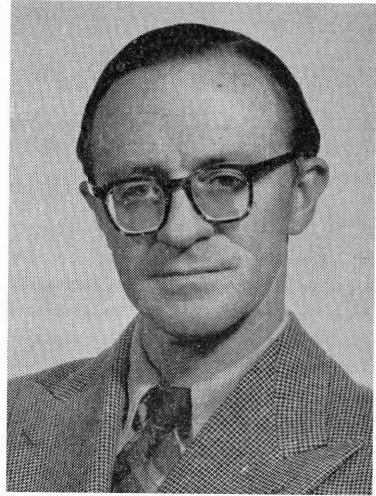
The second was his use of materials. The normal architect will sometimes design his building without giving much thought to the materials in which it is to be constructed, but Eaton would integrate them from the very beginning. Materials, especially our beautiful facebrick, were for him living things to be dealt with as the composer does with the various instruments making up an orchestra.

He had a shy and retiring nature and would never push himself. He preferred to speak through his work and in this his voice was clear and most inspiring.

There was a time, however, when he did assert himself on behalf of the architectural well-being of Pretoria. This was when he founded the Pretoria Architectural Society and kept it alive by his inspired leadership.

Matters such as the re-design of Church Square, the placing of the Kruger bronzes on the Square, the planting of trees, a redraft of municipal town-planning by-laws and the traffic pattern in and around Pretoria were discussed.

The City Council treated the society with respect and on its advice invited William Holford to visit Pretoria and submit a report on its future plan. It also agreed to the society's proposal to create an advisory town-planning committee

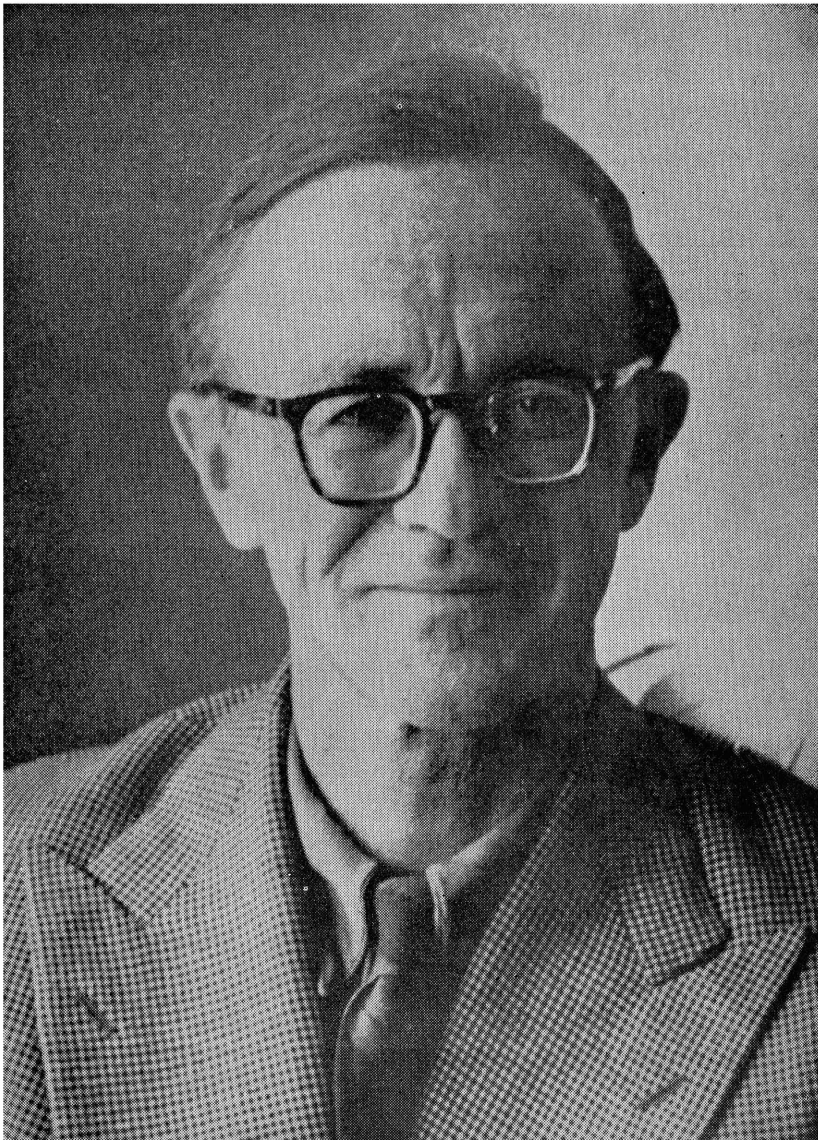
NORMAN EATON

which has, since its inception, been under the chairmanship of a loyal member of the now defunct Pretoria Architectural Society, Mr. Gordon McIntosh.

When I started the School of Architecture here and had to look around for architects to help me, I appealed in the first instance to Eaton. He willingly came in, giving us a lot of his valuable time and soon became an inspiration to the students.

This inspiration has lasted over the years and I can state as a fact that Eaton is thus directly and indirectly largely responsible for Pretoria's winning the reputation of being the leader in our country's architecture.

His own buildings, the Netherlands Bank, the Wachthuis (Polleys),

NORMAN EATON.

Fotos gepubliseer met die vriendelike vergunning van mnr. Tobie Louw, vriend en kollega van wyle mnr. Norman Eaton.

Photos published by the courtesy of Mr. Tobie Louw, friend and colleague of Mr. Norman Eaton.

the Little Theatre in Skinner Street and many houses in and around Pretoria, were rightly looked upon as the best there was to offer both in design and the use of materials. Many have been the occasions when these buildings have been held up to students as worthy of study.

And so a great architect, a student of the fine arts and music and a humble lover of all things beautiful, is no more. His death is just about

the biggest loss we could suffer in the architectural world. However, it is in this world that we have the monuments to remind us of their designers. These, and Eaton's human qualities, will keep his memory alive and continue to inspire those to whom architecture is the mother of the arts.

PROF. A. L. MEIRING.

The Pretoria News, 27/7/66.

NORMAN MUSGRAVE EATON, M.I.A., F.R.I.B.A.

(1 9 0 2 — 1 9 6 6)

Biographical Notes compiled by Mr. Norman Eaton on special request in 1961.

BORN in Pretoria, Transvaal, on 11th October, 1902.

FATHER was the late H. R. R. Eaton, Former Commissioner of Customs for the Union Government who was born on his father's farm "Drooge Vlei" near D'Urbanville, Cape, where his grandfather Eaton had also farmed. Grandmother Eaton was formerly Miss Henrietta Musgrave, niece of Sir Benjamin D'Urban, one time Governor of the Cape. Great great grandmother Eaton was formerly Sarah Norman Ebdon. These last two account of the family names Norman Musgrave.

MOTHER was the late Maria Brand, born on farm "Zandvliet" near Faure, Cape, niece of Christoffel Brand, Speaker of the Old Cape House, and therefore also closely related to John Brand, one time President of the Free State. Grandmother Brand was Aletta Cloete, born on the farm "Klapmuts" near Stellenbosch and a direct descendant of the original Hendrik Cloete of Groot Constantia, Cape, — the old Simon van der Stel farm.

At an early age deep *impressions* were gained on old farms of mother's relations and from the 18th century buildings in and around Stellenbosch. Worcester and Cape Town of the harmonious and humanistic qualities of this great period of "Cape-Dutch" architecture.

EDUCATION. Kindergarden, Pretoria, Diocesan College, Rondebosch, Cape, 1915-1921. Witwatersrand University School of Architecture, 1923-1928 under Professor G. E. Pearce and at the same time articulated to the

architect Mr. (now Dr.) Gordon Leith M.C., F.R.I.B.A. of Johannesburg, opening a branch office for him in Pretoria as a 2nd year student in 1925. British School at Rome as "Herbert Baker" Scholar, 1930-32 during which time study travels covered most parts of Italy, Greece, Turkey, Egypt, England, Holland and Middle Europe generally.

Most lasting influences arose from a discovery of the significant qualities, such as scale, discipline and poise, which underlay the classic work of Egypt, Greece, Italy and the East.

PRIVATE PRACTICE. Started in Pretoria after return from Europe in 1933 and carried on continuously there to present day. Friendships with the sculptor Anton van Wouw — (designing and having built for him his last home and studio in Brooklyn, Pretoria, in 1936) — and the painter Hendrik Pierneef were strong influences in appreciation of the interpretive powers of Art — particularly, in their case, those revealing the special character of the Transvaal and its people.

STUDY VISITS. To South and North America for the S.A. Government in 1945 as architect for £3 million Ministry of Transport Building in Pretoria, designed and ready for construction in 1949 when it was stopped by change of Government. By road, rail, river, lake and air to most countries on African Continent on own behalf at different times from 1936 to present day. The traditional arts, crafts and buildings of ancient Africa have had subtle influences on own contemporary architectural thought and expression.

SOME EARLY WORKS include buildings for the S.A. Landbank in Potchefstroom, Kroonstad and Pietermaritzburg and Anton van Wouw's house in Pretoria.

SOME MORE RECENT WORKS include New Netherlands Bank, Pretoria, completed in 1953; Wachthuis (Polley's Arcade) Pretoria, completed in 1959. Restoration, as Hon. Architect, of the Historic Monument "Die Oude Pastorie", Graaff Reinet — (specially associated with the original Rev. Andrew Murray who lived there from 1822-1866) — completed in 1956. Larger private houses in Pretoria which gave scope for own special approach to design were for Dr. F. G. Anderson (Chief Govt. Horticulturist) and for Mrs. N. E. Greenwood — both near "The Willows" outside Pretoria and completed about 1951. Also a house for Dr. B. Holsboer (General Manager of the Netherlands Bank of S.A.) at Waterkloof, Pretoria, completed 1956. In another category is the new Art Centre Theatre, Pretoria — which is expected to be completed about July, 1961.

MEMBERSHIPS. S.A. Institute of Architects; Royal Institute of British Architects; S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns, — (receiving its Gold Medal Award (1957 to 1960) for services to architecture in S.A.) — S.A. Association of Arts; Pretoria Music Society; Afrikaanse Musieklklub van Pretoria; Simon van der Stel Foundation; Pretoria Club; Old Pretoria Society (Vice-Chairman, 1961/2—Ed.).

REVIEWS:

PRESIDENTS' BIOGRAPHIES PORTRAYED

The Old Pretoria Association has brought out a special edition of its journal, "Pretoriana", to mark the fifth anniversary of the foundation of the Republic.

The issue, which is contributed to by well-known historians and other personalities, deals with the history of republics in general in South Africa, and more specifically with the biographies of their presidents.

Well known details of well-known men, and little known details about little-known men alike are portrayed.

The Old Pretoria Society has expressed regret that lack of funds have prevented the production of two issues, one in each official language. The articles have been published in the language in which they were written.

— THE PRETORIA NEWS, 23/5/1966.

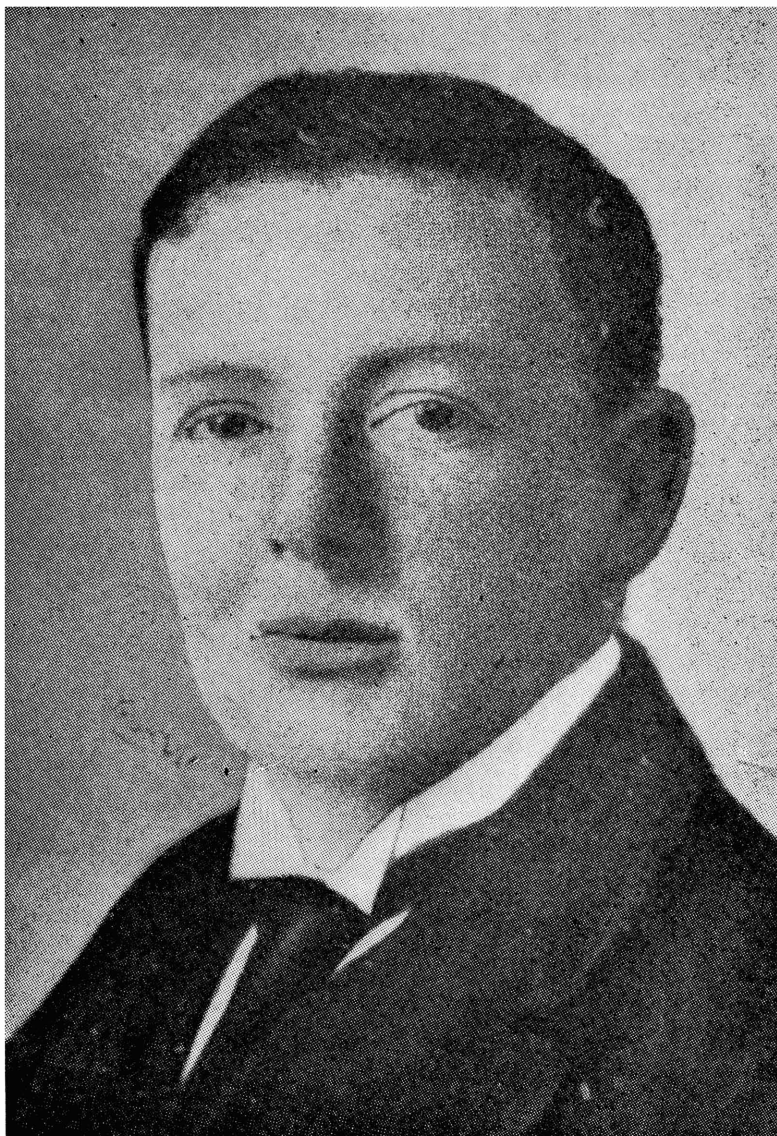
Esteemed Members of Old Pretoria Society (Behrens, Davey and Ploeger) Quoted by Randolph Churchill in his Biography of Winston S. Churchill

THE eagerly awaited first volume of Randolph Churchill's biography of his famous father, "Winston S. Churchill: Youth 1874—1900" has now been published and is being avidly read throughout the English-speaking world. The story of Sir Winston's famous escape from Pretoria during the South African War is related and discussed in detail — and this alone makes the book a "must" for any collector of Pretoriana.

It will be a source of satisfaction and pride to all members of the Old Pretoria Society to discover that three of their fellows, Mr. H. P. H. Behrens, Mr. A. M. Davey and Dr. J. Ploeger, are mentioned in the text, not, as it happens, in connection with the escape. They are quoted on he vexed question of who captured Churchill when the British armoured train with which he was travelling was ambushed by the Boers near Chieveley, in Natal, on November 15, 1899.

Churchill himself, as is well known, declared in "My Early Life" that his captor was none less than General Louis Botha and said that he was told this himself by Botha after the war.

Randolph Churchill says: "A cloud of testimony . . . shrouds this particular subject . . . (and) makes it very hard for the historian to determine who was the actual physical captor." He quotes Dr. Ploeger as suggesting that it was Field-Cornet Oosthuizen, killed later in the war,

WINSTON SPENCER CHURCHILL.

Vyf-en-sestig jaar gelede/Sixty five years ago.

Spesiale Korrespondent/Special Correspondent "Morning Post".

and mentions that Mr. Davey has done extensive research on the point.

Mr. Davey reached this conclusion: "Louis Botha's command of English was poor; he probably failed to make his meaning clear to Sir Winston. My guess is that Botha intended to indicate that he was in overall command of the area in which the armoured train affair took place . . ."

This is very much Randolph Churchill's view, but it was never accepted by his father who, he says, "to the end of his days remained obdurate in his conviction that it was Botha who was his captor."

On April 30, 1960, "The Star", Johannesburg, published an article by Mr. Behrens saying that it was certainly not Botha but probably Oosthuizen who had effected the capture. In July of the same year Randolph Churchill drew his father's attention to the article. He replied: "The writer is mistaken and I was captured by Botha *personally*, as stated in my book . . ." The word "personally" was inserted in his own handwriting in what was otherwise a typed letter.

All this, of course, is not strictly Pretoriana, but it is fascinating stuff and inextricably bound up with the escape, to which it was prelude.

The story of the escape is exhaustively dealt with and hitherto unpublished documents shed some new light on one or two minor details of it that have been in dispute, but essentially it is the story as we all know it and as it has been written about in Pretoriana (No. 18, December 1955, p. 19; No. 20, July 1956, pp. 2, 8—10, 18—19; Nos. 32 and 33, April—August 1960, pp. 83—93; No. 35, April 1961, p. 12; Nos. 42 and 43, August—December 1963, pp. 47—50).

W. S. ROBERTSON.

MEV. A. W. (TISSA) EYBERS IN MEMORIAM

MEV. TISSA EYBERS, die eggenote van dr. G. v. W. Eybers, wat vanaf 1960 tot 1964 die tweede Voorsitter van die Genootskap Oud-Pretoria was, is op 4 Julie 1966 te Pretoria oorlede en op 7 Julie in die Silvertonse Begraafplaas ter ruste gelê. Enkele van ons lede het die Genootskap op die begrafnis verteenwoordig en namens die Genootskap deelneming aan die agterblywende familielede betuig.

Aletta Wilhelmina Eybers, gebore De Klerk, het in die loop van 'n lang

en vrugbare lewe voortreflike werk as onderwyseres en maatskaplike werkster verrig, maar sy sal veral onthou word as 'n gewaardeerde vriendin en 'n liefdevolle eggenote en moeder. As onderwyseres verbonde aan die personeel van Kaaplandse skole soos Gill Kollege op Somerset-Oos, op Cookhouse en Graaff-Reinet, sowel as op Zastron en Kestell in die Vrystaat, het sy met groot bekwaamheid en besielende ywer gearbei. Ook aan privaat studente het sy meermale die

helpende hand gerek.

In Pretoria het die lede van die Genootskap Oud-Pretoria haar in die loop van die jare leer ken as iemand wat opregte belangstelling in die werksaamhede van die Genootskap aan die dag gelê en vir dr. Eybers trou bygestaan het in sy werk as tweede Voorsitter van ons Genootskap. Veral tydens ons jaar-

vergaderings was sy trou op haar pos met die voorsiening van keurige verversings aan die publiek wat jaarliks in groot getalle opgedaag het.

Namens die Genootskap Oud-Pretoria word meegevoel betuig aan dr. Eybers en sy gesin en hulle sterkte toegebied.

DIE REDAKTEUR.

Korrespondensie/Correspondence:

Mnr. A. M. Davey Skrywe uit Kaapstad

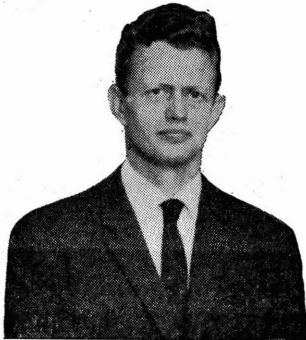
MNR. A. M. DAVEY, tans Senior Lektor in Geskiedenis aan die Universiteit van Kaapstad, vir geruime tyd 'n getroue en ywerige bestuurslid van die Genootskap Oud-Pretoria en in 1961 redakteur van „Pretoriana”, is deur die Redakteur genader vir 'n bydrae vir hierdie uitgawe maar was ongelukkig nie in staat om aan die versoek te voldoen nie en daarom moet volstaan word met die publikasie van

'n kort briefie wat hy op 31 Oktober aan die Redakteur uit Kaapstad geskrywe het:—

„Baie dankie vir u brief van 23 Oktober. Ek is bly om te verneem dat die eerste twee gedenkplate al onthul is, en sien uit na my volgende besoek aan die administratiewe hoofstad.

Dit is jammer dat u versoek met 'n krisistyd saamgeval het. Ons staan in die teken van eksamens en nasienwerk. Hierbenewens is my bejaarde moeder (84) ernstig siek en ek vertrek dus môre per vliegtuig na Grahamstad. Onder hierdie omstandighede kan ek ongelukkig geen bydrae lewer nie.

Ek wil graag my persoonlike waardering teenoor u uitspreek vir toegewyde diens aan „Pretoriana” oor die jare. Dit was grotendeels u ywer en inisiatief wat die sukses van die blad verseker het.”

A. M. DAVEY

In a letter to the Editor, written on the 22nd January 1965, Mr. C. J. Beanes of 435 Kirkness Street, Pretoria, an Old Pretorian with "an inordinate love of Pretoria", refers to the Johann Rissik Edition of "Pretoriana" and suggests

A MONUMENT TO JOHANN RISSIK IN ARCADIA PARK

THE article on Johann Rissik in the December issue of "Pretoriana" gave me much pleasure.

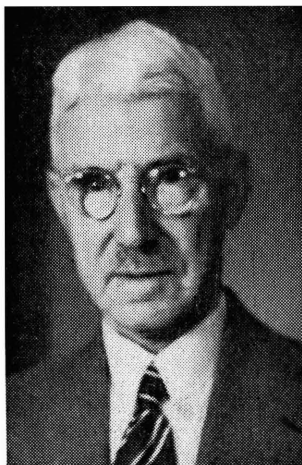
Johann Rissik was undoubtedly a most able man and it is well that a record of his public services should appear in "Pretoriana". It is strange, however, that this outstanding man was almost unknown to most Pretorians principally because he never sought publicity. Notwithstanding the many changes during his public life in the governments of the Transvaal—the Zuid-Afrikaansche Republiek, the Crown Colony Government, the Transvaal Responsible Government and the Union of South Africa, his services were sought by the heads of these Governments. This alone shows his great ability as an administrator — he thought in terms of the whole and not of parts. The following is an instance of his great foresight:— When the gold fields were about to be proclaimed it was at the suggestion of Johann Rissik that no licence be issued until a base line from which all claims could be measured, was put down. The advantages of this act is that mining companies cannot intrude beyond their own boundaries. This has, therefore, eliminated any boundary dispute.

A monument in the grounds of

the Art Gallery, facing Linschoten, would certainly be a fitting tribute to the memory of Johann Rissik.

The statement that Linschoten was three miles from Church Square is probably a typographical error — both houses are under two miles from Church Square.

The original name of Rissik Station was Sunnyside although no part of the station is in the suburb of Sunnyside. When given that name part of the station was on the farm 'Koedoespoort' and part in the suburb of Arcadia. The University and

C. J. BEANES

Boys' High School are on the Sunnyside Commonage but when the British Army reached Pretoria most of the commonage was covered by Nos. 2 and 7 General Hospitals and the Rest Camp. This fact no doubt caused the new station which was used for Red Cross trains, to be named Sunnyside. About 1904 Pietersburg Road Station was changed to Pretoria West and Sunnyside to Rissik. This probably came about through a misunderstanding. The suburb Hillcrest was laid out in 1902 — the vendor being Johann Rissik, but generally this suburb was known as Rissik and not Hillcrest. A military bungalow was erected by Johann Rissik and was

known as the Rissik Town Hall. Had the change been made a year later the new name would have been Hatfield. This is my opinion only.

Another very interesting item is that in 1904 Johann Rissik was appointed to a commission which had been established to decide on the building of (1) a new Post Office on the site of the old one, where the present Post Office is and (2) an Agriculture Building on the old Volkstem site at the corner of Pretorius Street and Fountain Lane. Obviously nothing came of the proposal of the Commission, for the old Post Office was not vacated until June 1909 and 60 years later the old Volkstem Building still remains."

"THE ARRIVAL OF THE FIRST TRANS-AFRICAN PLANE IN PRETORIA"

MR. CHAIRMAN, ladies and gentlemen,

When Mr. Getz asked me to talk to you, I was completely taken aback. Apart from my admiration for the work our Air Force has been doing, and is still doing, there seemed to be nothing I could talk on. But you know Mr. Getz. He is both eloquent and tenacious. The termination of that monologue on his part was that I agreed.

In my search for a suitable theme, I recalled one day being telephoned by the late Professor M. W. Henning, better known as 'Giel Henning'.

Professor Henning was then research officer of the Agricultural Research Institute at the University

Talk delivered by Mr. H. P. H. Behrens, Director of Cultural Affairs at a South African Air Force Association Luncheon on 11th March, 1966.

of Pretoria. He was writing a biography of Sir Arnold Theiler, the founder of Onderstepoort, and I was collaborating with him on points of general Pretoria history.

Professor Henning asked me:—"Where did Sir Pierre van Ryneveld land in Pretoria on the first trans-African flight?" Without thinking I answered "Swartkop". A short discussion convinced both the Professor and myself that Swartkop was not the right answer. But my curiosity

had been aroused and Mr. Getz's request recalled my search. The results thereof will be, I hope, of interest to you.

As it so happens on Thursday next week it will be precisely 46 years ago that that historic landing took place in Pretoria. It was reported in a short stop press announcement in the "Pretoria News" on Wednesday, 17th March, 1920. The announcement, consisting of one short sentence, simply stated: "The aeroplane Voortrekker reached Pretoria from Bulawayo at 4.35 p.m. today."

Behind this bare statement, indicating that the penultimate stage of the first ever trans-African flight had been reached, lies an epic story of the courage and enterprise, of the initiative and tenacity of purpose of two men. One of them has become, as far as I know, the only South African who during his lifetime had a statue erected in his honour. I refer to the group of the two pioneer aviators in the main building at the Jan Smuts Airport.

All of you know their names — Sir Pierre van Ryneveld and Sir Quintin Brand. But I'll hazard the opinion that very few of you know Sir Pierre's Christian names. For Pierre, or Pierrie as I believed he liked to be called, was a nickname. He was actually christened *Helperus Andrias*, the names selected for his only surviving son by his father who was then farming at Theunissen, in the Orange Free State.

Early in life, whether it was at school in Winburg already, or subsequently at Grey College in Bloemfontein or at the University of Cape

Town, *Helperus Andrias* shed his names, to become *Pierrie*. He was described as a "gay dog", and A. P. Cartwright says, that even today there are grandmothers alive who remember *Pierrie's* taking ways.

Queerly enough, no book has been written about Van Ryneveld. However, Cartwright devotes one chapter of his book "South African Hall of Fame" to Van Ryneveld. This is the only biographical article of any length I have been able to trace.

You are aware of Van Ryneveld's

H. P. H. BEHRENS

brilliant war record and his feats as a pioneer fighter pilot. So I won't dwell on them.

After the war, Colonel (as he was then) Van Ryneveld stayed on in London, working at the Air Ministry as Liaison Officer for South Africa. While there he succeeded in acquiring virtually for a song about 100 aircraft and spares for the South African Defence Force. Under his supervision these were packed and shipped to South Africa.

Those were the days, when before military coups in Africa, on the map of this Continent there was a continuous red section from top to bottom indicating British colonies and territories. So the British Government began constructing aerodromes and emergency landing strips from Cairo southwards. This was a major undertaking for there had to be some sort of clearing every 150 miles in view of the limited range of aircraft. This was the prelude to an announcement by the Air Ministry in December, 1919, that the trans-Africa route was open to aviation if anybody cared to risk his neck.

Meanwhile Van Ryneveld had been talking to General Smuts, then Minister of Defence, about the possibility of flying a Vickers Vimy bomber to South Africa to inaugurate the Cape to Cairo route. The General agreed and authorised the conversion of a Vickers Vimy bomber for this purpose.

By this time Van Ryneveld had met Major Quintin Brand at the Air Ministry.

Brand was a descendant of a former president of the Orange Free

State, and had been interested in flying since he first read about the Wright brothers.

When Van Ryneveld said he was looking for a co-pilot to make the trip from Cairo to the Cape, Brand was most anxious to join him.

The Vickers Vimy was hurriedly adapted to carry as much petrol as possible and other preparations rapidly made.

Apart from Van Ryneveld and Brand, there were other in the field. Two other pilots had already left for the Cape in another Vickers Vimy. This trip was sponsored by the London "Times".

The South Africans had named their plane "Silver Queen" and by the time they took off from Brooklands aerodrome on 4th February, 1920, the "Times" aircraft was 10 days ahead of them and there was another expedition on the way in a Handley-Page.

There was no question of dilly-dallying and they had to push the aircraft as hard as possible.

But before Van Ryneveld and Brand reached Africa they realised perhaps even more clearly what was in store for them. They had decided on a direct crossing of the Mediterranean from the toe of Italy to Sollum. It was a night flight, and almost immediately after leaving the mainland they flew into a gale. That crossing took them 11 hours and they had averaged about 40 miles per hour the right direction. They landed with the proverbial teacupful of petrol in their tanks. This time the plane remained intact. From there all went well until they reached the Sudan. There, north of Wadi

Haifa, they had to make a forced landing in the darkness. They ran into a rock and wrecked the undercarriage. That was the end of the "Silver Queen's" fuselage though the engines remained intact.

It was not the end of the flight, however. The South African Government bought another Vickers Vimy airframe, delivered it to them in Cairo where the engines were fitted. It was named the "Silver Queen II", and on 22nd February they resumed their flight.

When they reached Tabora they learnt that the "Times" plane flown by their competitors had crashed, and that there was no one else in the air.

With plenty of incidents, but without further mishap, they reached Bulawayo. There they took in 500 gallons of petrol, waved gaily to the big crowd that had assembled to see them off and with the maximum possible run on the aerodrome, took off.

Unfortunately, however, the weight of the fuel they carried was too much for the engines to lift in the thin air at that altitude. The Vickers Vimy wobbled, plunged and they came down only one mile from the aerodrome.

Having come so far, the Government decided that they must complete the last stage of the journey. A.D.H. 9 which was among the planes South Africa had acquired from Britain was speedily assembled in Pretoria, christened "Voortrekker", and flown to Bulawayo.

Van Ryneveld's and Brand's safe arrival in Pretoria was announced in the short "stop press" report I

referred to earlier.

The following day the "Pretoria News" had a fuller account, and that historic event was recorded as follows:—

"Two days ago Major Court-Treath and Lieutenant Holthouse flew Voortrekker to Bulawayo. Arrangements had been made to notify the public but Defence was not informed and heavy rains made everyone think that Van Ryneveld and Brand would not come. There must, however, have been from two to three hundred at the aerodrome, mostly children, when they landed.

"Here it might be mentioned that the manners of the Pretoria boys are atrocious. Curiosity is natural, but the treading on the toes and the pushing aside of their elders cannot be forgiven.

"The people came in cars, on motor-cycles, push-bikes and on foot. At the landingplace they were greeted by the Deputy Mayor, Mr. George McLean, a representative of the Administrator, prominent officers, several town councillors and prominent citizens. The Town Clerk did the honours of introducing them to the visitors. Prominent, too, were Captain Brand's parents.

"The landing was a perfect one, and on their alighting it was seen that the airmen were of that typical type which in rugby packs had been the terror of overseas teams. Not too lean with magnificent physique, sunburnt and hard as nails, they looked like men who would overcome all difficulties.

"Mr. Van Velden, the Provincial Secretary representing the Admini-

strator, speaking in Dutch said that it was a matter of pride that two South African boys had been successful in the great 'flight'.

"The flying distance from London to Cape Town is 7,790 miles. Of this Col. Van Ryneveld has completed 7,082 miles in 99.8 hours, averaging a speed of 70 miles per hour. The aviator has 908 miles more to travel".

So far this report in the "News".

The departure was scheduled for Thursday, 18th March, at 4 p.m. There was a special train from the Pretoria Station to aviation siding, which left the station at 3.15 p.m. There was also a special bus service from the Arcadia tram terminus to the aviation grounds.

The ever-present journalist reported that the deluge broke just before the plane went up. A tense moment or two held the crowd when a runaway horse dashed in front of the Voortrekker and careered across the veld. It was stayed at last by a brave bobby clinging to its head for dear life and other mounted warriors "shoo-ing" it back.

Just to complete the story of this flight:

The "Voortrekker" flew to Johannesburg that afternoon, and the following day it took two and a-half hours to reach Bloemfontein, landing in Cape Town that Saturday afternoon. There they were welcomed by the Governor-General, Lord Buxton, and General Smuts. The latter announced that Van Ryneveld and Brand would share a prize of £5,000 awarded by the Union Government, and the King

conferred Knighthood on them both.

The Governor-General sent a cable to the British Government expressing warm appreciation of the high enterprise and foresight it had displayed in laying out the aerial route from Cairo to Cape Town, and thanking it for its assistance after the mishap in the Sudan.

Now let us revert to the search for that elusive aerodrome:

The first clue regarding its situation was the reference to the Arcadia tram terminus I read just now. This terminus, as some of you will remember, was near the intersection of Pretorius and Hill Streets. So the aerodrome must have been to the east of the city.

But the aviation siding, referred to in the same report, remained a mystery. Not even the research library at Railway Headquarters in Johannesburg could help. A further search brought to light one small paragraph in a Johannesburg newspaper which on 18th March reported that "Sir Pierre van Ryneveld landed on the experimental farm at the University of Pretoria on 17th March, 1920, at 4.30 p.m."

That then was the answer, and also the answer to Professor Henning's question.

The Professor's interest in the matter was this:

Some years ago he was investigating the outbreak of a nervous disease in cattle on the Pretoria University's farm. He discussed the problem with Sir Arnold Theiler and Sir Arnold suggested a chemical analysis of the organs of the affected animals and Professor Henning diagnosed lead poisoning.

Professor Henning relates this story in Theiler's biography and says that to mark the landing strips, white lead had been used. This lead proved to have been the cause of the disease.

Permit me a brief reference to the Swartkop aerodrome:—

Shortly after the First World War, Van Ryneveld was appointed Director of Air Services and officer commanding a non-existent South African Air Force. In this capacity he suggested in February, 1921, that a piece of ground east of Roberts Heights (now Voortrekkerhoogte), the only site he thought suitable for this purpose, be bought and developed as an aerodrome. A portion of the farm Zwarkop, 23½ morgen in extent, was bought from Mr. Dale Lace at £5 (R10) per morgen a total of R230. Today ground of this nature, if available, would be valued at between R700 and R800 per morgen. The Government's decision to develop the aerodrome was taken in March, 1922, after R8,000 had been voted for an office block, a building for a camera obscura, an underground fuel storage tank, and so on.

These are only some of Van Ryneveld's achievements. Yet, I am not aware of any public recognition being given to Sir Pierre by way of naming anything after him. If I am ignorant, forgive me. If I am not and while we are living at a time when it seems to have become very fashionable to name almost everything after somebody or other. I ask whether Swartkop aerodrome should not be renamed in his honour.

I am not trying to interfere with

your internal and domestic affairs—a dangerous procedure these days. But would it not be possible to erect, in collaboration with the University of Pretoria, a plaque or tablet, commemorating that historic flight on the site on which the landing took place? Or even only a sign post next to the main national road passing in close vicinity to that site?

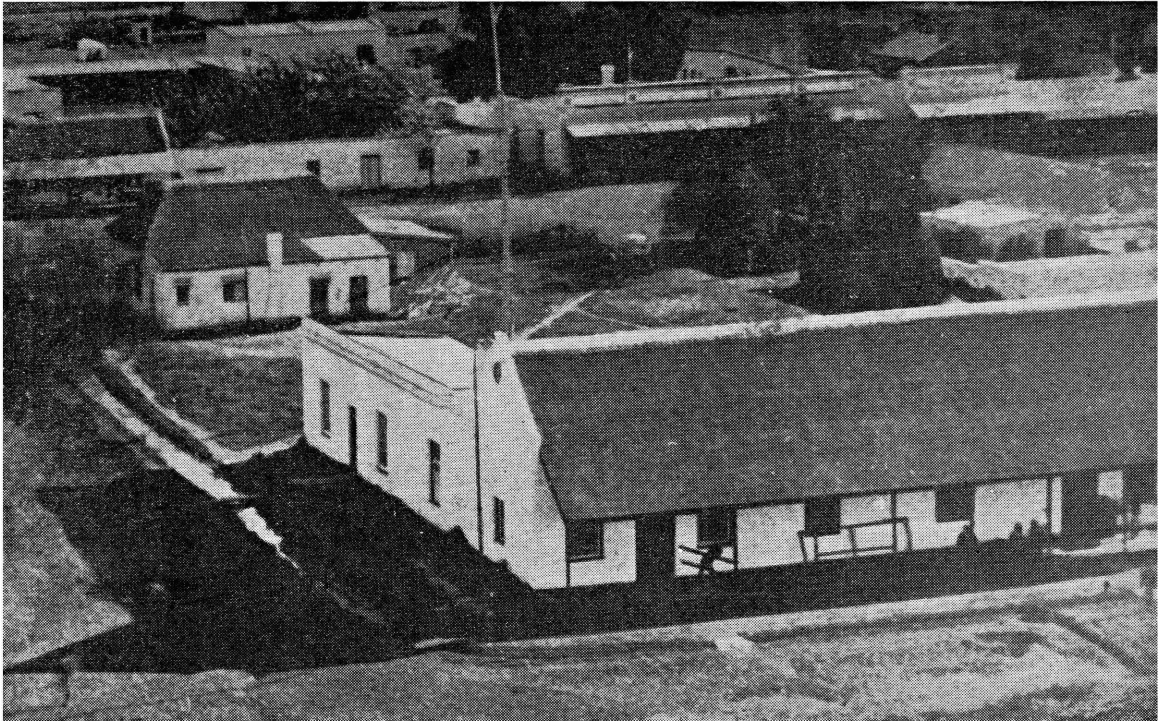
Gentlemen, I thank you for the patient hearing you have given me.

H. P. H. BEHRENS.

*Foundation Member,
Old Pretoria Society.*

JOHN JOHNSTON KIRKNESS

Onthulling van Twee Gedenkplate aan Historiese Geboue van Pretoria op Krugerdag, 1966.

MET die onthulling van twee gedenkplate by die ingang van die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie, albei geleë aan die Pretoriase Kerkplein, op 10 Oktober 1966 het die Genootskap Oud-Pretoria 'n begin gemaak met die verwesenliking van 'n ideaal wat alreeds vir 'n hele aantal jare in die vooruitsig gestel was. Die verdere uitvoering van hierdie selfopgelegde taak, vereis egter voortgesette deeglike navorsing en ruim geldmiddele, en sal hopelik in die jare wat kom, die volgehoue aandag van die Genootskap geniet.

Mnr. Arthur M. Davey, 'n bestuurslid van die Genootskap Oud-Pretoria, wat teen die einde van die vyftiger jare verbonde was aan die personeel van die Transvaalse Argiefbewaarplek, tot in die helfte van die sestiger jare senior lektor in geskiedenis aan die Universiteit van Suid-Afrika en tans senior lektor aan die Universiteit van Kaapstad, het hom tydens sy verblyf in Pretoria en veral na sy terugkeer van 'n oorsese besoek, besonder beywer vir die oprigting van gedenkplate aan Pretoriase geboue of by historiese plekke in die stad en omgewing.

In Pretoriana, Nr. 34 van Desember 1960, het hy enkele gedagtes oor die aanbring van gedenkplate op skrif gestel wat die moeite werd is om weer 'n keer as inleidende opmerkings by dr. N. A. Coetzee se toespraak gepubliseer te word:—

COMMEMORATIVE PLAQUES.

Over and above the valuable work performed by the Historical Monuments Commission, there is an apparent need in South African cities for the clear identification of historic places and buildings or sites that have interesting associations. The Corporation of Pietermaritzburg is to be congratulated on the steps that it took in 1954, on the occasion of its municipal centenary, when it placed a series of tablets on old buildings, e.g. the old town offices. One also thinks of the blue and white plaques erected by the County Council that are a familiar feature of London's streets and the

Die Eerste Ou Goewermentsgebou en Poskantoor (vroëer Tronkgebou) kort voor hul sloop in 1888, ingesluit deur Kerkplein, Marktstraat (let op die watervoer vanaf die Fonteine) en Pretoriusstraat.

The First Old Government Building and Post Office (previously Gaol) before their demolition in 1888, bounded by Church Square, Market and Pretorius Streets.

tablets inserted in the walls of buildings in Paris to remind passers-by of the deaths of members of the Resistance Movement.

Your Association's Committee has no doubt that suitable plaques or tablets are embellishments that serve the purpose of stimulating public interest and fostering civic pride. They are also additional avenues of interest for the visitor. With this in mind, your Association has approached the City Council of Pretoria in the hope that our municipality will sponsor a systematic programme for the gradual marking of historic places, of which there are no lack, in this city.

With 105 years and more behind it, Pretoria is already rich in historical associations. Where were the first libraries? Where was the old Government House? Where did Generals Botha, Hertzog, Beyers and Smuts live before Union? A small band of enthusiasts might know the answers to such queries but apt bilingual plaques would remind the citizenry at large of a goodly heritage. "For the stone shall cry out of the wall and the beam out of the timber shall answer it."

ARTIKEL DEUR PROF. SPIES

In Pretoriana, Nr. 45 van Augustus 1964 het prof. Spies in 'n interessante artikel ook die oprigting van gedenkplate bepleit en voorstelle aan die hand gedoen waar gedenkplate opgerig kan word. Die waarde van hierdie artikel lê verder daarin dat die beginsels wat by die oprigting van gedenkplate in ag geneem moet word, helder gestel word en in daardie opsig sal die gedagtes wat daarin uitgespreek is, vir die Bestuur van die Genootskap in die toekoms as leidraad kan dien.

Met reg kan dr. N. A. Coetzee, die Voorsitter van die Genootskap, die volgende opmerking in sy jaarverslag maak:—

„Die hoogtepunt van die bedrywighede van die Genootskap gedurende 1966 is die suksesvolle verloop van al die onderhandelinge wat gelei het tot die aanbring van Gedenkplate aan die Ou Goewermentsgebou en aan die Paleis van Justisie op Krugerdag, 10 Oktober 1966 met die aandfunksie.”

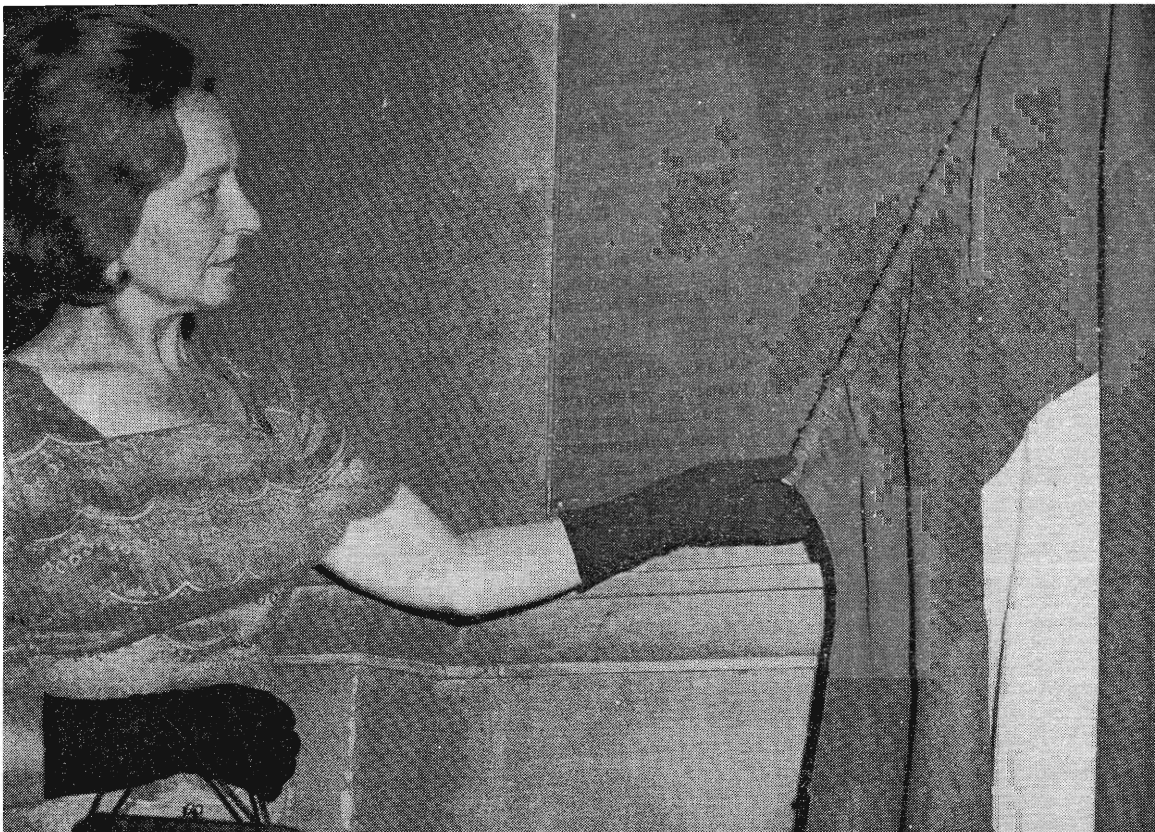
Elders in hierdie uitgawe van „Pretoriana” word die toespraak wat dr. Coetzee by hierdie gedenkwaardige geleentheid voor 'n groot en waarderende gehoor gelewer het, in sy geheel gepubliseer. Daarmee het die Genootskap die begin van die verwesenliking van een van sy groot ideale belewe en die vertrou word uitgespreek dat die Bestuur van die Genootskap in die jare wat kom op hierdie fondament sal voortbou en die aanbring van gedenkplate steeds as een van sy belangrikste take sal beskou.

DIE REDAKTEUR.

Die Ou Goewermentsgebou, ingesluit deur Kerkplein, Marktstraat (tans Paul Krugerstraat-Suid), Pretorius- en Parlementstraat.

The Old Government Building, bounded by Church Square, Market Street (now Paul Kruger Street South), Pretorius and Parliament Streets.

TOESPRAAK DEUR DR. N. A. COETZEE BY GELEENTHEID VAN DIE ONTHULLING VAN DIE GEDENKPLATE OP KRUGERDAG, 1966.

ADDRESS BY DR. N. A. COETZEE ON THE OCCASION OF THE UNVEILING OF THE MEMORIAL PLAQUES ON KRUGER DAY, 1966.

DIT is vir my 'n groot eer en voorreg om namens die Genootskap Oud-Pretoria die onthulling van twee Gedenkplate vanaand hier waar te neem. Hierdie plate is aangebring by die ingange van die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie, albei geboue op hierdie historiese Kerkplein van Pretoria, met die oog daarop dat die volk van vandag en môre sal weet wanneer die geboue opgerig is en watter geboue hulle op hierdie terreine vooraf gegaan het. So wil ons waak oor die geskiedenis van ons stad, so wil ons dit alles in eervolle en dankbare herinnering roep.

In 'n ontwikkelende stad soos Pretoria is dit net maar by hoogste uitsondering moontlik om 'n historiese betekenisvolle gebou vir die nageslag te bewaar. Alhoewel die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie nog nie as Historiese Monumente verklaar is nie, wil ons hoop dat die aanbring van hierdie twee gedenkplate sal meehelp dat hierdie twee geboue vir die volk behoue sal bly as 'n skakel met 'n eervolle verlede.

Die Genootskap Oud-Pretoria stel sig ten doel dat die volk van die hede die bande met die verlede sal behou, want uit alles wat edel en groots in die verlede was, verkry ons inspirasie vir die hede en die toekoms. Dit is goed dat 'n volk besin oor die pad wat sy geskiedenis reeds gegaan het, sodat die pad van die toekoms 'n voortsetting sal wees van die beste en edelste uit die verlede.

In gevalle waar ou historiese geboue nie bewaar kan word nie, wil die Genootskap nogtans die herinnering van die volk wakker hou deur na so 'n gebou te verwys deur 'n gedenkplaat wat op die terrein waar die gebou gestaan het, op te rig. Die gedenkplate wat ons nou gaan onthul wil dan ook die aandag vestig op geboue wat voorheen op die twee terreine gestaan het, voordat die Ou Goewermentsgebou en die Paleis van Justisie hier opgerig is.

Ons bring hulde aan die groot leiers van ons volk en veral aan hulle wat die dryfkrag was wat hierdie twee sierlike geboue laat verrys het. Ons

Mev. Martie Rex, besig om die gedenkplaat by die ingang van die Ou Goewermentsgebou op 10 Oktober 1966 te onthul.

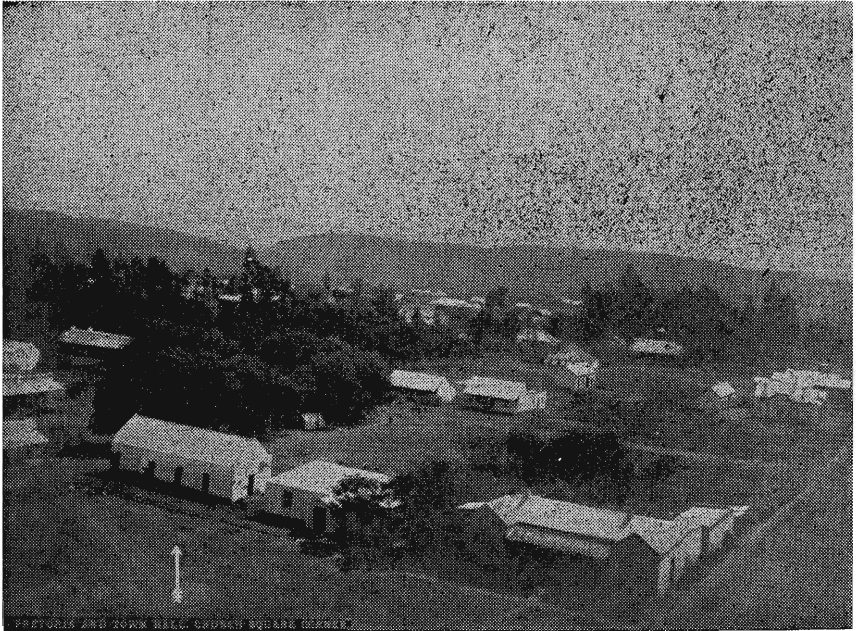
Mrs. Martie Rex unveiling the memorial plaque at the entrance to the Old Government Building, on 10 October 1966.

Foto/Photo: The Pretoria News.

bring hulde aan die argitekte en boumeesters wat hierdie argitektoniese kunswerke deur hulle beplanning en arbeid opgerig het.

Die hoekstene van beide geboue is deur wyle pres. Paul Kruger gelê. Waar ons vanaand met Krugerdag byeenkom op die herdenkingsdag van die geboorte van S. J. P. Kruger, is ons dankbaar dat die onthulling van die twee gedenkplate op so 'n luisterryke geleentheid kan plaasvind.

As u om u kyk sal u ons eie geliefde Unievlag oor ons sien wapper, die vlag van die Republiek van Suid-Afrika. Hierdie vlag voer ons terug na die begin van ons volk; dis 'n herinnering aan die Oranje, Blanje, Blou

Die pastorie- en „schoolerf” waarop die Paleis van Justisie vandag staan. Regs die ou pastorie van di. Begemann en Bosman (voorheen kommandant-generaalswoning, landdros- en goewermentsgebou), dan die tydelike sinkgebou van die Hoof van Mynwese (C. J. Joubert) en die goewerments-skoolgebou.

The parsonage and school erven on which the Palace of Justice now stands. From right to left: The old parsonage (of Begemann and Bosman), previously the official residence of Commandant-General M. W. Pretorius, although never as such used by him, landdrost and government building; then the temporary office building of the Mining Dept. (C. J. Joubert); and lastly the original government school building.

waaronder Jan van Riebeeck in 1652 die volksplanting begin het, 'n herinnering aan die Engelse vlag wat in 1795 en 1806 die Hollandse vlag vervang het en oor Kaapland en Natal gewaai het, 'n herinnering aan die Republikeinse vlag van die Oranje Vrystaat, en 'n herinnering aan die Vierkleur van die Zuid-Afrikaanse Republiek waaronder hierdie twee historiese geboue verrys het. Ons het dit dus van pas gevind om die twee gedenkplate met die Vierkleur te bedek vir die doeleindes van hierdie onthulling.

Aan die suidekant van Kerkplein staan die Ou Goewermentsgebou as 'n sieraad uit die verlede. Hier het die eerste grasdak Goewermentsgebou gestaan waar pres. Kruger in 1883 en 1888 ingehuldig is. In 1893 en 1898 is hy by die huidige Ou Goewermentsgebou ingehuldig.

Lede van die Genootskap Oud-Pretoria en van die publiek het nou reeds rondom die gedenkplaat aan hierdie gebou se ingang stelling ingeneem. Die Gedenkplaat is oordek met 'n Vierkleur, afkomstig uit Nylstroom, uit die dae van die Anglo-Boere Oorlog. 'n Vlag uit die verlede doen weer diens.

Ek versoek nou vir mnr. en mev. H. M. Rex om die Vierkleur van die bronsplaat te verwyder en so die Gedenkplaat plegtig te onthul. Dit is gedoen. Dankie! Ek het reeds 'n teken ontvang dat die woorde nou gelees kan word. Ek lees dit aan u voor in beide landstale soos dit op die Gedenkplaat langs mekaar verskyn.

*Vooransig Paleis van Justisie.
Front view Palace of Justice.*

OU GOEWERMENTSGEBOU

ONTWERP IN DIE ITALIAANSE RENAISSANCE-BOUSTYL DEUR ARGITEK SYTZE WIERDA IN SAMEWERKING MET KLAAS VAN RIJSSE JR. EN GEBOU DEUR JOHN J. KIRKNESS, IS HIERDIE GEBOU IN JANUARIE 1892 VOLTOOI. VROEËR HET OP HIERDIE TERREIN GESTAAN: DIE EERSTE GOEWERMENTSGEBOU MET GRASDAK, OPPERIG GEDURENDE 1860-1870 OP DIE HOEK VAN MARKSTRAAT (PAUL KRUGERSTRAAT) EN KERKPLEIN; DIE EERSTE TRONKGEBOU VAN NOG VROEËR DATUM, OP DIE HOEK VAN PRETORIUS- EN MARKSTRAAT; DIE "EUROPEAN" HOTEL, OP DIE NOORDWESTELIKE HOEK, WAT IN 1888 GESLOOP IS.

OLD GOVERNMENT BUILDING

THIS BUILDING, DESIGNED IN THE ITALIAN RENAISSANCE STYLE BY THE ARCHITECT SYTZE WIERDA IN COLLABORATION WITH KLAAS VAN RIJSSE JUN., AND BUILT BY JOHN J. KIRKNESS, WAS COMPLETED IN JANUARY, 1892. ON THIS SITE PREVIOUSLY STOOD: THE FIRST GOVERNMENT BUILDING WITH ITS THATCHED ROOF, ERECTED 1860-1870 AT THE CORNER OF MARKET STREET (PAUL KRUGER STREET) AND CHURCH SQUARE; THE FIRST PRISON OF STILL EARLIER DATE, AT THE CORNER OF PRETORIUS AND MARKET STREETS; THE EUROPEAN HOTEL, AT THE NORTH-WESTERN CORNER, DEMOLISHED IN 1888.

Baie dankie, mnr. en mev. Rex!

Aan die noordekant van Kerkplein staan die Paleis van Justisie, die Hooggereshofgebou van die Zuid-Afrikaansche Republiek en nou nog as sodanig in gebruik in die Transvaal. By hierdie gebou is die eerste staats-president van die Republiek van Suid-Afrika in 1961 ingehuldig. Ook hierdie gebou bring vir ons die skakel uit de verlede na de hede.

Lede van die Genootskap Oud-Pretoria en van die publiek het reeds stelling rondom die gedenkplaat by die ingang van hierdie gebou ingeneem. Hierdie gedenkplaat is ook bedek met die Vierkleur as blyk van waardering vir die tydperk waaruit die gebou ontstaan het. Die vlag is spesiaal vir hierdie geleentheid gemaak deur my vrou, mev. A. M. Coetzee. 'n Vlag uit die hede wat moontlik weer in die toekoms diens sal doen.

Ons vra nou vir prof. en mev. F. J. du Toit Spies om die Vierkleur te verwyder en die gedenkplaat plegtig te onthul. Dit is gedoen. Dankie! Ek het reeds 'n teken ontvang dat die woorde nou gelees kan word. Ek lees dit vir u voor.

Paleis van Justisie. Ingesluit deur Kerkplein, Marktstraat (tans Paul Krugerstraat-Noord), Vermeulenstraat en „Palace”-laan.

Palace of Justice. Bounded by Church Square, Market Street (now Paul Kruger Street North), Vermeulen Street and Palace Lane.

PALEIS VAN JUSTISIE

ONTWERP DEUR DIE ARGITEKTE VAN DIE DEPARTEMENT VAN OPENBARE WERKE ONDER LEIDING VAN SYTZE WIERDA EN GEBOU DEUR JOHN MUNRO IS HIERDIE HOOGGEREGSHOFGEBOU EERS NA DIE DRIEJARIGE OORLOG VOLTOOI. TYDENS DIE OORLOG HET DIT AS HOSPITAAL VIR BRITSE SOLDATE GEDIEN.

DIT STAAN OP TWEE ERWE: (1) DIE PASTORIE-ERF, H/V KERKPLEIN EN PAUL KRUGERSTRAAT, WAAR KOMMANDANT-GENERAAL M. W. PRETORIUS IN 1856 VIR HOM 'N AMPSWONING LAAT BOU HET SONDER DAT HY DIT OOI BEWOON HET EN WAT AGTEREENVOLGEND DIENS GEDOEN HET AS SKOOLGEBOU 1856—1857, LANDDROSKANTOOR EN VOLKSRAADSAAL 1857—1862, PASTORIE 1862—1885, DAARNA REGERINGSKANTORE.

(2) DIE SKOOLERF OP DIE SUIDWESTELIKE HOEK WAAR IN 1859 DIE EERSTE GOEWERMENTSKOOLGEBOU IN PRETORIA OPPERIG IS, WAT LATER DIENS GEDOEN HET AS REGERINGSKANTOOR 1864—1866, LANDDROSKANTOOR 1867—1874, DAARNA STAATSBIBLIOTEEK EN STADSAAAL.

PALACE OF JUSTICE

THIS SUPREME COURT BUILDING, DESIGNED BY ARCHITECTS OF THE DEPARTMENT OF PUBLIC WORKS UNDER THE GUIDANCE OF SYTZE WIERDA, WAS BUILT BY JOHN MUNRO, THE CONSTRUCTION BEING COMPLETED ONLY AFTER THE ANGLO-BOER WAR. DURING THAT WAR IT SERVED AS A BRITISH MILITARY HOSPITAL.

IT STANDS ON TWO ERVEN: (1) THE "PASTORIE" ERF AT THE CORNER OF CHURCH SQUARE AND PAUL KRUGER STREET WHERE COMMANDANT-GENERAL M. W. PRETORIUS HAD AN OFFICIAL RESIDENCE BUILT IN 1856, IN WHICH HE NEVER LIVED, AND WHICH WAS SUCCESSIVELY USED AS A SCHOOL, 1856—1857, THE LANDDROST'S OFFICE AND THE VOLKSRAAD CHAMBER, 1857—1862, A PARSONAGE, 1862—1885 AND THEREAFTER AS GOVERNMENT OFFICES.

(2) THE SCHOOL ERF AT THE SOUTH-WESTERN CORNER WHERE THE FIRST GOVERNMENT SCHOOL BUILDING IN PRETORIA WAS ERECTED IN 1859, WHICH WAS USED LATER AS GOVERNMENT OFFICES, 1864—1866. THE LANDDROST'S OFFICE, 1867—1874 AND, SUBSEQUENTLY AS THE STATE LIBRARY AND THE TOWN HALL.

Dankie prof. en mev. Spies!

Die Genootskap Oud-Pretoria wil sy innige dank aan die Krugergenootskap oordra vir die voorreg om die onthullings met hierdie funksie te laat plaasvind. In hulle lewe het die bouers van ons volk groot dienste aan Suid-Afrika bewys, in hulle sterwe het hulle vir ons hierdie tasbare,

Oorspronklike agter aansig Paleis van Justisie. Foto verkry deur vriendelike bemiddeling van mnr. J. P. Lotz.

Original back view Palace of Justice. Photo published by the courtesy of Mr. J. P. Lotz, from whom the Society received a number of valuable photos.

maar ook terselfdertyd kosbare geestesgoedere nagelaat. Ons dank die Krugergenootskap vir hulle edel bouwerk aan die gees van die volk van Suid-Afrika.

Ook wil ek die Voortrekkers bedank, hulle wat by die gedenkplate 'n erewag gevorm het voordat hierdie seremonie begin het.

Dan wil ons al die instansies bedank wat dit vir die Genootskap Oud-Pretoria moontlik gemaak het om hierdie gedenkplate hier aan te bring. Die volgende word ten seerste bedank:—

1. Die Administrateur-in-Uitvoerende Komitee van Transvaal vir hulle toestemming en finansiële hulp vir die aanbring van die plaat by die ingang van die Ou Goewermentsgebou.
2. Die Stadsraad van Pretoria vir hulle samewerking en jaarlikse hulp wat die Genootskap Oud-Pretoria instaat stel om sy werksaamhede voort te sit.
3. Die Sekretaris van Openbare Werke onder wie die twee geboue ressorteer, vir sy toestemming om die plate aan te bring en ook vir die vashegging van die plaat by die ingang van die Paleis van Justisie.
4. Die Transvaalse Werkedepartement vir die vashegging van die plaat by die ingang van die Ou Goewermentsgebou.
5. Die Vereniging van Advokate van Transvaal vir hulle finansiële hulp vir die plaat by die ingang van die Paleis van Justisie.
6. Die Ingelyfde Wetsgenootskap van Transvaal vir hulle geldelike hulp, ook vir die plaat by die ingang van die Paleis van Justisie.
7. Die Historiese Monumentekommissie en sy Voorsitter, dr. A. Kieser, vir die hulp van dié Statutêre Liggaam om die aanbring van die plate deur die Genootskap Oud-Pretoria moontlik te maak.
8. Metal Art (Edms.) Bpk. vir die giet van die twee gedenkplate.
9. Dank word ook betuig aan die Bestuurslede van die Genootskap Oud-Pretoria, my voorgangers, en by name mnr. A. M. Davey wat oor die jare die aanvoerwerk vir hierdie grootse onderneming gedoen het.
10. Ons dank ook aan mnr. Rex en prof. Spies wat die bewoording van die plate opgestel het, vir hulle navorsing in die dokumente van die verlede om al hierdie gegewens akkuraat daar te stel. Ons hoop dat hulle groot vreugde en geluk ervaar in hulle werk as geskiedkundige navorsers.
11. Ons dank ook aan die Sekretaris van die Genootskap Oud-Pretoria, adv. D. G. van der Byl, vir al die korrespondensie wat hy gevoer het en ook aan my privaatekretaresse, mev. H. C. van Zyl, vir haar hulp.

Erkennig vir al die hulp en bystand sal in die Genootskap Oud-Pretoria se amptelike tydskrif „Pretoriana” gepubliseer word, saam met 'n verslag van hierdie verrigtinge, met gepaste fotos, om hierdie heuglike gebeurtenis vir die nageslag te bewaar.

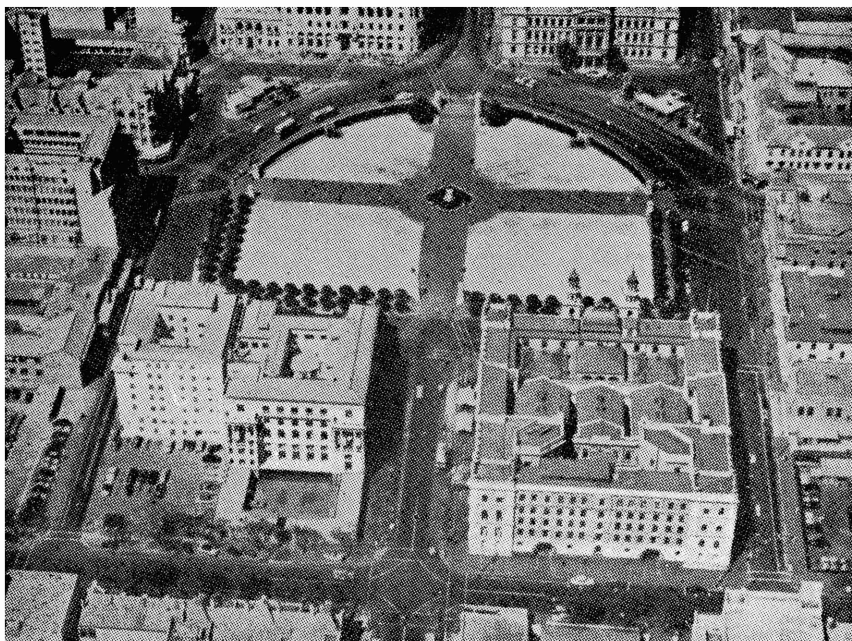
Dankie!

N. A. COETZEE,
Voorsitter, Genootskap Oud-Pretoria.

Genootskap Oud-Pretoria / Old Pretoria Society
JAARVERSLAG/ANNUAL REPORT 1966

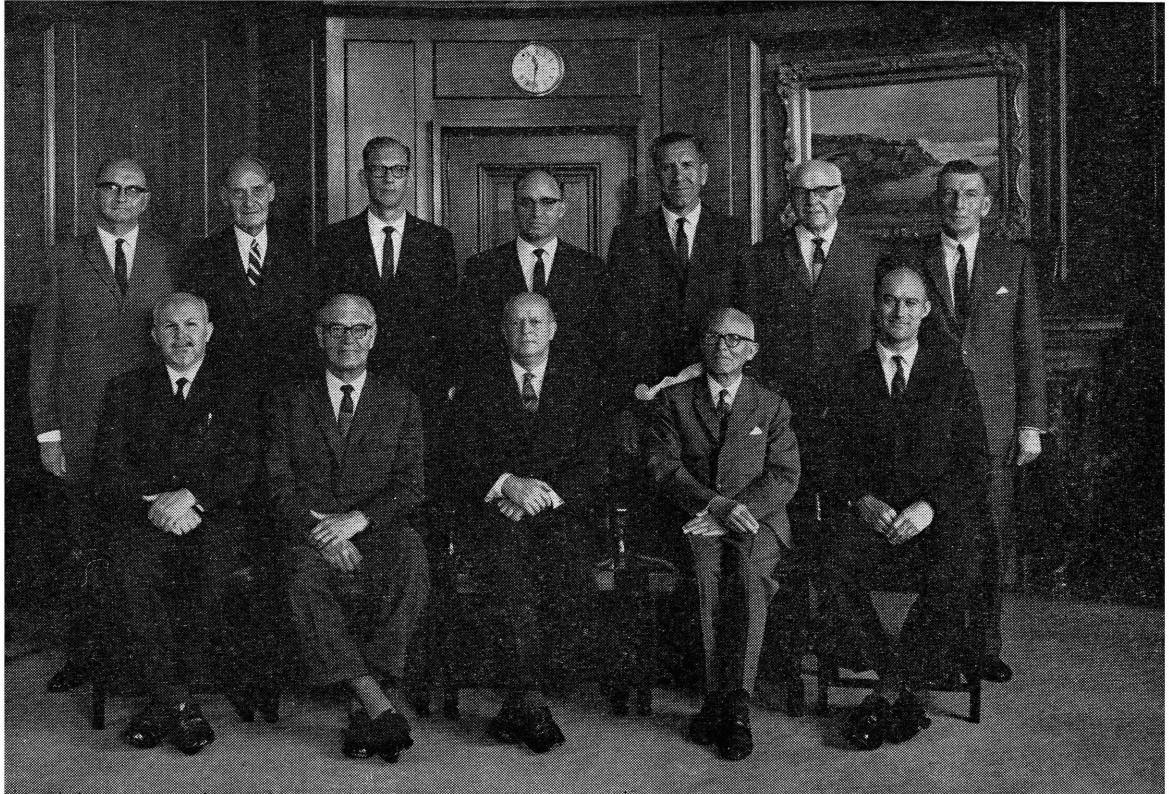
Gelewer op die Jaarvergadering / Delivered at the General
Annual Meeting, 1/12/1966.

DIT is vir my 'n eer om die Voorsittersverslag aan lede vanaand hier voor te lê in hierdie besondere jaar, die Republiekfeesjaar 1966. Elke lid van die Genootskap is daarop geregtig om te weet op welke wyse die verkose ampsdraers die sake van die Genootskap gedurende die afgelope jaar beheer het.

Agter aansig van die Paleis van Justisie om die latere aanbousels aan die kant van Vermeulenstraat aan te toon.

Back view of the Palace of Justice, showing later additions on the Vermeulen Street side of the building.

Voordat ons egter daarmee begin wil ons vir 'n oomblik ons gedagtes laat gaan na diegene van ons wat gedurende die afgelope jaar die tydelike met die ewige verwissel het. Ons dink aan wyle dr. H. F. Verwoerd, in lewe Eerste Minister van die Republiek van Suid-Afrika, wat ons op tragiese wyse ontval het. Ook word melding gemaak van die afsterwe van mev. dr. G. W. Eybers, eggenote van ons eertydse Voorsitter. Mnr. Norman Eaton, argitek van Pretoria, wie se monumente in gerestoreerde ou geboue oor die hele Republiek pryk en met wie ons Genootskap so nou saamgewerk het, is ook heengegaan. Namens die Genootskap Oud-Pretoria is daar reeds boodskappe van deelneming aan die naasbestaandes gestuur. Ek vra u almal om in eerbied 'n oomblik stil te staan. Dankie.

Die Genootskap het 'n telegram van gelukwense aan die nuwe Eerste Minister, Sy Edele adv. B. J. Vorster gestuur.

GEWYSIGDE GRONDWET

Op die laaste jaarvergadering, gehou op 23 November 1965, is die gewysigde grondwet van die Genootskap aangeneem en is dit aan die bestuur opgedra om dit in die lig van die voorstelle wat daar gemaak is, te finaliseer, in beide landstale daar te stel en dit behoorlik geteken vir hierdie jaarvergadering vir die inligting van die lede te sirkuleer. Ons dank aan die sub-komitee mnr. E. de V. Stegmann, mnr. J. H. Hattingh en prof. F. C. L. Bosman vir die werk wat hulle gedoen het in hierdie verband. U het dus die gewysigde grondwet in hande en enige wysiging wat u in die toekoms wil voorstel moet volgens die voorgeskrewe prosedure soos u dit in die grondwet sal vind, gedoen word. Ons is dankbaar dat hierdie groot saak dus vir die huidige afgehandel is en dat die uitgebreide bedrywighede van die Genootskap onder die nuwe grondwet nou in die toekoms vlot kan verloop. Enkele sake in verband met hierdie grondwet verskyn op die agenda van hierdie jaarvergadering en sal nog afgehandel word.

BESTUURSVERGADERINGS

Omdat dringende sake vir die Republiekfees gereël moes word, is 'n

*Bestuur Genootskap Oud-Pretoria/Executive Committee, Old Pretoria
1965/6.*

Agter, van links na regs/Back row, left to right: E. de V. Stegmann, C. A. Cilliers, M. C. van Zyl, J. H. Hattingh, F. J. du Toit Spies, J. P. Lotz & W. S. Robertson.

Voor, van links na regs/Front row, left to right: H. M. Rex, G. Rissik, N. A. Coetzee, P. C. Coetzee & D. G. van der Bijl.

Afwesig/Absent: Prof. F. C. L. Bosman.

Foto/Photo: Dotman Pretorius, Centenary-gebou/Building, Kerkplein/Church Square, Pretoria.

buitengewone vergadering van die bestuur reeds op 6 Desember 1965 gehou. Verder het daar 5 gewone bestuursvergaderings gedurende die jaar plaasgevind, nl. op 1 Februarie, 19 April, 21 Junie, 18 Augustus en 13 Oktober 1966. By al hierdie vergaderings is belangrike sake afgehandel met die getroue medewerking van die bestuurslede. Die vernaamste sake word agtereenvolgend hier genoem.

REPUBLIEKFEES MEI 1966

Tydens die Republiekfees het 'n spesiale gedenknommer van ons tydskrif „Pretoriana” die lig gesien, waarin veral aandag gewy is aan al die republieke en presidente in die geskiedenis van ons land tot by die huidige Republiek van Suid-Afrika. Die Staatspresident, mnr. C. R. Swart, het aan die bestuur 'n boodskap van gelukwense en waardering gestuur vir hierdie pragtige gebaar en bydrae tot die Republiekfees. Die bestuur het ook daadwerklik hulp verskaf met die insameling van feitemateriaal vir die uitstallings i.v.m. die presidente wat in die Museum plaasgevind het. In die gids wat die Museum uitgegee het tydens hierdie uitstalling, is die materiaal wat in „Pretoriana” gepubliseer is grotendeels oorgedruk. Ons is dankbaar dat ons met die Museumraad die drukkoste kon deel sodat die las op die Genootskap nie so groot was nie. Die hartlike samewerking met die Direktrise van die Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum, mev. Kotie Roodt-Coetzee, word ten seerste waardeer. Van ons bestuurslede moet veral mnr. H. M. Rex, prof. F. J. du Toit Spies en dr. M. C. van Zyl bedank word vir hulle reuse aandeel in al hierdie werk.

„PRETORIANA”

Die Republiekfeesuitgawe van „Pretoriana” hierbo gemeld, het nrs. 50 en 51 beslaan. Die verbetering van die finansiële posisie van die Genootskap het nog die derde uitgawe van „Pretoriana” moontlik gemaak wat eersdaags sal verskyn. Die redaksiekomitee wat die bestuur volgens u reëlins verlede jaar aangestel het, nl. mnr. H. M. Rex, prof. F. J. du Toit Spies en mnr. W. S. Robertson word ten seerste bedank vir die hoë standaard wat in „Pretoriana” gehandhaaf is. Die tydskrif is in groot aanvraag by die publiek, die skole en die lede van die Genootskap as Africana. Om meer publisiteit te verkry, sal gratis kopieë van „Pretoriana” in die toekoms aan die verskillende dagblaie gestuur word.

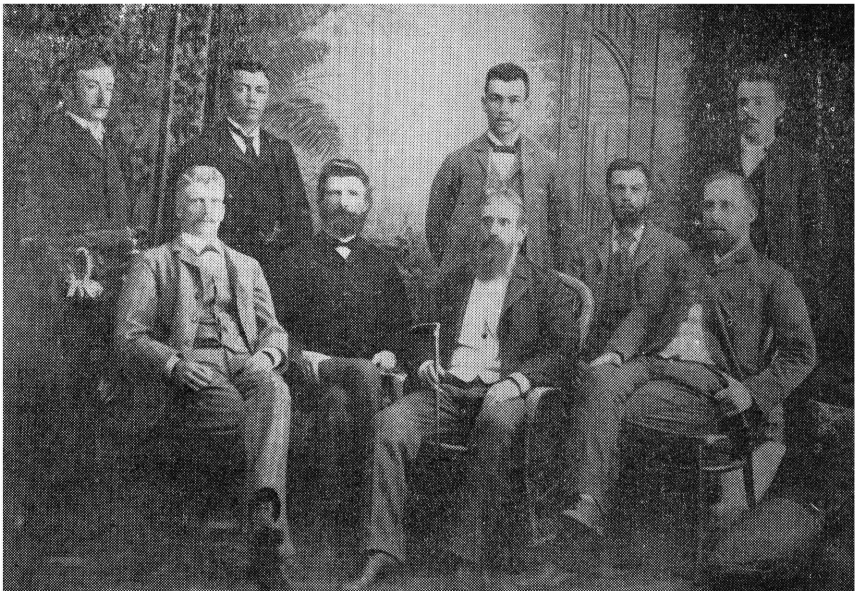
NASIONALE KULTUURHISTORIESE EN OPELUGMUSEUM

As u verteenwoordiger, deur Sy Edele die Minister op die Raad van Kuratore aangestel, kon ek daar my beskeie bydrae lewer vir die verwesening van 'n Nasionale Kultuurhistoriese en Opelugmuseum in Pretoria. Hierdie onderneming is besig om werklikheid te word. 'n Beheerraad is reeds deur die Minister aangestel, fondse is beskikbaar gestel, 'n nuwe geskikte terrein is aangewys en die ontwikkeling van hierdie pronkstuk van Pretoria is op hande. Dit sal 'n monument wees vir die onvermoeide ywer

van u Genootskap deur al die jare sedert sy stigting in 1948. Ek kan terloops ook meld dat die Raad van Kuratore van die Nasionale Kultuur-historiese en Opelugmuseum deur onderlinge ooreenkoms nou ook die Voortrekkermonumentmuseum beheer.

SKOOLTUINE-KOMPETISIE

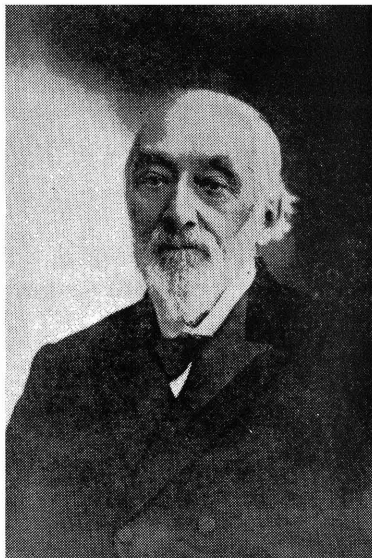
Gedurende Maart 1966 het u Voorsitter die pryse vir die 1965 skooltuine-kompetisie aan die wennende skole oorhandig, nl. die Tuine Laerskool, die Derdepoort Laerskool en die Heuwel Laerskool. By elke skool is 'n byeenkoms gehou, 'n trofee oorhandig, 'n kort toespraak gelewer en 'n boomplantingseremonie waargeneem — in hierdie geval aldrie Kiepersolbome, elk van 'n kopernaamplaat voorsien is deur die Genootskap geskenk. Die skooltuine-kompetisie vir 1966 is nou reeds afgehandel en die Genootskap bring sy dank oor vir die onvermoeide ywer van mnr. J. P. Lotz van

Amptenare van die „Dept. van Publieke Werken” van die Z.A. Republiek in die negentiger jare. Voor in die middel sit Sytze Wierda, „Hoofd van Publieke Werken” en regs die Hoofklerk, Klaas van Rijsse Jr. Officials of the Dept. of Public Works of the South African Republic in the 1890's. In the middle, seated, Sytze Wierda, Head of the Dept. of Public Works and on the right foreground Klaas van Rijsse Jun., Chief Clerk.

Ds. A. J. Begemann, eerste predikant van die Ned. Herv. Gemeente Pretoria, wat op Pretoria, en vanaf 1862 in die „Oude Pastorie” gewoon het.

The Reverend A. J. Begemann, Minister, Ned. Hervormde Gemeente Pretoria, who lived in the “Oude Pastorie” from 1862 onwards.

die Provinsiale Administrasie-biblioteek en een van u bestuurslede. Die bestuur het ook diplomas van verdienste laat druk sodat die skole 'n blywende simbool van prestasie in die skool sal kan vertoon. Vir die leerlinge is die skooltuine-kompetisie daadwerklik 'n groot opvoedingsdaad.

COAT OF ARMS OF THE SOCIETY

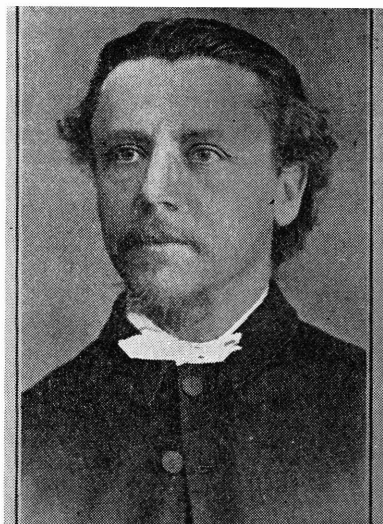
The Coat-of-Arms of the Society has been registered with the State Herald. The notice of intended registration was published in the Government Gazette of 4th March 1966. The Executive Committee is expecting the registration certificate in the near future. We wish to thank Mr. E. de V. Stegmann for all the work done.

ACCESSIONS HISTORICAL MATERIAL

The following material has been received with thanks during the year.

- (a) Historical documents donated by Mr. van Eck.
- (b) Nine aerial photos of Old Pretoria and Lyttelton from the Air Force and handed over by Mr. J. H. Hattingh.
- (c) A contract is being drawn up for obtaining photos from the collection of Dotman Pretorius, as a donation to the Society.
- (d) Historical photos of Pretoria collected and handed over by Mr. J. P. Lotz.

Ds. H. S. Bosman, predikant van die Ned. Herv. Gemeente Pretoria (later van die Ned. Herv. of Geref. Gemeente) wat vanaf 1876 in die „Oude Pastorie” gewoon het. The Reverend H. S. Bosman, Minister, Ned. Hervormde Gemeente Pretoria (later Ned. Herv. of Geref. Gemeente) who lived in the “Oude Pastorie” from 1876 till about the year 1885/6.

- (e) The Air Force recently took aerial photos of Pretoria as a donation to the Society.

Furtheron old photos have been promised to the Society by “The Pretoria News” through the intercession of Mr. W. S. Robertson. Steps are being taken to get valuable historical documents from the estate of Mr. Norman Eaton. Mr. Tobie Louw, a partner has been contacted for this purpose.

Our sincere thanks to Dr. M. C. van Zyl for his conscientious services as Archivist to register and store the valuable material belonging to the Society.

There is an imminent need for a central storing place for the historical material collected by the Society.

FRIENDS OF THE MUSEUM ASSOCIATION

The constitution of an Association of Friends of the National Cultural History and Open-Air Museum has been finalised. This will now be laid before the Board of the Museum to seek their support and co-operation. A suitable occasion has to be found. The most important contribution to be made by this new Association, sponsored by your Society, will be the publication of a Journal in which important historical material of the Museum will be published and brought to the knowledge of members. This publication will have to be of the same high standard as the *Africana Notes and News* of the Africana Museum, Johannesburg and the *Quarterly*

Bulletin of the Public Library of Cape Town, which is sent free of charge to the Friends of the Public Library.

FORTS AROUND PRETORIA

The endeavour of your Society for the restoration of all the old Boer Forts around Pretoria has been partly realised by the opening of Fort Klapperkop as a military museum. Further representation is made to the Pretoria City Council and other interested authorities for the restoration of the other forts and their use in one or other way serviceable to the community, worthy of their historical background.

Negotiations have been in progress during the year for the restoration of the Fort on Strubenkop. The representatives of the Struben family were met at the Pretoria Club on 17th February 1966. The matter is now in the hands of the family and the City Council. We thank Mr. E. de V. Stegmann for his untiring efforts in this matter.

PRESERVATION OF HISTORICAL CONTINUITY IN PRETORIA

The Executive Committee keeps a wakeful eye on the preservation of historical important buildings in Pretoria. A list of historical important places is being compiled by Mr. H. M. Rex and Prof. F. J. du T. Spies. In principle we are against the changing of names of streets and residential townships. Objection has been lodged with the City Council on the change of the name of Atteridgeville/Saulsville to "Lesedi". An explanation was received.

PLAQUES ON OLD GOVERNMENT BUILDING AND PALACE OF JUSTICE

The highlight of the work of the Society during the year 1966 was certainly the successful negotiations with all parties concerned which ended in the unveiling of plaques on the Old Government Building and Palace of Justice at the main function on the evening of Kruger Day, 10th October 1966. We are thankful that this notable ceremony could take place in the year of the Republic Festival 1966. You were informed of the proposed unveiling ceremony beforehand, and we thank you for your presence. We also wish to thank the small sub-committee who had to arrange the matter, namely Dr. N. A. Coetzee (Chairman), Adv. D. G. v.d. Byl (Secretary), Mr. H. M. Rex and Prof. F. J. du T. Spies. We also extend a word of appreciation to the following for their co-operation: His Honour the Administrator-in-Executive Committee of Transvaal, the Department of Public Works, the Transvaal Works Department, the Historical Monuments Commission, the Kruger Committee, Metal Art (Pty.) Ltd., the City Council of Pretoria, the Association of Advocates of the Transvaal and the Incorporated Law Society of Transvaal.

APPRECIATION

The Executive Committee is thanked most sincerely for their faithful support in the handling of all the problems which had to be solved in the execution of the aims of your Society.

A special word of thanks goes to Adv. D. G. v.d. Byl for his untiring and unselfish services as Secretary.

To you all, as members of the Old-Pretoria Society, I want to convey my sincere appreciation for your continued support which make possible the noble work we are doing. Thank you.

DR. N. A. COETZEE.

Chairman, Old Pretoria Society./

Voorsitter, Genootskap Oud-Pretoria, 1966

CONTRIBUTIONS TO THE COAT-OF-ARMS, PRETORIANA AND MEMORIAL PLAQUES FUNDS.

BYDRAES TOT DIE WAPEN-, PRETORIANA- EN GEDENKPLATEFONDS.

Die Genootskap Oud-Pretoria erken met dank die volgende bydraes:—

The Old Pretoria Society acknowledges with gratitude the following contributions:—

Contributions to the Coat-of-Arms Fund.

Bydraes tot die Wapenfonds.

E. de V. Stegmann, R5.00; H. Guillum-Scott, R1.00; C. A. Cilliers, R2.20; F. C. L. Bosman, R5.00; T. H. le Roux, R2.00; H. P. J. Lyell, R2.00; G. Rissik, R10.00; M. C. van Zyl, R1.00; A. A. Penzhorn, R1.00; H. M. Jacobs (Miss/Mej.), R1.00; P. U. Rissik, R50.00; F. W. Beezhold, R2.00; D. G. C. Cheesman, R1.00; L. de Villiers (Mrs./Mev.), R1.00; Kleinschmidt (Mrs./Mev.), R2.00; J. F. Knoll, R2.00; J. J. Minnaar (Mr. & Mrs./Mnr. & Mev.), R2.00; J. J. Mulder, R1.00; G. R. J. Kluijts, R2.00; M. M. Kluijts (Mrs./Mev.), R2.00; T. E. Andrews, R2.00; J. P. Duminy, R2.00; H. K. Truter, R4.00; J. P. Lotz, R3.00.

Total/Totaal: R106.20.

Bydraes tot die Pretoriana-Fonds.

Contributions to the Pretoriana Fund.

Robert Hamilton, R5.00; P. B. Haak (Mnr. & Mev./Mr. & Mrs.), R10.00; Laerskool Oost-Eind, R2.00; P. U. Rissik, R4.00; A. Kleinschmidt, R3.00; Roderick Struben, R10.00; J. N. Kirkness, R5.00; F. W. Beezhold,

R10.00; Myles Bourke (Mnr. & Mev./Mr. & Mrs.). R4.00; H. de Zwaan (Mev./Mrs.), R2.00; J. B. van Niekerk, R4.00; H. P. Dekker, R5.00; L. E. Codd, R2.00; W. W. Haak, R3.00; S. G. M. Bam, R10.50; J. C. Opperman (Mnr. & Mev./Mr. & Mrs.), R1.50; R. Rutowitz, R3.00; R. Dyason, R4.00; J. de Ridder, R5.00; N. A. Coetzee, R2.50; T. G. Kirkness, R2.20; A. J. W. de Bruyn, R2.00; L. de Villiers (Mev./Mrs.), R2.00; Rietondale School, R1.00; H. M. Jacobs (Mej./Miss), R2.20; J. J. Kruger (Kol./Col.), R4.00; J. P. Duminy, R5.00; J. A. H. van Niekerk, R3.00; C. J. Beanes, R1.00; E. C. Fleck (Mev./Mrs.), R1.00; D. S. Preller, R4.00; M. J. Zagt (Mej./Miss), R5.00; H. P. J. Lyell, R2.00; A. A. Penzhorn, R2.00; H. C. Guillum-Scott, R5.00.

Totaal/Total: R136.90.

Contributions to the Memorial Plaques Fund.

Bydraes tot die Gedenkplatefonds.

The Administrator-in-Executive Committee of Transvaal/Die Administrateur-in-Uitvoerende Komitee van Transvaal: R212.50; Incorporated Law Society of Transvaal/Die Ingelyfde Wetsgenootskap van Transvaal: R160.00; Association of Advocates of Transvaal/Vereniging van Advokate van Transvaal: R50.00.

Inhoud / Contents

- MR. J. F. BECKER: Congratulatory message from the Mayor.
- MNR. J. F. BECKER: Boodskap van gelukwensing van die Burgemeester.
- DR. N. A. COETZEE: Boodskap van Dr. N. A. Coetzee.
- DR. W. PUNT: Gelukwensing van Dr. Willem Punt.
- MNR. J. H. HATTINGH: Dr. T. S. van Rooyen — 'n waardering.
- DR. G. v. W. EYBERS: Na vyftien jaar.
- MR. W. S. ROBERTSON: An Appreciation of Pretoriana, 1951-1966.
- KOMDT. (DR.) JAN PLOEGER: Vyftien jaar, meer as vyftig uitgawes van „Pretoriana”.
- DIE REDAKTEUR: Simpatiebetuiging i/s wyle Mev. P. M. Beezhold.
- PROF. DR. F. J. DU TOIT SPIES: Dr. Jan Ploeger en „Pretoriana”.
- MNR. H. M. REX: Frederik Willem Beezhold Sr. en Jr.
- MNR. J. H. MIENIE: Joan Hoskyn Davies.
- MR. T. E. ANDREWS: My indebtedness to Pretoriana.
- EDITOR: Norman Eaton.
- KOMDT. (DR.) JAN PLOEGER: Johan Christiaan Vlok — In Memoriam.
- PROF. A. L. MEIRING: Norman Eaton was the finest architect in the country.
- MR. NORMAN EATON: Biographical Notes.
- THE PRETORIA NEWS: Presidents' Biographies Portrayed.
- MR. W. S. ROBERTSON: Esteemed members of Old Pretoria Society (Behrens, Davey and Ploeger) quoted by Randolph Churchill.
- DIE REDAKTEUR: Mev. A. W. (Tissa) Eybers — In Memoriam.
- MNR. A. M. DAVEY SKRYWE UIT KAAPSTAD.
- MR. C. J. BEANES: A monument to Johann Rissik in Arcadia Park.
- MR. H. P. H. BEHRENS: The arrival of the first Trans-African plane in Pretoria.
- DIE REDAKTEUR: Onthulling van twee gedenkplate.
- DR. N. A. COETZEE: Toespraak by geleentheid van die onthulling van die gedenkplate op Krugerdag, 1966.
- DR. N. A. COETZEE: Jaarverslag/Annual Report 1966.
- THE EDITOR/DIE REDAKTEUR: Contributions/Bydraes.

Genootskap Oud-Pretoria

(Gestig: 22 Maart 1948)

Old Pretoria Society

(Founded: 22 March, 1948)

Ons doel: Om te waak oor die
geskiedenis van ons stad en
distrik.

Our aim: To preserve the past for
the future of our city and
district.

BESTUUR:

EXECUTIVE COMMITTEE:

Ere-President — RAADSLID/COUNCILLOR — *Honorary President*
J. F. BECKER
DIE BURGEMEESTER VAN PRETORIA/THE MAYOR OF PRETORIA
Voorsitter — DR. N. A. COETZEE — *Chairman*
Ondervoorsitter — PROF. DR. P. C. COETZEE — *Vice-Chairman*
Penningmeester — DR. G. RISSIK — *Treasurer*
Sekretaris — ADV. D. G. VAN DER BIJL — *Secretary*
Hulpsekretaris — PROF. DR. F. J. DU TOIT SPIES — *Assistant Secretary*
Redakteur — MNR./MR. H. M. REX — *Editor*
Argivaris — DR. M. C. VAN ZYL — *Archivist*
Bykomende Lede — PROF. DR. F. C. L. BOSMAN — *Other Members*
MNR./MR. C. A. CILLIERS
MNR./MR. J. H. HATTINGH
MNR./MR. J. P. LOTZ
MNR./MR. W. S. ROBERTSON
MNR./MR. E. DE V. STEGMANN

Redaksiekomitee/Editorial Committee: DR. N. A. COETZEE, MNR./
MESSRS. H. M. REX & W. S. ROBERTSON & PROF. DR. F. J. DU TOIT SPIES

Bydraes moet asb. gestuur word aan: Mnr. H. M. Rex, Kerkargief, Dirk van der
Hoffgebou, Jacob Maréstraat 224, Pretoria.

Contributions to be sent to: Mr. H. M. Rex, Kerkargief, Dirk van der Hoff Building,
224 Jacob Maré Street, Pretoria.